

Inuind Log
Liljörnn

Anders Larsen

Ramlose

Jaan Gaarvnu Gothaab

1855

Allernyeste og fuldstændigste

Dyrlægebog,

eller

Et hundrede og fyrgetyve

paalidelige og let fattelige

Anviisninger

til selv at kjende og behandle alle forekommende
Sygdomme hos

Hesten, Oxen, Faaret og Svinet.

Endvidere:

Anviisning om Tilberedelsen af adskillige i Bogen
tilraadte Midler til udvortes Brug.

En nyttig Haandbog for Landmanden

af

Jesper Dahl,

examineret Dyrlæge.

Fjerde forøgede og forbedrede Udgave.

Odense.

Forlagt af den Milo'ske Boghandel.

Trykt i Job. Milo's Officin.

1854.

Udvalgte af de bedste
Dele af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

af den gamle

Fortale til anden Udgave.

Min Hensigt med at udarbejde og udgive denne Bog var ingenlunde at gjøre Dyrlægen, men vel Dyrqvaaksalveren, undværlig. Det Første maatte jeg holde for en, med blind Ubidenhed alene forenelig Selvtillid; det Sidste derimod anseer jeg, efter min Overbeviisning, for en endog fortjenstlig Bestræbelse. — At Bonden, og det er dog for ham jeg fortrinligen, skjøndt just ikke udelukkende, har skrevet, stulde i ethvert blandt hans, endog de vigtigere Arbeids- og Huusdyr forekommende Sygdomstilfælde strax henvende sig umiddelbart til Dyrlægen, er vistnok af flere Grunde ligesaa lidet at forvente, som det sandeligen heller ikke vilde være at forlange, saalange idetmindste ikke saa Egne i vort Fædreland endnu saagodt som mangle examinerede Dyrlæger; eller dog, formedelft den sjerne Afstand fra disses Bopæle, istun meget sparsomt ere istand til at benytte deres Raadforsel og Hjælp; for det meste ei uden i yderst nødvendige Tilfælde, ofte ikke engang forend det er forsilde, og det endda kun ved altsor betydelig Uleilighed, Tidsspilde og Dypofrelse. Naar der da, under saadanne Omstændigheder, mangensteds og mange-

gange næsten ikke blev Andet tilbage for Bedkommende, end enten at overlade det lidende Dyr til sig selv, eller at overgive dets Skjæbne, og dermed ofte en ikke liden Deel af sin egen Velfærd, i den første den bedste Dvassalvers Hænder, saa var der unægteligen her et virkeligt og føleligt Savn tilføede, hvorved grundede Klager maatte lyde. Men et saadant Savn, der vedrører een af den danske Almeenheds første Interesser, kunde da heller ikke, allermindst i Ottende Christians Tidsalder, undgaae den Dymærksomhed, hvorpaa det havde saa umiskjendeligt et Krav. Denne Dymærksomhed skjænkedes det allerede, som bekjendt, af flere indsigtsfulde og gavnelystne Fædrelandets og Bondestandens Benner. Det sølte Kalb til saavidt muligt at raade Bod paa Savnet fremlede den virksomme Stræben derefter, som forkyndte sig Tid til anden i Udgivelsen af adskillige deels fremmede deels egne til Landalmuens Brug i Særdeleshed bestemte, og overeensstemmende med dens Lær affattede, prisværdige Skrifter. Som en formeentlig ikke overflødig Fortsættelse, og i visse væsentlige Henseender videre gavnende Gjennemførelse af hiin Stræben, forlanger ogsaa dette Skrift at betragtes. Hvorvidt det fra et saadant Synspunkt betragtet, er saa heldigt at tilfredsstille uestergivelige eller billige Fordringer, maa jeg overlade til Kjendernes Dom at afgjøre.

Saameget blot om Planen og Tendentsen, som jeg ved nærværende Arbeide har havt for Die, og hvorefter jeg gjør Regning paa, at dets Indhold, saavel i det Hele som i det Enkelte, maa vorde opfattet. Ligesom jeg blandt Andet hermed har angivet een af de flere Grunde, der maatte bestemme mig til at afhandle det ypperste og ædleste af vore Arbeidsdyr — Hesten, med fortrinlig Udforlighed; saaledes er ogsaa tillige, ved ovenfremsatte Ittringer, den Maalestok

bleven betegnet, efter hvilken jeg i de øvrige Afdelinger har afpasset det, hvortil jeg troede at kunne og burde holde mig, saavel med Hensyn til Materien selv, som til dens mindre eller mere vidtløftige Bearbejdelse.

Maatte nu dette mit andet Forsøg bidrage til at forebygge nogle af de blandt de vigtige Arbeids- og Huusdyr meest herskende Sygdomme, ved at paavise og oplyse Sammes almindelige Aarsager; maatte det sætte de mindre Kundige og Erfarne istand til selv at bedømme de hos deres Creature indtræffende Sygdomstilfældes Art og Bestaffenssted, ved at gjøre dem bekjendt med deres mærkeligste Symptomer og visseste Kjendtegn; maatte det yde samme en fatelig Veiledning og brugbar Anvisning til paa egen Haand og uden Dvassalvers mislige Hjælp, at behandle disse Sygdomme, hvor og saavidt dette nemlig kan ansees tilraadeligt; samt give dem forstaaelige Oplysninger om, naar og hvor der ingenlunde tør stoles paa sig selv, eller endnu mindre paa den usidende Landsby-Juster; men bydes af Pligt, Fornuft og Samvittighed at henvende sig umiddelbart til den ordentlige oplærte Dyrlæge; maatte det endelig, ved at tilbageholde beklagelige Misgreb, og afværge disses fordærvelige Følger, tillige saaledes medvirke til at formindste de os tjenende, men derfor ogsaa til ansvarlig Omforg overgivne Dyrskabningers uundgaelige Lidelser; — da vilde jeg med Glæde have seet mit Forfatterenske opnaaet og min Bogs Diemed ikke forfeilet!

De ærede Subskribenter og Andre, der ønske at eie denne saare nyttige, ja nødvendige Bog, bedes at undskylde om der i samme, trods det nøiagtigste Eftersyn, dog skulde have indfueget sig nogle ikke betydelige Trykfeil.

Jeg smigrer mig med at turde imødesee nogen Aerkjendelse af enhver praktisk Landmand, der har Dommekraft

til at paastjonne mine Bestræbelser for at give denne anden Udgave af min Dyrlægebog den muligste Grad af Fuldkommenhed.

Udstedt i April 1847.

J. Dahl.

Forord til 3die Udgave.

Den Anerkjendelse og Indest, hvormed denne tidsvarende og prisbillige Bog er modtaget af den kyndige Landmand, er et hæderligt Vidnesbyrd for dens Brugbarhed.

Den 1ste October 1852.

fort.

Forord til 4de Udgave.

At et meget betydeligt Oplag i Løbet af 1½ Aar er udsolgt, er den bedste Anbefaling for dette nyttige Skrift, der indeholder paalidelige og ved mange Aars Erfaring prøvede Raad og letfattelige Anviisninger, for alle Sygdomme ved Huusdyrene.

Den 1ste April 1854.

fort.

Forste Afdeling.

Om de hyppigst forekommende indvortes Sygdomme hos Hesten; deres Særkjender og Behandling.

Om Feber i Almindelighed.

Feber er et sygeligt Røre i Organismens skjulte Kræfter, fremkaldet ved paa hele Legemet indvirkende Skadeligheder, der have bragt hine Kræfter ud af den normale Takt eller Ligevægt, og nu ligesom optræde i indbyrdes Kamp. Den forstyrrende Indflydelse, som derved udøves paa Livsfunktionerne og de naturlige Forretninger, er kjendelig for Jagttagerens Blikke, og have Krav paa efter Omstændighederne: enten at modificeres eller understøttes i sine Virkninger; men for at kunne medvirke til at styre denne vigtige Naturproces, at paaagte Naturens Vink, og lede den ad den beqvemteste Wei til Maalet, dertil udfordres Sagkundskab og stræng Jagttagelsesaaand.

Febrene gaae forud, eller ledsage de fleste indvortes Sygdomme; Bestaffenheden af Feberen angiver paa en bestemt Maade Sygdommens Character, som den ledsager, og giver saaledes i denne Retning Udslag for den Behandling, som bør slaaes an paa inod Sygdommen.

Febrene tilkjendegive sig ved et pludseligt indtrædende Ildebefindende, forbunden med Tunghed og Mathed

hos Dyret, og en sygelig forøget Virksomhed i Aare-systemet og Blodets Omløb, og Forandring i Afsondringerne.

Feber begynder med Kulde hos Dyret, som kjendes paa Gysninger og Kystelse eller Bæven i Musklerne, og nedstemt Temperatur paa Kroppens Overflade, der især er kjendelig ved at beføle Øverdelene (Extremiteterne): Ørerne og Benene; Huden er sammentrukken, hvorved Haarene reise sig og staae børstende iveiret; Slimhinden i Munden og Næsen er bleg og fugtig, Dinene matte, og Dyrets hele Udseende slau; det hænger med Hovedet, kryber sammen med Benene, hvorved Ryggen skydes iveiret; det har ofte Gabninger, og er træg og mat i sine Bevægelser; de naturlige Udtømmelser afgaae sparsomt, Urinen er klar, Gjødningen som oftest haard, tør og smaapøret. Feberkulden afløses snart igjen af en pludselig, indtrædende besværlig, tør Feberhebe, hvorunder Kystelsen ophører, Haarlaget glatter sig, Legemets Overflade antager en større Varme; Slimhinden i Næsen og Munden har en rødere Farve, og det Paafaldende i Dyrets Stilling og Udseende er ikke saa isinesaldende som under Feberkulden. Pulsen staaer almindeligviis nu med større Kraft end i Kuldeperioden, og er saaledes lettere at iagttage, dens Slag følge hastigere paa hinanden end i den normale Tilstand, og er enten haard eller liden; Udelysten er formindsket, og Dyret vrager ofte Kjerneføde og foretrækker mindre gehaltig Foder; derimod er Drikke-lysten forøget.

Febertilstanden varer efter Omstændighederne i kortere eller længere Tid. Undertiden hjælper Naturen sig selv tilrette, naar enten for Tilstanden gunstige Omstændigheder ere tilstede, eller ved en heldig Griffis, saasom en lindrende Svøb, forøget Urinassonbring, Laxering o. s. v., hvorved Feberen da forsvinder. Til andre

Tider er Naturen ikke saa heldig i sine Bestræbelser, eller bliver forstyrret af udvortes Omstændigheder og Forholde, saasom ugunstig Luftbestaffenhed, Feil i Diæten og Dyrets øvrige Medfart og Behandling. Tilfældene udvikle sig da tydeligere og antage en bestemt Character. At udbrede udførligt Lys over disse Sygdomsformer, vilde føre mig langt udenfor de snevre Grændser, som Rummet for hvert enkelt Afsnit i dette lille Skrift vilde tillade, og det vilde neppe fremme den tilsigtede Nytte, at føre den ukyndige i Faget ind paa dette vanskelige Gebeet. Jeg indskrænker mig derfor til alene at omhandle Betændelses-Feber, som den hyppigst forekommende og mest characteristiske i sine Uttringer.

Behandlingen af den først omhandlede feberbebudende Tilstand bør indrettes efter Tilfældenes større eller mindre Hestighed. Ere disse ifkun i en ringe Grad fremherskende, da er et passende diætetisk Forhold som oftest tilstrækkelig. Man giver Dyret Hvile, fodrer det knapt og med let fordøielig Føde; giver det derimod oftere og tilstrækkelig kuldslaet Vand at drikke, deels for at det kan tilfredsstille sin Tørst og deels for at det kan udstyfle og rense Munden. Opholdsstedet bør være luftigt, tempereret, hverken for koldt eller for varmt, og mindst maa Dyret udsættes for Trækluft i Stalden; Legemet frotteres eller gnides med tør Halm, helst i Kuldeperioden. Ere Febertilfældene i en højere Grad tilstede, foretages en efter Omstændighederne afpasset Aareladning; Vandet, som gives den Syge at drikke, gjøres syrlig ved deri at udrøre noget Saurbeig, eller ved at tilfætte det lidet Svovlsyre, saa at det antager en lidet syrlig Smag, eller man opløse i hver Portion Drif et Par Lod Salpeter; og man bibringe Dyret Morgen og Aften Klysteer af lunket Vand, lidt Salt og seed Olie.

Betændelsesfeber.

Det er meest unge, kraftfulde og velnærede Dyr, som angribes af denne Feberart, den forekommer sjelden som een for sig selv bestaaende Sygdom, men ledsages hyppigere af locale Betændelser i eet eller andet Organ. Den forekommer hyppigst i reen og kold Luft; og hidrører ofte fra for rundelig Fodring med uvant nærende Føde; fra Forandringer i Lufttemperaturen, og ellers fra Forkjølelse, f. Ex. at Dyret drikker for hastigt koldt Vand, naar det er stærkt afficeret af Varme, eller Sweden for hastig drives tilbage ved Sillestaaen i kold Luft, eller ved at udsættes for Trækluft i Stalden, og flere lignende Marsager.

Betændelsesfeberen giver sig tilkjende ved følgende Symptomer: Dyret føler først en heftig Kulde, der hastig afløses af en pludselig paafølgende Feberhed; Pulsen er hastig, fuld og spændt, Nandedraget hastigt og pustende, og den ubaandede Luft heed og dampende; Dinene have en forhoiet Glands, og Blikket er stift og stirrende; Munden er hed, Tungen tør, Næsens Slimhinde rød og tør; Udelysten er formindsket, Drickelysten forøget; de naturlige Affondringer og Udtømmelser formindskede.

Viser Feberen sig med disse Symptomer, foretages strax en flækkelig Aareladning og udtømmes fra 2 til 4 Potter Blod; alt med Hensyn til Tilfældenes Hestighed, Dyrets Alder, Legemets Bestaaffenhed og Foderstand. Som indvortes Middele gives hver 4de Time 2 Steefulde af følgende kjolende Midler, som med koldt Vand laves til en groddartet Masse (Latværg):

Pulv. Salpeter 4 Lod. Glaubersalt 10 Lod.

Altheerod 2 Lod.

Man giver den Syge et noget kjoligt Opholdsstæd, men afværges Trækluft fra Dyret. For at befordre

Uddunstningen, gvides det paa Kroppen og Venene med Halmviske, og man holde Legemet let dæknat. Har Pulsen ikke forandret sig efter den første Aareladning, men gaaer med lige Hestighed, da kan Aareladningen i formindsket Mængde efter 6 til 8 Timers Forløb gjentages. Med Brugen af den foreslagne Latværg continueres, indtil Gjødningen begynder at blive løsere og Febertilfældene aftage; men da indskrænke man Indgiften af Midlet til det Halve, og det gives da ogsaa med længere Mellemtid, f. Ex. hver 6de eller 8de Time. Man maa i denne Sygdom ikke forsømme at sætte Dyret Klysteer; et tyndt Hørfvæffog i lunket Tilstand med lidet Kjøffensalt tilsat, er her i Særdeleshed at anbefale. Saasnart Dyret igjen bliver muntrere og friere i sine Bevægelser og Udelysten paany indfinder sig, da ophører man ganske med Anvendelsen af Midlet, men iagttager forøvrigt et passende diætetisk Forhold. Er Feberen derimod kompliceret med Betændelse i indre Organer eller Indvolde, saasom i Hjernen, Lungen, Larmekanalene o. s. v., da iagttages tillige de for disse Sygdomme eiendommelige Symptomer (see Beskrivelsen over disse Sygdomme), og følges den derom givne Anviisning.

Viser Sygdommen sig under følgende Form, eller overgaaer og antager denne Character: at Pulsen bliver liden og neppe at føle, Hjerteslagene derimod bankende; synke eller aftage Kræfterne betydeligt, bliver Diet mat, indfalden i sin Huulhed, og Dyret raver og svimler paa Venene; indfinder sig et tyndt blodblandet Flod af Næsen og en stinkende Nænde, og Haarene blive løse i Hale og Mann, da er Sygdommen mere betænkkelig og udkræver en mere sammensat Behandling; jeg maa da oprigtig fraraade Enhver selv at befatte sig med Dyrets Behandling, men snarlig tilkalde Dyr lægen.

Om Hjernebetændelse og Koller.

Benævnelsen Koller betegner hos Hesten en med sygelig Affection paa Hjernen eller Hjernelidelse forbunden Sygdom, fordetmeste af langvarig cronisk Natur, og uden synderlig kjendelig Feber. Kolleren af denne Bestaaffenhed er ikke sjelden (concentruell) eller hidrørende fra Feil i andre Organer, s. Gr. Lungen, Leveren og Fordøielsesredskaberne. Undertiden forekommer Kolleren med heftige Feberyttringer og en sygelig forøget Opvækkelighed i Hjernen eller med en egentlig Betændelse i dette Organ.

Under disse Sygdomsclasser omhandles her: Hjernebetændelse; Nasendekoller eller Flyvekoller; den Døde-koller eller Stillekoller, Soltoller og Parrekoller.

a) Hjernebetændelse og Nasendekoller eller Flyvekoller beskrives her under eet, fordi de ere vanskelige at skjelne fra hinanden, og Behandlingen saa at sige grunder sig paa eet Princip, kun med den Forskjel, at man i Sygdommens heftigere Grad (Hjernebetændelse) søger paa en mere indgribende Maade at nedstemme den mere irriterede eller betændte Tilstand i Hjernen. Det er for det meste kraftfulde Dyr, der angribes af disse Sygdomme, og de opstaae som oftest formedelt altfor rundelig Fodring med Kjerneføde, og fornemmelig da, hvis Dyrets Opholdssted derhos er for varm og dunstig og det har Mangel paa Bevægelse og passende Anvendelse af sine Kræfter. Nogle Physiologer hidlede denne Tilstand nærmest fra en for stærk Tilstrømning af det hvide (arterielle) Blod til Hjernen, hvorved denne Deel pirres for heftig, og frembringer den rasende og ubevidste Tilstand, som iagttages i denne Sygdom, hvilken Mening ogsaa har meget for sig. Symptomerne ere: heftige Febertilfælde med hastig, fuld og svandt Puls; Dinene ere sunkne og klarere

deri udvidede og opstemte med Blod, Blikket er vildt og stirrende, Munden heed, Tungen tør, og Nasens Slimhinde rød og betændt; Andedraget er hastigt og pustende, og skeer med opspilede Næseboer, og Luften, som udaandes, er heed og dampende. Den Syge raser frygtelig og viser, at den ganske er berøvet Selvbevidstheden: den steiler iveitret, springer med Forbenene i Krybben eller kaster sig med Voldsomhed tilbage, og hvis Grimtoilerne, hvormed den staaer bunden, sprænges, eller Grimen glider den af Hovedet, gaaer den heelt bagover; undertiden kaster den sig ogsaa ned paa Hovedet, staaer voldsomt om sig med Benene og staaer Hovedet frygtelig mod Jorden og Spiltouget.

I denne rasende Tilstand kan man ikke nærme sig Dyret og yde det nogen Bistand, men efter en saadan voldsom Paroxysme og den dermed forbundne Anstrængelse, paafølger altid en kortere eller længere Afkræftelse og Nulighedstilstand; denne benytte man til strax at afdryppe den Syge en god Portion Blod (3 til 5 Potter). Blodudtømmelsen maa naturligviis afpasses med Hensyn til Tilfældenes Hestighed, Dyrets Alder, Constitution og Foderstand; man afkøler derhos Hovedet flittigt med koldt Vand (saa at det bestandigt holdes vaadt og koldt), som enten sprøites Dyret i Panden med en Klysteersprøite eller helles ned over Hovedet, rettet imod Isen og Rakken. Haves Is, bankes noget smaat og fyldest i en Hætte af Lærred, som anbringes paa den øverste Deel af Hovedet, og som fyldest paany saa ofte Isen henmelter. Indvortes gives ligeledes strax fra Begyndelsen 2 Skeefulde af følgende Midler:

Pulv. Salpeter 6 Lod. Pulv. Glaubersalt 8 Lod.
— Forsødet Dvægsolv $\frac{1}{2}$ Lod. — Altheerod 2 Lod.

Disse Midler blandes nøiagtigt mellem hinanden og udrøres med koldt Vand til en tynd Latværg;

med Brugen deraf continueres i samme Gave hver 3die—4de Time, hvis Dyrets Rolighedstilstand tillader at bibringe det Medicin til bestemte Tider, og Dyret bibringes Klysteer 2 Gange daglig (Her gjør Klysteer af koldt Vand ofte god Nytte.) Opholdsstedet, som gives den Syge, bør holdes saa kjoligt og luftigt som muligt, ved at oplukke Vinduer og Trækhuller paa Stalden, og man bortfjerne fra Dyrets Nærhed alle saadanne Gjenstande, hvorpaa det kunde forslaae sig og komme til Skade. Naar Raserietilfældene ophøre og Dyret bliver noget mere roligt, ophøres med de kolde Bade paa Hovedet, men istedet derfor sættes det en Haarfime paa hver Side af Halsen op imod Rakken, og som anbringes saaledes, at Materien selv kan have Afløb. Simerne flyttes og renses daglig. Trække de ikke stærkt nok til Vulning, kan de gjøres mere irriterende, ved at vades med nogle Draaber Terpentiniolie, eller ved at bestrø dem med lidt Spanssfluepulver. Istedet for Simen kan man ogsaa, som fraledende Middel, betjene sig af Indgudning med Spanssfluealve i Rakken. Man kan nu søge at virke noget mere pirrende paa Larmekanalene og gjennem denne Wei aflede Sygdommen fra Hjernen; man tilføjer da til hver Indgift af Latværg ½ Lod Aloe, indtil Gjødningen afgaer løsere. Skulde man imidlertid finde at Anfald af Raserie paany yttre sig, bør Aloe strax udelades af Latværgen. Naar Feberen ophører og Dyrets Befindelse vender tilbage, ophører man med Brugen af den først foreslagne Latværg, og istedet derfor søger man ved følgende urindrivende Midler, ligeledes i Latværgform, at vække Nyrrerne til forøget Virksomhed og fremkalde en rigeligere Urinaffondring:

Pulv. Colophonium 3 Lod.

Pulv. Cnebar 4 Lod. Pulv. Calmusrod 2 Lod.

— Bukkehornfrø 2 Lod.

Af dette Middel gives 3 Gange daglig hver Gang 2 Steefulde indtil Urinen afgaer hyppigere. I Esteren gives bittre og mavestyrkende Midler, saasom Pulver af Gentianrod, Kalmusrod og Sennop, og man søge at vedligeholde en god Abning hos Dyret ved Anvendelse af Saltcysterer, og i trængende Fald ved at tilføje til de nævnte Midler, Aloe, i det Forhold at Dyret ikke faaer mere end 1 Qvintin til ½ Lod pro dosis.

b) Stillekoller eller Dødkoller. Den sygelige Affection paa Hjernen og den dermed forbundne store Dorstthed, Forferthed og Mangel paa Selvbevidsthed, som iagttages i denne Sygdom, hidrører nærmest fra Tryk paa Hjernen, hvorved dette følsomme Organ hindres i sin frie Virksomhed og har igjen en Forstyrrelse i alle Livsforretninger hos Dyret til Følge. Dette Tryk paa Hjernen kan hidføre fra det mørkerøde (venøse) Blods for stærke Tilstrømning til denne Deel, fra Vandansamling i Hjernekanalerne, fra Beenudvæxter paa Hjernefalkens Been, eller disses Beskadigelse ved ubvortes Vold, Stød eller Slag, hvorved Knoklerne trykkes ind mod Hjernehuulheden. Nogle ere af den Mening, at Heste som ere ramskoppe, skulde være meest udsat for Koller.

Denne Kollerart ledsages ikke af kjendelig Feber, Pulsen er langsom, liden eller haard, Dinene matte og halvtillukte, Munden heed og slimet, Drene hængende og uopmærksomme; de naturlige Udtømmelser afgaae sparsomt, Gjødningen er haard, tør og sletfordøiet. Man iagttager en hos Hesten ualmindelig Sløvhed og Dorstthed; den staaer enten med Hovedet sænket mod Jorden, eller, naar den staaer i Stalden, med Hovedet styttet imod Krybben, ligesom den sov, med matte, halvtillukte Dine, og er uopmærksom mod Opmuntring og Tiltale. Leder man en saadan Kollerst Hest frem, kommer den med stille usikker Gang,

løstende Venene meget høit, ligesom den vadede i Vand og uden at gaae afveien for mødende Gjenstande; byder man den at æde, tager den undertiden med en egen Begjerlighed Foder i Munden, men den glemmer at tygge derpaa, og det falder den igjen ud af Munden; giver man den at drikke, stikker den Næsen dybt i Karret, men er ofte saa sandsekløs, at den ikke forstaaer at suges Vandet op, men staaer blot og smadsker deri med Klæven; sætter man Venene korsvis over hinanden, bliver den ofte staaende i den samme Stilling; stikker man Fingeren i Dret paa Dyret eller træder man paa Kronen (ovenfor Hovringen), er det som oftest ganske ufølsomt derved. Saadanne Heste ligge haardt paa Tømmen, naar de kjøres eller rides, hvorved Mundtrogene blive saarede eller udrevne; sættes de i Løir gaar de bestandig omkring i en rund Kred. De her opregnede Tilfælde antyde en meget høi Grad af Koller, men Sygdommen kan ogsaa være tilstæde i en saa ukjendelig Grad, at der høres et øvet Kjenderblik til at blive Tilstanden vaer, og Dyret kan saaledes i længere Tid forrette jævnt Arbeide, og først ved foresaldende Leiligheder, saasom at Dyret bliver ualmindelig opvarmet ved strængt Arbeide eller Løb, eller kommer i en varmere Staldluft, faaer Forandring af Foder eller stærkere Kornrøgt og flere lignende Marsager, udvikle Tilfældene sig tydeligere og vise sig paa den ovenfor beskrevne mere iøinesaldende Maade.

Behandling: Hesten aarelades og astappes 2 til 3 Potter Blod. Man sørge for et kjoligt Opholdssted til den, og have Leilighed til at kunne henseætte den paa et styggefuldt Sted i fri Luft, er dette den tjenligst, selv om Matten og i temmelig koldt Veir. I Begyndelsen af Sygdommen gives hver 4de Time, hvergang omtrent $\frac{1}{2}$ Deel af følgende afførende Midler i Latværgesform:

Pulv. Aloe 2 Lod. Pulv. Salpeter 4 Lod.

— Glaubersalt 10 Lod. — Altheerod 2 Lod.

For at aflede Blodet fra Hjernen bades Hovedet flittig med koldt Vand, at det bestandigt holdes vaadt og koldt, og hermed vedblives indtil Dyret føler sig lettet i Hovedet og fører det friere og høiere iveiret. Naar man holder op med det kolde Bad paa Hovedet, anbringes en Haarsime i Naksken, for ved den Irritation, som derved bevirkes, at aflede Sygdommen fra Hjernen.

Med Anvendelsen af den laxerende Latværges vedblives som meldt indtil Gjødningen afgaar løsere uden egentlig at laxere; men da ophøres med Brugen deraf, eller den anvendes med længere Mellemtid og i saa smaa Gaver, at Dyret kun beholder jevn og god Nabning; og for at fremme og understøtte dette Diemed bibringes det Klysteer 2 Gange daglig.

Naar Dyret bliver muntere og friere i sine Bevægelser, ophøre man med Anvendelsen af den afførende Latværges, og nu anvendes fremdeles følgende mavestyrkende og urindrivende Midler, ligeledes i Latværgesform, indtil den fuldkomne Helbredelse paafølger, og hvoraf gives Morgen Middag og Aften, hver Gang et Par Skeefulde:

Pulv. Calmusrod 6 Lod. Pulv. Sennop 2 Lod.

— Enebar 6 Lod. — Harpir 2 Lod.

I Koller af en torpid Character, hvor Livs kræfterne ere i høieste Grad nedstemte, der udrettes i Almindelighed kun meget Lidet ved indvortes Lægemidler, thi Naturen viser sig her saa ganske uimodtagelig eller saa uvirksom selv for de opvækkeligste Midler. Her kunde Indsprøitning af Lægemidler i Blodmassen tilraades, som ofte har viist sig virksom, naar andre Midler have været anvendte uden Nytte. Det er fornemmelig Tincturen af den hvide Nysserod, der paa denne Maade anvendt har viist sig saa virksom; men da

dette Middel virker voldsommere hos et Dyr end hos et Andet, udfordrer Anvendelsen deraf noie aspassebe Dosis og stigende Mængde, samt egne dertil indrettede Apparater; denne Operation er saaledes for Uovede forbunden med flere Vanffeligheder, hvorfor jeg ikke vil opholde mig ved omstændeligere at beskrive samme, men hellere tilraade at lade den foretage af Dyrlægen.

c) **Solkoller.** Denne Sygdom hidrører fra en unaturlig, overdreven eller for stor Følsomhed i Diet formedelst Mangel paa den sorte Sliim, hvis Bestemmelse er at bryde Lysstraalerne og modificere Lysets Indvirkning paa Nervehinden og Synsnerverne. Denne Kollerart paafalder derfor saadanne Heste, naar de oftere rides eller kjøres om Morgenen naar Solen er kommen noget op over Horizonten, eller om Aftenen før dens Nedgang, da Straalerne falde horizontale i Diet, eller ogsaa om Middagen naar Solen staaer høiest og kaster sine Straaler paa Vandets Overflade eller andre blanke Gjenstande, hvorfra de igjen stærkt reflecteres eller kastes tilbage i Dinene paa Hesten. I dette Tilfælde begynder Hesten at kaste med Hovedet, faaer snart derpaa en heftig Rystelse og Bæven over hele Legemet; der udbryder en heftig Svæb, som begynder ved Drernes Grund, men udbreder sig hastig over hele Kroppen; Dyret taber Bevistheden, lystret hverken Sporer eller Toile, faaer Muskeltrækninger, fordreier Munden, og hvis det ikke forebygges, falder den Syge til Jorden og faaer Convulsioner eller heftige Krampetrækninger.

Saa snart man bliver saadanne Tilfælde vaer, maa man snarest muligt søge at vende den Syge fra Solen, eller saaledes at Solstraalerne dog ikke falde den lige i Dinene, eller man kaste den et Lørklæde over Hovedet. Man vil da finde, at Tilfældene igjen ophøre. For denne Sygdom antages ingen egentlig

Helbredelsesmaade, da den i Grunden foraarsages af en naturlig organisk Feil i Diet, hvilken Kunsten ved ingen hidtil bekjendte Lægemidler er istand til at kunne erstatte Dyret. Saadanne Heste kunne imidlertid bruges med mindre Fare, og til Arbejdsbrug, naar man afværger Lysets for heftige Indvirkning paa Dinene, ved at anbringe en Skjerm over Samme af Læder eller Andet; men man gjør altid forsigtigt i ikke at benytte saadanne Heste til Personsbefordring.

d) **Parrekoller** forekommer hos fede, blodrige, stærk fodrede Hopper eller hos Saadanne, hvor en sygelig Pirring formedelst Feil i Ablaorganerne og Kjønndelene finder Sted, og ytrer sig ved en overdreven Geilhed og Parrelyst, som isald den ikke tilfredsstilles eller paa anden Maade nedstemmes eller betages Dyret, paadrager det Raseri eller Tilfælde af Koller. Hos Hingsten iagttages under samme Omstændigheder en lignende Tilstand, som hos denne faaer Navn af Sædekoller, og behandles efter samme Grundsætninger, som nedenfor findes tilraadt for denne Tilstand hos Hoppen.

Disse Tilfælde ophøre vel for det meste af sig selv, naar Parrelysten er bleven tilfredsstillet; men da Eieren ikke altid kan være tilbøielig til at lade Hoppen bedække, vil jeg her anføre nogle andre Midler, hvorved denne heftige Uttring af Parrelysten kan betages Dyret. Dette opnaaes i Almindelighed ved stærke og gjentagne Aaresladninger og ved jevnlig at affjole de udbvendige Aolingsdele med koldt Vand. Indvortes gives desforuden kjølede, noget pirrende Afføringsmidler, hertil er tjenlig:

Pulv. Glaubersalt 8 Lod. Pulv. Aloe 2 Lod.

— Bukkehornsfrø 2 Lod.

Heraf gives Dyret 2 Skeefulde 3 Gange daglig indtil det kommer til at føre af. Under denne Tilstand

maa Dyret fodres knap og med let fordøielig Føde, samt gives passende Anvendelse af dets Kræfter.

Brystbetændelse eller Lungebetændelse.

Betændelsen, hvoraf Dyret lider i denne Sygdom, kan enten være i Lungens egen Masse eller Substant, eller i den Hinde, som beklæder Brysthulheden indvendig og som afgiver Forlængelser til Lungerne's udvendige Beklædning. Endskjøndt Betændelsen undertiden forekommer særskilt i disse Dele, er det dog almindeligere, at begge samtidig angribes deraf, eller hastig forplanter sig fra den ene til den anden. Denne Sygdom kan forekomme til enhver Aarstid, dog er den hyppigst forekommende i tør og kold Luft, og det er meest i den unge kraftfulde Alder, at Hesten angribes deraf. Forkjølelse giver ofte Anledning til denne Sygdom, f. Ex. naar Hesten meget svedt og aandepustende faaer Lov til at tilfredsstille sin Tørst, eller bliver for pludselig affjølet ved at henstaae i kold Luft, eller søres i en kold Stald, uden at Sveden bliver tilbørlig afsneden, eller udsættes for Trækluft i Stalden. Sygdommen opstaaer heller ikke sjælden om Sommeren hos meget fede og blodrige Dyr, naar de i stærk Hede skulle udøve betydelig Kraftanstrengelse eller Løb; eller naar de paa den koldere Aarstid gjøre forceret Løb mod en kold Blæst; usorgtig Indgivelse af Medicin af flydende Form, saa at Dyret faaer noget deraf i Lufrøret, kan ligeledes foranledige Sygdommen, ligesom ogsaa Dværkens og andre Sygdommes Henkastning paa Lungerne.

Symptomerne ere: heftige Febertilfælde med hastig, fuld og spændt Puls, og et i høi Grad hastigt og pustende Aandebdrag, som skeer med urolige Flanker og stærk opspilede Næseboer, hvorved den kjødsfarvede Deel

(Næsens Slimhinde) bliver synlig, og er meget rød og betændt, og den udaandede Luft heed og dampende; Munden er heed, Tungen tør, Blikket angsteligt og stirrende. Den Syge plages af en kort smertefuld Hoste; Gangen er under Bevægelsen stiv og generet fortil, fordi Dyret føler Smerte ved Boven's Bevægelse og Tryk paa Brystkassen; af samme Aarsager taaler Dyret heller ikke at ligge; Udelysten er tabt eller dog formindstet, Drickelysten derimod forøget; men skjøndt Dyret føler heftig Tørst, drikker det dog i Forhold dertil kun lidet, fordi det føler Anstrengelse ved at sugge Vandet op til Svælget, og Smerte ved at synke. Gjødningen afsaaer sparsomt, og er haard, tør og sammenknæblet, ofte overdraget med en Slim.

Ved Behandlingen af denne Sygdom maa man ved stærke Aareladninger (til omtrent 3 Potter) formindste Blodmassen og Blodets stærke Tilstrømning til Lungerne. Indvortes gives hver 3die Time hver Gang en $\frac{1}{4}$ Deel af følgende Middel, lavet til en tynd Latværg med Honning:

Pulv. Salpeter 4 Lod. Pulv. Glauberfalt 6 Lod.

— Altheerod 2 Lod.

Dyrets Opholdssted bør være luftigt og tempereret, hellere noget kjøligt end for varmt; men man maa omhyggelig vogte den Syge for paavirkende Trækluft, og holde den let dæknat, men Dækkengjorden maa ikke spændes for fast om Livet. For at lette Gjødningens Afgang bibringes Klyster Morgen og Aften, og hvis den Syge ikke ved Anvendelsen af Saltene faaer bedre Aabning, kan man tilfætte Latværgen 2 Lod Aloe. Da Dyret føler heftig Tørst, bydes det oftere kuldslaaet Vand at drikke, og for at det efter Behag kan lædste Tørsten og jevnlig udfylle Munden, kan Spanden anbringes i Spiltouget hos den Syge. Plages Dyret af en kort smertefuld Hoste, dampes det Morgen og

Aften med kogt Byg; derved lindres ikke alene Hosten, men det beforderer Slimaffondringen i Luftrøiene og Udtømmelsen deraf ved Flod af Næsen. Under disse Omstændigheder er det ogsaa gavnligt at tilfætte Latværgen 2 Lod flinstødt Salmiak og 1 Dvintin Bulmeurtertract (Extract hyociami). Naar Feberheden har tabt sig, sættes en Haarsme under Huden fortil i Bringen, som flyttes og renses daglig, dens Virkning kan forøges ved at fugtes med et Par Draaber Terpentinsolie og bestrøes med lidt Spanssfluepulver; ligeledes indgives Spanssfluepulver i Armhulerne bag Boven.

Aftager Tilfældene paa 3die indtil 5te Dag, nærmer Pulsens Slag sig til den naturlige Gang, bliver Hosten løsere, og Dyret kan hoste igjennem, begynder Dyret at tage lidt mere til sig af Fodret, og at mindste med Driften, og taaler at ligge; da kan man have det bedste Haab om dets Helbredelse. Man ophører nu med Brugen af den foreslagne Latværg, og giver i dens Sted følgende Bryst- og urindrivende Midler i Latværgform:

Pulv. Alantrod 4 Lod. Pulv. Annis 2 Lod.

— Enebær 4 Lod. — Harpir 2 Lod.

Heraf gives 2 Skeefulde 3 Gange daglig, indtil en forøget Urinaffondring og Udtømmelse paafølger; men da indskrænkes Indgiften til det Halve.

Skulde Sygdommen uagtet den foretagne Behandling forværre sig, bliver Vanddraget meget kort og Dyret løfter Ribbenene meget høit under Indaandningen, og der fremkommer vattersottige Hævelser under Brystet og Bugen, eller i Venene, da tyder dette paa, at der har udviklet sig Brystwatersot. Man maa da bestræbe sig for endnu kraftigere at anspore Myrerne til forøget Virksomhed, som skeer ved en større Tilfættelse af Harpiren i Latværgen eller ved Tilfættelse af Terpentinsolie.

Lungesyge.

Er at betragte som en paa længere Tid opkommen sygelig Tilstand i Lungerne, hvortil mange og forskellige Aarsager kunne give Anledning, hvoriblandt fornemmelig fortjener at anføres, Alt hvad der svækker Dyret, saasom: overdreven Strabadse, usund, muggen og fordærvet Føde, Forkjølelse m. m. Hyppig kan den hidledes fra Staldluftens fordærvede Bessaffenhed i lave, urene, tættilsluttede Stalde, hvor Luften ikke forbedres ved indtrængende frisk Luft; men endog svangres med skadelige ammoniacalske Dunster af Gjødningen, der undertiden bliver henliggende i Stalden i længere Tid uden at bortføres.

Undertiden hersker Lungesyge som en Sot og angriber mange Heste til een Tid. De foranledigende Aarsager ligger da i Omstændigheder, som ere mere almindelige og udbredte, f. Ex. ugunstig Luftbessaffenhed, regnsfulde, vaade Sommere, Overfømmelser o. s. v., der ikke alene give Anledning til almindelig slet Bjergning af Sæd og Foder, men tillige virker svækkende paa hele Dyret ved at undertrykke Hudorganets Virksomhed. Sygdommen er da forbunden med større Svækkelse og en sygelig Tilstand i flere Organer, og faaer da Navn af „ondartet Lungesyge.“ Det er under saadanne Omstændigheder rimeligt, at Sygdommen ogsaa udbreder sig ved Smitte.

Feberen, som ledsager Lungesygen, er ikke saa heftig som den i den egentlige hidfige (acutte) Lungebetændelse, men den større Svækkelse hos Dyret er mere fremherskende. Pulsen er hastig, som oftest liden og svag, Hjerteslagene bankende; den Syge hænger med Hovedet, har matte og rindende Dine, heed Mund, ureen og slimig Tunge; Vanddraget er besværligt og skeer med spilede

Næseborer og Flanketriben, og dette feilagtige Aandedrag tiltager ved den ringeste Bevægelse; den Syge har Næseflod og plages af en kort og dump Hoste. Gangen er fortil geneert, i det Hele mat, kraftesløs og dinglende, og Dyret taaler ikke at ligge. Gjødningen som afgaaer er oftest smaapæret og overdraget med en jeig Slim.

Da Sygdommen under visse Omstændigheder kan være smittende, er det altid raadeligt at affondre den Syge og hense til den paa et luftigt Sted; man foretager en Aareladning for at lette Circulationen, (til omtrent 2 Potter Blod). Fortil i Bringen drages en Haarsime, og i Albuehullerne sættes Spanskesfluer. Til indvortes Brug gives 3 Gange daglig hver Gang $\frac{1}{2}$ Deel af følgende Middel, udrørt med Honning til Latværg:

Pulv. Salpeter 2 Lod. Pulv. Glauberfalt 4 Lod.

— Alantrød 2 Lod. — Sakritsrod 1 Lod.

Det er ligeledes gavnligt 2 Gange daglig at dampe for Hesten, som ogsaa at give Klysteer. Til Dampningen kan anvendes: Byg, kogt i Vand, hvoraf man lader den Syge indaande Dampen, hvis fordelende Virkning kan forøges ved at paastrøes lidet reven Campher. Dyrets Føde bør være nærende og letfordøielig, s. Gr. fugtet Klid med lidt kogt Rug eller Havre; eller skaarne Gulerødder og Malt paa finskaaren Hakkelse. Er det paa den Aarstid man har Græs, er dette den Syge tjenligt, og man kan lade den selv nyde deraf efter Behag i det Frie; dog saaledes, at den bringes i Skygge paa den varmeste Tid af Dagen og tages i Huus mod Aften og i indtræffende Regnveir, samt naar Luften er kold og blæsende.

Efter et Par Dage, naar Betændelsestilfældene have tabt sig, overgaaes til følgende Brystlatværges Anvendelse:

Pulv. Salmiak 2 Lod. Pulv. Alantrød 4 Lod.

— Svovlblomme 2 Lod. — Gnebær 4 Lod.

Naar Dyret igjen begynder at yttre Lyft til Foderet, og Aandedraget bliver friere, samt Dyret taaler at ligge paa begge Sider, er Sygdommens Farlighed bestridt. I Efterkuren, som bør understøttes af en god Røgt, gives ligeledes, 3 Gange daglig 2 Lod af følgende styrkende og urindrivende Midler, hvilke med Vand laves til Latværg:

Pulv. Galmusrod 4 Lod. Pulv. Storffjermrod 2 Lod.

— Harpir 3 Lod. — Gnebær 3 Lod.

Lungesygen er altid en farlig Sygdom, som man gjorde kloge i at lade Dyrlægen behandle, da mange Omstændigheder kunde gjøre Forandring i Kuren nødvendig, som her vilde blive for vidtloftig at beskrive; men angribes flere Heste samtlig af Sygdommen, da maa jeg ubetinget fraraade at forsømme strax at benytte Dyrlægens Hjælp.

Trang- eller Angbrystighed.

Af denne Sygdom gives tvende Arter. Den ene af disse benævnes: den tørre Angbrystighed, hvilken formenes at hidrøre enten fra Sammenvornung af Lungerne med Brysthinden, eller deraf: at der er skeet Bristning af Luftblærer i Lungerne, eller fra en Feil i Baglivets Organer. Den anden Art kaldes Flydange eller den flyvende Angbrystighed, hvilken hidrører fra en sygelig Slimaffondring i Luftveiene eller fra Bylder i Lungerne.

Begge Arter af Angbrystighed have ifkun dette Afvigende i Maaden, de yttre sig paa: at Hesten med Flydange har Flod af Næsen; i den Tørre finder dette derimod ikke Sted.

Følgende Kjendemerker ere fælleds i begge Arter af Sygdommen: et i høi Grad kort og besværligt Aandedrag, formedelst hvilket Dyret ikke i eet Aandedrag kan

forsyne Lungerne med tilstrækkelig Luft, men maa tage den til sig i tvende Drag, og saaledes ogsaa give den fra sig ved Udaandningen, hvorved fremkommer en dobbelt Bevægelse af Flankerne, eller det saakaldte dobbelte Flankeslag. Næseborerne ere derhos udspilede, Ribbenene løstes høit og bevæges hastigt, og man iagttager ved Ind- og Udaandningen en egen pibende eller hvæsende Lyd. Dyret plages tillige af en tør huul Hoste.

Mod den tørre Angbrystighed er endnu intet sikkert Middel udfundt; dog kan Tilfældene lindres ved at iagttage Følgende: man give Dyret et luftigt, noget kjøligt Opholdssted, afholder det fra saadan Føde, som udvider Larmekanalene stærkt og gjør Dyret blodrigt, saasom: Fodring med Høe &c.; for at lette Circulationen er det gavnligt hos fede og blodrige Dyr jevnlig at foretage Aareladninger, f. Ex. en passende Blodudtømmelse eengang om Maanedens, og ligeledes lade Dyret føre af, hvortil den under Behandlingen af Forstoppelseskolikken tilraadte afførende Latværg med Aloe er anvendelig.

Mod den flydende Angbrystighed er Urten af bitterfod Natfkygge meget anpriist. Den kan anvendes grøn, skaaren og blandet mellem Foderet, eller i tør Tilstand, som Pulver i Forbindelse med andre Brystmidler; en saadan Sammensætning er følgende:

Pulv. bitterfod Natfkygge 6 Lod. Pulv. Alantrod 3 Lod.
— Mineralcermes 2 Drachmer.

Disse Midler blandes og udrøres med Honning til en tynd Latværg, heraf gives 3 Gange daglig, hver Gang $\frac{1}{3}$ Deel; og man lade Dyret indaande svagt pirrende Damp, som kunne udvikles ved at strø Gneber eller Harpir paa en varm Vølt og holde for Hestens Næse, at den kan indaande Dampene. Ogsaa i Angbrystighed af denne Bestaendighed er det gavnligt ved

Aareladninger at formindste Blodmassen, ligesom ogsaa jevnlig at lade Dyret føre af.

Nyrebetændelse.

Det er i Almindelighed stærkfødrede, fede og blodrige Heste, som angribes af denne Sygdom.

De anfaldes meget pludselig, uden at man iforveien har iagttaget mindste Spor til Sygdom, af heftige Febertilfælde og Udbrud af Svød, som i Begyndelsen er partiel, udbrydende i Lysterne, men bliver snart almindelig over hele Legemet; Dyret faaer en trippende og dinglende Bevægelse bagtil, som ofte gaaer over til en complet Lamhed eller Uformuenhed i Bagdelen, saa det ikke formaaer at holde sig paa Benene, men synker til Jorden, gjør ofte Anstrængelse til at reise sig, men formaaer ikke at føre Bagdelen med, og tumler tilbage igjen, og ved angstelige Blikke, Pusten og Stønnen giver Tegns til betydelige Smertes. Lader man sin Haand hvile paa Dyrets Lænd, iagttages ofte her en forhøiet Varme, og trykker man paa dette Sted, tilkjendegiver den Syge Smerte ved at sænke eller slette med Ryggen. Urinaffondringen er undertrykt, og Dyret føler Smerte ved Udtømmelsen deraf, den udtømte Urin er stærkt farvet, seig og plumret, og bliver længere hen i Sygdommen blodblandet.

Formedest Lamheden, hvormed Bagdelen er betagen i denne Sygdom, kunde den let forverles med Kryds-lamhed; men den egentlige Kryds-lamhed ledsages ikke af Febertilfældene, og Nyrenes Function er ikke undertrykt, og den udtømte Urin ikke afvigende forandret som i Nyrebetændelse.

Marsagerne, som foranledige denne Sygdom ere fornemmelig: Forkjølelse, overdreven Kraftanstrængelse, enten ved at trække svære Læs paa tunge sandige Veie,

eller op ad Baffer, eller naar Hesten udover forceret Løb med en tung Rytter, og fornemmelig da naar den hastig pareres, standses i Løbet, gjør korte Vendinger eller stærke Spring. Stød og Slag over Lænden, uforfigtig Anvendelse af stærke urindrivende Midler, og ellers ogsaa Nydelsen af skarpe Planter kunne ligeledes foranledige denne Sygdom.

Behandling: Den Syge bør strax aarelades og astappes en god Portion Blod (omtrent 3 Potter). Efter Tilfældenes Hestighed og Bedholdenhed, kan Aareladningen med Nytte gjentages paa anden og tredie Dag, men i formindsket Mængde. Indvortes gives hver 3die Time 2 Skeefulde af følgende Midler i Latværgeseform:

Pulv. Salpeter 4 Lod. Pulv. Glauberfalt 10 Lod.
— Altheerod 2 Lod.

I Begyndelsen af Sygdommen, medens der er Hede og Smerte i Lænden og førend den egentlige Lamhed i Bagdelen er indtraadt, anvendes flittig Badning over Lænden med koldt Vand, og tillader Tilstanden, at Dyret kan bevæges lidet, er det gavnligt at føre det noget omkring i Skridt ved Haanden paa en jevn Plads, og uden at gjøre korte Vendinger. Ex. Lamheden i Bagdelen allerede tilstede, da bør man snarligst drage Omsorg for at den Syge hjælpes paa Benene, ved at ophænges i en beqvem Hængesele, som maa være saaledes indrettet, at man kan lade Dyret ned, naar det ikke kan taale at staae længere; og man bør da stree vel under Dyret med Halm, at det kan have et blødt Leie, og vendes i Leiet, at det ikke hviler forlænge paa een Side. Under disse Omstændigheder er Indgnidning over Lænden med irriterende Midler at anbefale, f. Ex. en Blanding af 6 Dele Viingeist og 1 Deel Terpentinsolie, eller med Spanstflueessents eller Spanstfluesalve. Det er af Vigtighed ved Behandlingen af denne Sygdom,

at der sørges for at den Syge har let og god Abning, man maa derfor understøtte Virkningen af de kjølede afførende Salte ved Morgen og Aften at bibringe Dyret Klysteer. Vedbliver Gjødningen desuagtet at være haard og tør og at afgaae med Besvær for Dyret, da kan man give Latværgen en Tilsetning af pulveriseret Aloe, som tilsættes i det Forhold, at den Syge faaer $\frac{1}{2}$ Lod deraf pro Dosis. Foderet bør gives i smaae Portioner, og være let fordøieligt; Vandet, som gives til Drik, bør være fuldslaaet, og gjøres slimig ved deri at udrøre noget Rugmeel. Holder Feberen ved, og den Syges Tilstand er meget smertelig, da gives de tilraadte Salte i Forbindelse med mere slimige Midler, man kunde da f. Ex. udryste 1 Lod Salpeterpulver og 3 Lod Glauberfalspulver med $\frac{1}{2}$ Pot Hørfrøaffog, eller med 1 Pægl Vinolie, som med Forsigtighed bibringes Dyret 3 Gange daglig.

Da Sygdommen i meget kort Tid sætter Dyret i en svækket Tilstand, maa man saasnart Febertilfældene ophøre og Betændelsen aftager, indskrænke Indgiften af Saltene, og saasnart Tilstanden tillader det, gaaes over til styrkende og oplivende Midlers Anvendelse. Følgende Midler i Latværgeseform er da at tilraade: Pulv. Calmusrod 6 Lod. Pulv. Rhabarberrod

(Simpleste Sort) 2 Lod.

— Storstjermrod 4 Lod. — Campher 1 Dvintin.
Heraf gives 2 Skeefulde Morgen, Middag og Aften, og saasnart Tilstanden tillader at den Syge kan taale at gives lidt Bevægelse, er det gavnligt at bevæge den lidet naar Veiret er mildt og behageligt. For at vække Hudorganet til Virksomhed og befordre Uddunstningen, anvendes flittig Gnidning paa Kroppen og Benene og man holder Dyret dæknat. Nyrebetændelse er en farlig Sygdom, som ved Feilgreb i Behandlingen let tager en dødelig Udgang,

og den forskjellige Bestaaffenhed af Sygdommen gjør ofte Forandring i Curen nødvendig, saa at man endogsaa stundom nødsages til Anvendelsen af urindrivende Midler. Jeg maa derfor tilraade hellere strax fra Begyndelsen af Sygdommen at overgive den Syge til den sagkyndige Dyrlæges Behandling.

Kutterstald eller Koldpis.

De Tilfælde, der gaae forud, inden Sygdommen allerede har udviklet sig, oversees i Almindelighed, og man bliver først Dyrets Tilstand vaer ved at bemærke den hyppigere Udtømmelse af en klar Urin, der afgaaer hos Nogle med, hos Andre uden Smerte; som ogsaa derved, at Munterheden tabes, Uvelysten formindskes, og Dyret ytrer en overmaade stor Vandbegjerlighed. Bedvarer denne Sygdom i længere Tid uden at standses, affræstes og afmagres Dyret i høj Grad.

Denne Sygdom opstaaer hyppigt efter Fodring med bedærvede Fødemidler, men især med muggen Havre, hvorved frembringes en overflødig Syre i Mavesen, som igjen virker paa Nyrerne og sætter disse i en sygelig forøget Virksomhed. Forkjølelse, f. Ex. Ophold i raae og fugtige Stalde, pludselige Veirøvelinger, varme Dage som afløses af kolde Nætter, og vedholdende raat og fugtigt Veirligt, hvorved Hudorganets Virksomhed undertrykkes, kunne ligeledes forarsage denne Sygdom.

Er Sygdommen fremkommen formedelst Fodring med bedærvede Fødemidler, maa man for Alting sørge for, at Dyret erhoder sund Føde. Indvortes gives 3de Gange daglig hver Gang 3 Lod af følgende Medicamenter, lavet til Latværg med Vand:
Pulv. Gentianrod 6 Lod. Pulv. Calmusrod 8 Lod.
— Galangerod 2 Lod. — Magnesia 2 Lod.

Istedetfor Magnesia kan man ogsaa betjene sig af stinstødt rød Bolus, Kridt eller Hammerstjæl. Driksen, som gives Dyret, gjøres slimig ved deri at udrøre et Par Haandsfulde Rugmeel, eller ved at tilsette det stødt rød Bolus.

Har den Syge Feber og føler Smerte ved at urinere, aftappes den $1\frac{1}{2}$ til 2 Potter Blod, og indgives slimige Midler i Forbindelse med kjørende Salte, f. Ex. Afkog af Hørfrø, hvoraf gives $\frac{1}{2}$ Pot 3 Gange daglig med Tilsetning af 4 Lod Glaubersalt. Saa snart den smertelige Tilstand ophører, overgaaes til den først foreslaagne Latværg og hvis Urinudtømmelsen ikke derefter formindskes, kan dertil sættes 2 Lod Tormentilrodpulver eller libet Jernvitriol.

Da den Syge er meget tilbøielig til at faae Bindsel eller lider af en besværlig Afgang af en haard og tør Gjøde, bør man ved flittig Anvendelse af Klysterer søge at afvende dette Dade for Dyret. Bevirkes endnu ikke derved en bedre og lettere Aabning, da fordoble man Indgiften af Glaubersalt, eller man giver i Forbindelse dermed pulveriseret Aloe i smaa Gaver.

Urintrang

Nøber sig ved en kjendelig Uro hos det syge Dyr, som tripper med Bagbenene, skaster ud, og sætter sig ofte i Stilling som om det vilde urinere, uden at det opnaaer Hensigten. Er Sygdommen i høj Grad tilstede, eller vedvarer i længere Tid, faaer den Syge Feberanfald og ytrer heftige Kolikttilfælde. Urintrang tagtages hyppigere hos Han- end hos Hunddyret.

Denne Sygdom forarsages ofte deraf, at Hesten er dreven over Stald, det vil sige, man har ikke paaagtet under Arbeidet at holde stille og give Dyret Leilighed til at stalde eller kaste Urinen fra sig. Den

indsamlende Urin udvider da Blærens Hinder i den Grad, at disses Fibrer tabe Tilfammentrækningskraften, formedelst hvilken Urinen skulde udtømmes. En krampagtig Tilstand i Blærehalsen. Steen i Blæren, som lægger sig op imod dennes Åbning, ligesom ogsaa Feil i selve Nyrerne kunne foranledige denne Sygdom.

Er Sygdommen opstaaet som en Følge af at Hesten er dreven over Stald, kan man forsøge om en pludselig Afkjøling med koldt Vand under Bugen og paa Lænden og Krydset ikke er istand til at bevirke Urinens Udtømmelse. I modsat Fald kan man indgnide Gaanden i Olie, føre den ind gennem Endetarmens Åbning, og naar man nu føler Blæren som et rundt uds্পændt Egeme, anvende sagte Tryk derpaa, hvorved Dyret ofte kommer til at stalde. Haves en rummelig Faarestie i Nærheden, kan man lede Hesten derind, og man vil ofte finde, at den formedelst den pirrende Uddunstning af Faaregødningen kommer til at urinere. Har Sygdommen allerede naaet nogen højere Grad, saa Dyret lider af Feber, og ytrer voldsomme Koliktilfælde, da bør man strax foretage en passende Nareladning og derhos anvende et slimigt Aftog af Hørfros, hvoraf man hveranden Time indgiver en Vægl, hvori er opløst 4 Lod stødt Glauberfalt, tillige sættes den Syge flere Gange Klysteer af en Paagødning af Kameelblomster og Boppelblade med Tilfætning af $\frac{1}{2}$ Orint. Campherpulver, som først udrøres med en Eggeblomme.

Som indvortes Middel anpriseres af NoGLE: 3 Sceefulde Løglaft (Succ. ceparum), i en halv Pot lunket Rhinskviin.

Hjælper alt dette ikke, staaer endnu tilbage at anvende Catheteret eller at foretage det saakaldte Blærestik; men for Enhver, som ikke er desmere kyndig

og øvet i Omgangsmåden dermed, er Dyrlægens Hjælp nødvendig.

Blodpis.

Dette Tilfælde forekommer sjeldnere hos Hesten end hos Drovtyggerne, og kjendes paa Udtømmelsen af en rødlig blodblandet Urin; men hvis Tilfældet ikke ellers ledsages af Feber og andre Sygdomstegn er det ikke af synderlig Betydning.

Er Dyret meget blodrigt er det gavnligt at foretage en passende Nareladning, og man indgive kjolende afførende Salte i Forbindelse med slimige Midler, f. Ex. en Latværg af 8 Lod Glauberfalt og 2 Lod Altheerod eller Bukkehornfros. I Vandet, som gives den Syge at drikke, kan ogsaa opløses hvergang et Par Lod Salpeter, eller man kan gjøre det fyrligt ved Tilfætning af nogle Draaber Svovlsyre (Vitriololie).

Kolik

er bekjendt under Navn af Bugrid, Larmegigt og Larmebetændelse. Denne Sygdom forekommer saa almindelig blandt Heste, at de fleste som omgaaes dette Dyr, uden Tvivl have haft Leilighed til at iagttage samme. Ligesom denne Sygdom er almindelig bekjendt, idetmindste af Navn, saaledes bruges imod samme, af Almuen, mange forskjellige, ofte urimelige Midler, som anvendes saa ganske i Flæng, uden ringeste Hensyn til den forskjellige Character, hvorunder Sygdommen forekommer. Ved saadan mislig Behandling forøges ofte det syge Dyrs Lidelser, og mangt et Dyr gaaer tabt, som ved en hensigtsmæssigere Behandling stod til at redde. Ved Behandlingen af denne Sygdom bør der nøie tages Hensyn til, under hvilken

Form den ytrer sig; i denne Henseende kan man henseføre Koliksygdommen under følgende tre Hovedklasser: Betændelseskolik, Forstoppelseskolik og Vindkolik. Jeg vil derfor, følgende denne Inddelingsmaade, fremsætte Særkjenderne og foreslaae Midler til Helbredelsen under disse Former af Sygdommen.

Som foranledigende Aarsager til denne Sygdom, fortjener især at nævnes: Uordenlig Røgt, saa at Dyret til en Tid henstaaer forlænge uden Foder og derpaa forsynes for rundelig dermed, hvorved det sultne Dyr falder over Foderet med altfor stor Graadighed og forsluger sig. Fremdeles naar Dyret, ikke synderlig vant til Kjerneføde, paa engang forsynes for rigelig med Korn; pludselig Omverling af de forskjellige Slags Straafoder eller Kjerneføde; eller Overgang fra grønt til tørt Foder og omvendt fra dette til hiint. Jeg har flere Gange havt Leilighed til at jagttage, at Græs eller andet Grønføde, som var affaaeren tidlig om Morgenens i stærk Dug eller i Regnveir, og som formedest at være henlagt for tykt paa hinanden i Huus, eller til Reisefoder pakket fast i Sække, har taget Varme til sig, og naar det nu har været lagt for Hesten uden at være tilbørlig udryftet eller udluftet, har Nydelsen deraf frembragt heftige Koliktillælde; dette kan ogsaa være Tilfældet med alt nyhjerget Foder og især Høe, førend det har været Gulvvarmt, som man kalder det. Forkjølelse giver ogsaa Anledning til denne Sygdom, naar f. Ex. Hesten meget svedig og aandepustende gives koldt Vand at drikke, eller henstaaer i kold Luft, eller føres i en raae og kold Stald og udsættes for Trækluft i Stalden, og især da naar man forsømmer at afvidste Sveden og guide Legemet tørt med Halum og tilbakke Dyret.

Betændelseskolik paaafalder i Almindelighed kraftfulde og velnærede Dyr, og giver sig tilkjende med

Feber og afværende Kulde og Hede hos Dyret, der ofte tiltager i den Grad, at det falder i stærk Sved over hele Kroppen. Den Syge er meget urolig og giver Tegns til heftige Smerter: den straber med Fødderne, pidsker med Halen, seer sig angstelig om til Livet, som om den vilde tilkjendegive, at den der følte sine Smerter, den kaster og rejser sig gjentagne Gange, stønner, bider i Stroelsen eller andre nære Gjenstande, ja undertiden, naar Smerterne ere altfor utaalelige, sig selv i Siden; den sætter sig ofte i Stilling som om den vilde gjøde eller stalde, uden at den opnaaer Hensigten, og afgaaer ogsaa nogen Gjødning, er den som oftest haard og tør, samt i for liden Mængde.

Jagttages disse Tilfælde, foretages strax en god Aareladning og aftappes den Syge 3 til 4 Potter Blod; den gives et rummeligt velstrøet Stabe, at den ikke ved sin voldsomme Kasten skal forstøde sig eller komme til Skade. Indvortes gives hveranden Time en Latværg af:

Pulv. Salpeter 2 Lod. Pulv. Glaubersalt 6 Lod.
— Altheerod 2 Lod.

Tillige sættes den Syge Klysteer hver tredie Time af 2 Potter lunket Vand, lidt Salt og Olie, eller Fidt, samt gives jevnlig Bevægelse, som dog ikke maa være for voldsom eller for vedholdende.

Saalænge Sygdommen staaer paa, maa Dyret sulte, og hverken gives Høe eller Drikke, med mindre Sygdommen skulde vedvære i længere Tid end 24 Timer, og selv da bør det kun bydes ganske lidet at æde, og gives kuldslaaet Vand at drikke. Denne Regel følges ogsaa i de første Dage efter at Sygdommen er hævet, da den ellers meget let vender tilbage paany. Har Dyret efter 3de Indgiver af den foreslaagne Latværg endnu ikke faaet Aabning, og Smerterne snarere have taget til, end af, kan man udryfte de tilraadte afførende

Salte i $\frac{1}{2}$ Pot Roelie, Linolie eller frisk Tran, som indgives Dyret med Forsigtighed, at intet deraf kommer i Luftrøret eller Brangstruben. Dette virker baade fjøsende og slibriggjørende paa Larmecanalen og letter saaledes Gjødningens Gjennemgang. Man vedbliver forøvrigt som meldt, at sætte Klysteer og give Bevægelse.

Aftager Smerterne, uden at Dyret faaer god Nabning, da kan man til den foreslagne Latværgge tilføie $\frac{1}{2}$ til 1 Lod pulveriseret soccotrinist Aloe, men bliver Dyret derefter igjen mere uroligt, maa man strax afstaae fra Brugen deraf, og alene anvende den først foreslagne fjøsende slimige Latværgge.

Sa snart Uroen ophører og Dyret kommer til at føre lidt af — er Sygdommen hævet. Derfom Forstoppelsen er i høi Grad haardnakket og Smerterne tiltage i Hæftighed, samt Sygdommen trækker sig meget i Langdrag, er det at befrygte, at Betændelsen tager Overhaand og dræber Dyret. Et ikke mindre farligt Tegn er: pludselig indtrædende Kolighed hos Dyret, uden iforveien at have faaet Nabning, i Forbindelse med nedstemt Temperatur, som bedst iagttages ved at besøle Drerne, Benene og andre Ydredele, der da befindes at være ualmindelig kolde, samt liden, neppe følelig Puls, og Udbrud af en udbredt kold Svæd, hvilket vidner om Betændelsens Overgang i Brand, som da griber om sig og udslukker Dyrets Liv. Denne Dødsmaade iagttages stedse ved Kolikker, som have vært Følger af Larmenes Forvikling i hinanden (Larmeslyngning og Larmefrangning).

Svækkelseskolik. Denne Kolikart paafalder i Almindelighed gamle, forslæbte sletfødrede Heste, Vindflugere og Krybbebidere, og hidrører nærmest fra Forstoppelse i Larmecanalen; men høves dette Døde ikke snarlig, da opstaaer der Betændelse i disse Indvolde, som ogsaa kan drage Døden efter sig. Ogsaa under

denne Form af Sygdommen ere Symptomerne fordret meste de samme, og i Almindelighed ytrer sig de ovenfor beskrevne Tilfælde næsten udelukkende hos det syge Dyr; men Uroen og Smerterne ere dog her langtfra ei saa voldsomme.

Her foretages en mindre Aareladning og astappes $1\frac{1}{2}$ til 2 Potter Blod. Indvortes gives følgende Medicamenter, som nøiagtig blandes mellem hinanden og med Vand laves til Latværgge:

Pulv. Glandsaloe 2 Lod. Pulv. Glauberfalt 8 Lod.

— Bukkehornsro 2 Lod.

En saadan Latværgge gives med Mellemtid af 10 til 12 Timer, eller den deles i 2 Portioner og indgives det Halve hver 5te — 6te Time. Den Syge sættes Klysteer hver 4de Time, og bevæges jevnlige. Høves intet Klysteertoi, eller intet er i Hast at tilveiebringe, kan man islebet derfor bruge Stikpiller eller Tobaksklysteer. Stikpilleren berebes af et Stykke hvid Sæbe, som gives Form og Størrelse af et Hønsæg. Dette dyppes i Olie og bestrøes med flinstødt Kogsalt. Forinden den anvendes bør Endetarmen først renses, dette udføres paa følgende Maade: Man udfyller Haand og Arm i lunket Vand, og indgænder disse med Olie eller Fidt; nu føres Haanden ind gennem Endetarmens Nabning, saa langt frem som man kan naae, og man borttager saaledes med Haanden, paa den lemsældigste Maade, den mødende Gjødning. Man fører dernæst Pilleren ind i Endetarmen med Haanden saa langt frem som man kan naae. Giver Dyret Pilleren for hæftig fra sig, og uden at den bevirker Afgang af Gjødning, dyppes den paa ny i Olie og bestrøes med Salt og atter bibringes Dyret.

Til Tobaksklysterer udfordres en stoppet og tændt Kridtvibe, anbragt i en 8 Tom. lang Hyldepind, hvoraf Barken er afstrækket, hvis modsatte Ende bringes ind

i Endetarmen. Formedst den ind- og udgaaende Luft vil Røgen træde ind i Endetarmen og ved sin pirrende Indvirkning sætte Larmene i forøget Bevægelse, og saaledes befordre Gjødningens Afgang.

Skulde Dyret efter 2de Indgivter af den foreslaagne Latværgen endnu ikke have faaet tilstrækkelig Nabning og det bliver noget mere uroligt, bør Aloen udelades deraf, eller man kan i dens Sted indgive mavestyrkende og pirrende Midler, som paa meerbemeldte Maade laves til Latværgen, og hvoraf hver 4de Time indgives $\frac{1}{2}$ Deel:

Pulv. Gentianrod 4 Lod. Pulv. Calmusrod 3 Lod.
— Sennep 2 Lod.

Man kan ogsaa her forsøge de fede Olier i lignende Mængde, som under Betændelseskolikken er foreslaaet.

Saa snart Dyret har faaet god og tilstrækkelig Nabning, er Sygdommen hævet. For at styrke Maven og sætte Fordøielserne igjen i Orden, kan man i nogle Dage, efter at Sygdommen er hævet, fortsætte Brugen af den sidst tilraadte bitre og mavestyrkende Latværgen.

Bindkolik. Foruden de under Beskrivelsen af Betændelseskolikken anførte Symptomer, fluder i denne Kolikart en overordentlig Udvidning af Luft Sted i Larmecanalen, som i høi Grad udspænder Baglivet. Formedst den store Udvidning af Larmene indtage de for stort et Rum i Baglivet, hvorved Mellemgulvet trænges frem i Brysthulheden og frembringer det korte og pustende Mandedrag, som iagttages i denne Sygdom. Er Sygdommen i høi Grad tilfede, sveder den Syge over hele Legemet og faaer en strævende og dinglende Bevægelse bagtil. Bliffet er ængsteligt og stirrende, og hele Dyrets Udseende tyder paa stor Angst og Smerte.

Her maa strax foretages en stærk Aareladning,

som efter Omstændighederne efter faa Timers Forløb kan gjentages i formindsket Mængde; tillige indgives en Latværgen af:

Pulv. Salpeter 2 Lod. Pulv. Glaubersalt 4 Lod.
— Pebermynteurt 1 Lod. — Kommen 1 Lod.

En saadan Latværgen gives hver Time og Dyret bibringes flittig Klysteer af en Paagjødning af Kameelblomster, med Tilfætning af ganske lidt Salt og feed Olie, eller af et tyndt afflet Afkog af Havregryn eller Hørfroakkog. Man anvende flittig Gnidning med Galmvidste under Bugen og paa Siderne; herved sættes Bugmusklerne i forøget Virksomhed, hvorved Vindens Afgang befordres. Ved flittig at gyde Vand paa Bugen er man undertiden saa heldig at sætte Luftudviklingen Grændser; ligesom det ogsaa stundom viser sig nyttigt, at indgvide Bugen med en Blanding af lige Dele Spiritus Vini og Terpentinosie. Dyret bliver derefter mere uroligt, men under Uttringen af den forøgede Uro faaer det ofte Nabning og giver Binde fra sig. Saalænge Dyrets Bagliv ikke er saa stærk udspilet af Luft, at det uden Fare kan bevæges i smaat Trav, er det nyttigt af og til at bevæge Dyret lidt ad Gangen, men under en mere foruroligende Grad af Sygdommen er det ikke at tilraade, man kunde da i det høieste lede den Syge omkring ved Haanden i Skridt.

Foruden den her tilraadte Behandling af Sygdommen gives endnu Midler, som strax formaae at hemme Luftudviklingen og undertrykke eller decomponere de allerede udviklede Gasarter. Jeg vil blot her nævne ætsende Ammoniakvand (Liq. ammon. caust.) i tilstrækkelig fortyndet Forhold med en Infusion af Kameelblomster, Pebermynteurt og Kommen, men da dette Mittel, anvendt i ubetimelig Tid og i ikke efter Tilstanden noie afpassede Dosis kan være farlig for

Dyrets Liv, bør sammes Anvendelse alene betroes i den kyndige og erfarne Dyrlæges Haand; jeg vil derfor ikke nærmere berøre disse Midler. Det samme gjelder ogsaa om Lustens Udtapning, som den senere Tids Erfaringer synes at have godtgjort, at være practicabel ogsaa i dette Tilfælde.

Om Orm hos Hesten.

Det er meest i den yngre Alder at Hesten plages af Indvoldsorme, blandt hvilke Spolorm er hyppigst forekommende, Bendelorm er sjeldnere og Traadorm foruroliger sjelden Hesten i nogen mærkelig Grad.

At Hesten lider af Orm, tilkjendegiver sig ligeledes paa den under Betændelseskolikken anførte Maade; men Ormsygen adskilles fra almindelig Kolik derved, at dens Uttring er vedholdende, hiins derimod afværende, det vil sige: der gives i Ormsygen Mellemrum, hvor Dyret staaer roligt og æder med Begjærighed; men Plagen indfinder sig dernæst snart igjen og foruroliger det. Heste, som plages af Orm, have til een Tid formindsktet Udelyst og til en anden graadig Appetit, og holde sig uagtet den beste Røgt, dog magre og vantrevne; de plages undertiden af Bugløb, undertiden af Bindsel; Bugen er opstjortet, Haarlaget ru, børstende og uden Glans. Det sikreste Kjendetegn paa denne Sygdom er naturligviis, naar der med Gjøbningen afgaaer Orme.

Behandlingen af dette Tilfælde maa rette sig efter den tredobbelte Hensigt, der bør have for Die. Man giver saaledes først ormdræbende Midler, dernæst afførende Midler for at bortskaffe de dræbte Orme, og endelig mavestyrkende Midler, for at styrke Larmecanalen og forhindre Ormens Udvikling paany.

Haves intet Apothek i Nærheden, kan man som

ormdræbende Middel anvende 6 Lod glindsende Storskeensfod, kogt i $\frac{1}{2}$ Pot Mælk, som affies og indgives med Forsigtighed, Halvdelen om Morgen og den anden halve Deel om Aftenen. Hvidlog eller saakaldte Hestlog (*Allium sativum*), ligeledes kogte i Mælk, er ogsaa for Hesten et godt ormdræbende Middel; ligeledes Roeolie, Vinolie, Tran og Tjærevand. Af disse Midler kan gives en Pægl, eller til ældre Dyr $\frac{1}{2}$ Pot hver 12te Time, indtil Koliktillfældene ophøre. Dernæst bruges afførende Midler, hvortil er tjenlig:

Pulv. Aloe 2 Lod. Pulv. Glaubersalt 8 Lod.

— Bufflehornfrø 2 Lod.

Som med Strup laves til Latværges og hvoraf indgives $\frac{1}{2}$ Deel 3 Gange daglig indtil Dyret kommer til at føre let af.

Følgende Midler, tillavede ved Hjælp af Honning og Mælk til Piller af en Valnøds Størrelse, hvoraf gives een Morgen, Middag og Aften, gjøre en ypperlig Virkning, og ere baade ormdræbende og afførende: Pulv. Aloe 3 Lod. Pulv. Baldrianrod 2 Lod.

— Reinsandblomster 4 Lod. — Hjortetaksolie 1 Lod.

Saa snart Dyret kommer til at føre lindt af, vil man finde Excrementerne blandede med Sliim og Orme og da ophøres med Brugen af Pillerne. Nu anvendes fremdeles følgende bittere og mavestyrkende Midler i Latværgesform:

Pulv. Reinsandblomster 6 Lod. Pulv. Malurt 4 Lod.

— Baldrianrod 2 Lod. — Røgsalt 2 Lod.

Heraf gives 2 Lod Morgen og Aften, og Brugen fortsættes i nogle Dage.

Bugløb (Diarrhee).

Denne Sygdom kan forekomme hos Hesten i enhver

Ålder; ligesaa vel hos kraftfulde velnærede Dyr, som hos gamle, svækkede og slettrøgtede.

Hos Heste som lide af Bugløb iagttages en vedholdende hyppig Afgang af en tynd, sletfordøiet og ualmindelig ildestinkende Gjødning, der ofte er blandet med sammenhængende Sliimstykker, undertiden med Blod. Dyret føler ofte Smerte ved at stille sig ved Gjødningen, som kjendes paa at det tripper med Bagbenene, vidster med Halen og ytrer svage Koliktilfælde, hvorpaa den flydende Gjødning ligesom udsprøites og staaer langt ud fra Dyret; Halen er tilsmudsket, og undertiden er Gjødningen saa skarp, at den angriber Huden og bortæder Haarene, hvor den rinder ned over Laarene. Holder Bugløbet ved i længere Tid, medtages Dyret betydeligt, det bliver modfaldent, taber Udelysten, men har saa at sige en utilfredsstillelig Vandbegjerlighed, det afmagres og affræstes efterhaanden alt meer og meer, tilsidst tager Svækkelsen til i den Grad, at den Syge svimler paa Benene, formaaer ikke at rejse sig selv og døer da som oftest med den højeste Grad af Svækkelse.

De almindeligste Aarsager til denne Sygdom ere: Forkjølelse, pludselig Omverling af Foder, Fodring med fordærvede Fødemidler, undertiden ogsaa formedelst en alt for stærk og nærende Nøgt, naar Dyret derhos har Mangel paa Bevægelse og passende Anvendelse af sine Kræfter. Feil i Fordøielsesredskaberne og Sygdommes Henkastelse paa Larmecanalen kan ligeledes foranledige denne Sygdom.

Opstaaer Sygdommen hos unge Føl medens de endnu patte Moderen, da hidrører den som oftest fra en feilagtig Bestaaffenhed i Modermelken, undertiden kan Grunden vel ogsaa ligge i Feil i Fordøielserne hos det unge Dyr. Nyder Hoppene en overmaade nærende Forpleining, da vil en noget knappere Kornrøgt ofte

være tilstrækkelig til at hæve dette Onde hos Føllet, ikke desto mindre bør man ikke forsømme at indgive Hoppene en mavestyrkende Latværg af bittre og syreslugende Midler, saasom af:

Pulv. Calmus 6 Lod. Pulv. Kastaniebark 4 Lod.

— Magnesia eller Kridt 2 Lod.

Heraf gives hun Morgen og Aften 3 Lod pro Dosis. Skulde dette ikke hastig nok vise forønsket Virkning paa Føllet, da gives dette Morgen og Aften 1 Ovint. Rhabarberodpulver og 1 Ovint. Magnesia, udrørt til en tynd Latværg med Eggehvide, som stryges Føllet paa Tungen med en passende, lille og glattillsnittede Træspatel.

Undertiden indfinder sig et let Bugløb hos unge Plage i Landstiftningsperioden, og dette er da som oftest at betragte som velgjørende, og bør ikke modarbejdes; kun bør man nøie vogte Dyret for Forkjølelse, give det nærende og letsfordøielig Føde, kuldslaaet Vand med irørt Rugmeel at drikke, og befordre Uddunstningen ved jevnlig at frottere Legemet med tør Halm og slittig Striglen og Børsten, samt holde Dyret dækket. Er Bugløbet imidlertid heftigt, forbunden med Smerte, og holder for længe ved, da indgives en Latværg af Calmusrod, Rhabarber og Magnesia, 1 Lod af hvert, 2 Gange daglig.

I Bugløb, som indfinder sig i een eller anden Sygdom og som viser sig at have en lindrende Indflydelse paa Sygdommen, derom gjælder de samme Regler som oven anført. Er det Modsatte derimod Tilfældet, og den Syge affræstes derved, da maa dette Onde gaaes imøde paa en mere indgribende Maade, som jeg under saadanne Omstændigheder maa tilraade at lade sig styres af den erfarne Dyrlæge.

Hvor Forkjølelse har givet Anledning til Syg-

dommen, der bør der ligeledes arbeides paa at forøge Hudorganets Virksomhed, og de foreskrevne Regler med Hensyn til Dyrets Omgang ikke forbigaaes. Den ovenfor anbefalede Latværgæ viser sig ogsaa i dette Tilfælde nyttig. At indgnide Bugen med en Campheropløsning i stærk Brændeviin, gjør i Forbindelse med de tilraadte indvortes Midlers Brug ofte ønskelig Virkning. Nogle anpriser stødt Ingefær eller reven Muskat paa lunket Rødviin. 1½ Bægl, 2 Gange daglig indgivet.

Er Bugløbet forbunden med en betændelsesartet Tilstand i Tarmecanalen, og hvor Grunden dertil ligger i en overflødig, feilagtig Galdeaffondring, der er Viinsteen, 3 Lod pro Dosis, i Forbindelse med et slimigt Afkog af Katosturt, Altheerod eller Hørfrø, indgivet Morgen, Middag og Aften at anbefale.

Er Bugløbet længe vedholdende, eller det ikke vil vige for Anvendelsen af de allerede tilraadte Midler, da ligger Grunden i Feil i Fordøielsestedstaberne: Slaphed i Tarmecanalen o. s. v. Under saadanne Omstændigheder kan i Forbindelse med de allerede tilraadte, tillige gives sammensnærende Midler, saasom Vandstræpperod, Tormentilrod, Allun, Jernvitriol og flere lignende Midler; men disses Anvendelse kan jeg ikke ubetinget tilraade, uden at de styres af Dyrlægen.

Strengel eller Halsbetændelse

er en Betændelse i Luftrørets Hoved og Membranen, som beklæder Luftrøret i sin hele Længde, i Svælget, Bagmunden og den sammensatte Kjertel (Drespyttekjerlen) som ligger paa Sidedelen af Hovedet fra Drets Grund ned mod Baghæven. Sygdommen ledsages af Fieber; der er Hævelse i Gulken omkring Luftrørets Hoved, som er heed og smertelig ved Berørelse og Tryk; Hovedet er fremstikkende, Mandedraget hastigt

og pustende, undertiden ledsaget af en rullende Lyd formedelst Slimansamling i Luftrørene. Den Syge plages af en smertefuld Hoste, har formindsket Udveksling og Bæmselighed ved at synke, hvorfor ogsaa Vandet løber den ud af Næsen naar den drikker. Slimhinden i Næsen er rød, og Munden heed og slimig. Sygdommen kan forekomme som Betændelsesstrengel og Brandigstrengel.

Betændelsesstrengel hidrører fornemmelig fra en forudgaaet Forkjølelse, stærk Løben mod en tør og skarp Blæst, fremmede Legemer i Luftrøret (i dette Tilfælde er Munden saglende), Nydelsen af stærke Gifter &c. Her søger man strax ved en passende Mærsladning at nedstemme Betændelsen, som efter Omstændighederne kan gjentages. Eggen omkring Luftrørets Hoved indgives med fordelende Smørelse, enten med Campherfalve eller flygtig Campher-smørelse, og Delen holdes varm ved derom at anbringe en tyk ulden Bandage. Indvortes gives 3de Gange daglig, hvergang 3 Lod af følgende Blanding, som med en glat tilsnittet Træspatel stryges den Syge paa Tungen: Pulv. Salpeter 4 Lod. Pulv. Glaubersalt 8 Lod. Honning ½ Pd.

Man lade Dyret Morgen og Aften indaande krydrede Vanddampe enten af et Afkog af Høefrø eller en krydrende Paagydning af Kameelblomster, Mynteurt, Salvie eller Hjertensfryd. Munden udfyldes flere Gange daglig med en lignende krydrende Paagydning, som er gjort syrlig ved Tilfætning af god Viineddike. Det er en Selvsølge, at Dyret noie maa vogtes for Forkjølelse; man give kulblaaet Vand til Drik, og i det Hele taget en god Forpleining; befordre Uddunstningen ved flittig Gnidning, Striglen og Børsten paa Huden og holde Dyret dækket. Er Betændelsesperioden overstaet, hvilket kjendes paa et friere Mandedrag, og

at Dyret har lettere ved at synke, taaler at bevæge Hovedet mere frit, samt føler mindre Smerte ved at omfatte Gulken med Haanden: da kan man fremdeles give Morgen og Aften hvergang 2 Lod af følgende Blanding, lavet til Latværg med Sirup:

Pulv. Pebermynteurt 3 Lod. Pulv. Calmusrod 5 Lod.
— Angelikarod 2 Lod. — Enebær 2 Lod.

Nu er det tillige gavnligt at give Dyret nogen Bevægelse naar Luften er mild, og paa den behageligste Tid af Dagen.

Hvis Betændelsen enten strax fra Begyndelsen er, eller længere hen i Sygdommen bliver saa voldsom, at Luftens Udgang til Lungerne saa betydelig vanskeliggøres, at Dyret staaer fare for at kvales, da maa man hastigst muligt søge at erholde Hjælp hos Dyrlægen; thi da er det nødvendigt at Lustrørsnittet foretages, som bestaaer i en kunstig anbragt Abning paa den forreste og midterste Deel af Struben eller Lustrøret, hvorigjennem Dyret kan drage Luft til sig.

Dværkeartetstrengel. Har den Syge fort iforveien havt Dværke, og der tillige er Hævelse i Rjævehulens Kjertler, kan der have grundet Formodning om, at Dværkematerien ikke er bleven tilborlig udtømt; Sygdommen er da smittende, ligesom Dværke, hvorfor ogsaa den Syge bør affondres fra de sunde Heste, men gives et luunt Opholdssted. Man bør sørge for ved flittig Dampning paany at fremlokke Næseblodet; i dette Tilfælde ere eddikesure Dampne virksomst. Disse kan udvikles ved at gyde Eddike paa en varm Steen eller Bolt, som holdes under den Syges Næse, at den kan indaande Dampene. Paa Rjævehulen og Gulken anvendes blodgjørende varme Omslag af Gryn, kogte i Vand, hvilke kunne gjøres noget irriterende ved Tilfætning af smaa skaarne Løg, og udenom anbringes en ulden Bandage; Omslaget bør skiftes om eller fornyes

saa ofte, at det ikke bliver koldt. Indvortes gives Morgen, Middag og Aften hvergang 2 Lod Krop-pulver med Tilfætning af lidt flinstødt Salmiak, som med Sirup eller Honning laves til Latværg. Dyrets Mund renses, som meldt under Beskrivelsen af Betændelsesstrengel, med en krydret Paagydning; og befindes Munden meget slimig og saglende, sættes dertil god Bineddike. Afgaaer Gjødningen haard, tør og med Besvær for Dyret, da gives daglig Saltklyster, og viser dette sig utilstrækkelig til at befordre og lette Gjødningens Afgang, da sættes til det tilraadte indvortes Middel $\frac{1}{2}$ Lod pulveriseret Aloe, hvormed continueres indtil Dyret faaer lettere Abning.

Brandigstrengel adskiller sig fra de foregaaende Strengelarter ved Feberens forraadnelseartede Charakter; Hovedet svulmer op og bliver lig en uformelig Masse, og et stygt gulgrønt Flod rinder den Syge af Næsen. Denne Strengelart er meget farlig og anstikende, jeg maa derfor tilraade under disse Omstændigheder strax at henvende sig til Dyrlægen.

Krop eller Dværke

er en for Hesteslægten egen Sygdom, som er smittende, og vaafalder i Almindelighed Hesten i den yngre Alder; dog kan ingen Alder være sikret mod denne Sygdom, medmindre Hesten tilforn eengang har tilfulde gennemgaaet Samme.

Denne Sygdom ytrer sig med svage Febertilfælde, men som i Almindelighed oversees; Udelysten formindstes; det for heel muntre og livlige Dyr bliver traurigt og tungt, staaer med hængende Hoved og matte, undertiden rindende Dine; det hoster af og til, og ligger oftere end sædvanligt. Længere hen i Sygdommen indfinder der sig Flod af Næseborerne, hvilket

i Begyndelsen er vandklart, men som længere hen bliver tykkløbet og materieartet; Kjertlerne i Kjøvekulens hulme op, blive hede og betændte og overgaae som oftest i Forbuldning.

Disse ere Kjendetegn paa en saakaldt godartet Krop, hvis Behandling fornemmelig maa gaae ud paa at fremstynde Næsefloddets Udvikling og Udtømmelse; befordre Kjertelhævelsernes hastige Overgang i Forbuldning; samt tillige for at opbølge de sjunkne Livskræfter ved at give god Røgt og Pleie, forstaae Dyret for stærk Anstrængelse og vogte det for enhver pludselig Forandring af Føde, samt Indvirkning af pludselig afværende varm og kold Luft, eller fugtigt Veirig.

Da Sygdommen er smittende, maa den Syge strax affondres fra andre sunde Heste, og gives et lyst, luftigt, men ikke koldt Opholdssted. For at fremstynde Næsefloddets Udvikling og Udtømmelse, dampes den Syge 2 Gange daglig paa følgende Maade: man tager en Spand, kommer deri et Par Haandfulde Hørfrø, og gyder derpaa en tilstrækkelig Mængde Vand; dette holdes under Hestens Næseborer, at den kan indaande Dampen, og for bedre at samle disse, kan man slaae et Dækket over Hestens Hoved og derunder holde Spanden; men det maa imidlertid paasees, at Hesten ikke under Dampningen (som hver Gang bør vare i 8 til 10 Minuter) jager Næsen for dybt ned i Spanden. Til Dampningen kan man ogsaa betjene sig af kogt Byg, som hænges for Næsen af Dyret i en Damppose; eller man vil betjene sig af Eddike-dampe, som kan udvikles ved at gyde Eddike paa en varm Bolt. Forbuldningen i Kjøvekulens Kjertler fremstynedes ved at indgvide Hævelsen, hvis den er heet, spandt og meget smertelig, med Olie eller Fidt, er den derimod mindre heet og smertende, med grøn Sæbe, og man

holder Delsen varm ved derom at anbringe en tyk ulden Klud, eller bedre et Lammeskind, hvoraf det Raadne vendes ind. Saasnart Hævelsen er tilbuden, pleier den som oftest selv at bryde op; skulde man imidlertid mærke, at Bylden er tiltrukken, som kjendes paa Hævelsens Blødhed, at den ikke længere er saa heet og betændt, at Haarene løsne sig paa Midten, og der ligesom udsveder en Vædske gennem Huden: da kan den aabnes ved Hjælp af en skarp Kniv eller Lancet. Snittet gjøres paa langs i Huden, for at Materien selv kan finde Afløb. Materien trykkes daglig ud af Saaret, der maa holdes reent, ved at afvaskes den i Huden omkring Saaret fastklæbende Materie med lunket Vand, eller med Vand, hvori er opløst noget Salt, og Røgningen overlades forøvrigt til Naturen selv. Viser Sygdommen sig derimod enten strax fra Begyndelsen eller længere hen, mere ondartet, som kjendes paa et tyndt, usammenhængende, grumset og blodblandet Flod, enten af eet eller begge Næseborer, i Forbindelse med smaae, haarde og fastsiddende Kjertelknuder i Kjøvekulens, da er Sygdommen saare betænkelig og faaer Navn af Steenkrop, som endog kan overgaae til den farlige og uheldbrelige Sygdom — Sniive. Jeg maa her fraraade Enhver selv at besatte sig med nogensomhelst Behandling af Sygdommen, deels fordi jeg her anseer palliative Midler ikke alene for utilstrækkelige, men endog hensigtsstridende, da der her udføres en mere indgribende Behandling, som ifkun ved den kyndige Dyrlægges virksomme Bestræbelser med nogenlunde Held lader sig iværksætte, men ved Forsinkelte gjøres endnu vanskeligere og kan endog i værste Tilfælde gøre Helbredelsen umulig. Det samme gælder for det meste ogsaa, hvis Kjertelhævelserne hastig forsvinde og Næseflodet pludselig standser. Dette tyder nemlig paa at Qværken bliver omvankende, det vil

fige, Naturen vælger da en anden, for det meste mindre gunstig Veie, til at skille sig ved Sygdomsproductet; Dværkematerien kaster sig da gjerne paa vigtige Organer eller Indvolde, saasom: paa Lungerne, Luftrøret, Larmecanalen, Hudorganet, o. s. v., hvilke Udtømmelsesmaader hver for sig er mere farlig.

Hofte.

Herved tilfigtes allene en pirret Tilstand i Luftrøret eller Lungerne, hvorved Dyret nødsages til at hoste, uden at man forøvrigt iagttager noget iøinefaldende Sygdomstegn hos samme. Hofte kan opstaae formedelst en let Forkjølelse, hvorved den Hinde, som beklæder Luftrøret indvendig, og som i sund Tilstand kun affondrer en dampformig Fugtighed, nu formedelst den pirrende Tilstand, hvori den befinder sig, enten frembringer denne Affondring i en forøget Mængde, eller af en feilagtig Bestaaffenhed, fra hvilken da Naturen paa denne Maade søger at skille sig; eller naar Heste paa Reiser i den tørre Sommertid have indaandet betydeligt af den opjagede Støv, kan dette ogsaa pirre Luftrøret og give Anledning til Hofte.

Under Behandlingen af dette Tilfælde bør med Hensyn til den Omhu, man maa skjenke Dyret, de Regler tages til Følge, som jeg har anbefalet hos Hesten med Betændelsesstrængel. I dette Tilfælde er det gavnligt at lade Hesten indaande slimige og krydrede Damppe, som kan udvikles ved at gyde en tilstrækkelig Mængde kogende Vand paa en Haandfuld Kameelblomster og lidt Hørfrø og dermed dampe Hesten 2 Gange daglig. Af følgende Midler, som med Honning laves til Latwærg, frygges Hesten 3 Gange daglig en Skeefuld paa Tungen: Pulv. Mantkrød 6 Lod. Pulv. Salmiak 1 Lod. — Bukkehørfrø 4 Lod.

Forfangenbed

er en gigtartet Sygdom, hvis foranledigende Aarsag ofte hidrører fra Forkjølelse og standset eller tilbagedrevene Hududdunstning, s. Ex. naar Hesten meget varm og svedig strax gives koldt Vand at drikke, eller bliver staaende i kold Luft, hvorved Sveden pludselig standses, eller drives tilbage i Kroppen. Uordentlig Fodring, naar Dyret enten drives for meget paa engang, eller gives uvant, stærk nærende Føde, saasom: Rug, Bønner, Bikker, Vrier &c., overdrevene Strabadse, stærk Jagen paa haarde, stenige Veie og imod en stærk Bind, kan ligeledes frembringe Forfangenbed.

Med denne Sygdom kan Hesten være beladt paa alle fire Been, og da er den meest tilbøielig til at ville ligge, og har megen Besværlighed ved at hjælpe sig selv paa Benene; men det er almindeligere, at den blot angribes deraf paa Forbenene alene.

Den forfangne Hest har en stiv og ømmelig Gang, og føler meest Smerte ved at Taaen eller Hovspidsen berører Jorden, hvorfor den ogsaa søger at skaane denne Deel ved at træde paa den bageste Deel af Hoven eller Dragterne. I rolig Stilling, naar Hesten staaer, sætter den Bagbenene ind under Kroppen og søger saaledes at lette Byrden for Forbenene ved at lede Kroppens Tyngde mere bagtil; rygges en saadan Hest tilbage, falder det den meget besværligt, og den træder tilbage med opløstet Hov, men slæber Fodderne hen ad Jorden. Man iagttager ogsaa ved at besøle Kronen og Hovene paa de syge Been, en forhøiet Varme og Pulsation i disse Dele. Undertiden er Forfangenbeden compliceret med en betændt Tilstand i Lungerne, og da er Andedraget hastigt og pustende, den udaandede Luft heed og dampende, Næseborene stærk opspilede og Flankerne urolige.

Bed Behandlingen af denne Sygdom maa man tage Hensyn deels til Dyret selv: om det er ungt, kraftfuldt og velnæret, eller i en svækket Tilstand; deels til Sygdommens Grad og Feberens Character, hvoraf den ledsages, og saavidt muligt til Marsagerne, som have frembragt Samme.

Hos kraftfulde velnærede Dyr og hvor Sygdommen ledsages af Betændelsesfeber, maa foretages stærke Aareladninger (3 til 4 Potter), som efter Omstændighederne kan gjentages i formindsket Mængde. I Begyndelsen af Sygdommen gives følgende kjølede Midler i Form af Latværg:

Pulv. Salpeter 2 Lod. Pulv. Glaubersalt 4 Lod.

— Altheerod 2 Lod.

En lignende Indgiwt gives fremdeles hver 4de til 6te Time, indtil Febertilfældene begynde at tage af; men da gives ikkun den halve Portion ad Gangen. Skoene brydes med Lemfældighed fra Hovene, efter at man først tilbørlig har løsnet Begningerne eller Ritningerne paa Sømmene, og Hovene indslaaes enten med blødt udæltet Leer eller med frisk Kreaturgjødning, hvilket iværksettes lettest ved at belægge Spiltoungsgulvet dermed omtrent 4 Tommer høit og derover udbrede et tyndt Lag Halm. Heri stilles da Hesten med Benene, og disse affjøles flittig med koldt Vand, saaledes at de bestandig holdes vaade. Kroppen gnides jævnlig med Halmvidske og Legemet dæknes med varme Dækner for at befordre Uddunstningen.

Jagttages hos den Syge de ommeldte Legu paa at Lungerne lide, drages en Haarsime i Bringen. Er Forsangenheden opstaaet som en Folge af Fodring med uvant, stærk nærende Føde, anvendes flittig Klysteer, og hvis derved i Forbindelse med de tilraadte og affjølede Saltes Brug ikke bevirkes en let Afgang af Gjøden, kan til hver Indgiwt af Midlet tilsættes

$\frac{1}{2}$ til 1 Lod Aloe-Pulver; men saasnart Gjøden afgaaer løfere, udelades Aloen igjen af Latværgen.

Sultecuur viser ogsaa i Forsangenheden ypperlig Virkning. Dyret bør derfor saalænge Febertilfældene ere i nogen høi Grad tilstede, hverken gives Væde eller Drikke, medmindre de skulle vare ved i længere Tid end 36 Timer, og selv da bør man, som ogsaa fremdeles under Sygdommen, fodre sparsomt og med let fordøielig Føde, samt give kuldslaaet Vand til Drikke.

Saasnart Feberen ophører og Dyret bliver friere i sine Bevægelser, ophører man ganske med Anvendelsen af de kjølede Salte; nu gives fremdeles 3 Gange daglig 2 Lod af følgende Midler ligeledes i Latværgform:

Pulv. Storffjernrod 6 Lod. Pulv. Calmusrod 6 Lod.

— Enebær 4 Lod.

Hesten føres nu ogsaa af Fodbadet og stilles i et med tørt Halm velstrøet Stade, hvor den bør henstaae en Dags Tid, for at Hornet i Hovene kan antage nogen Fasthed inden Skoene lægges under, og Dyret gives nu dernæst lidt Bevægelse, helst paa en jevn, grøn Plads.

Man maa have nøie Tilsyn med Hovene i denne Sygdom; thi undertiden udvikler sig en ny Hornmasse i Laaen, som giver sig tilkjende ved en Forhøining paa Saalen fremad i Laaen. Jagttages Saadant, maa Foden udvikles og Hovringen fortil i Laaen efterhaanden raspes tynd, for at give Plads for den sig udviklende ny Hornmasse.

Viser Sygdommen sig hos svækkede Dyr, indskrænkes Aareladningen til det halve, man anvender Saltene i mindre Gaver og der overgaaes hastigere til de sidst foreslagne bittere og oplivende Midlers Anvendelse, som kan gjøres virksommere ved at gives en Tilsetning af $\frac{1}{2}$ Lod Campherpulver. Gnidning anvendes paa Kroppen og Benene, men istedetfor Badning med koldt Vand,

betjener man sig her af lunken Spol, eller af Indgnidning af pirrende Spiritus, saasom: Campherbrændeviin med Tilsætning af lidt Terpentiniolie. Hermed indgives da Kronen paa de syge Been og langs op med Senerne bagtil paa Piben. Det er som oftest dog nødvendigt at Hovene indflaæes, for at forebygge Hornets Indtørring og Hovenes Sammentrympning.

I denne Art af Forfangenhed har Indsprøjtningen i Blodmassen med Lincturen af Bolverleibloomster og den hvide Myserod ogsaa viist god Virkning. Forfangenhed paafalder hyppigst saadanne Heste, som have fyldte Hove eller som ere plafodebe. Heste, som ofte, eller i høi Grad have været forfangne, faae paatversløbende Furer eller Ringe over Hovene, som er det man benævner at den er ringhøvet.

Klemme eller Kjævebaand,

benævnes ogsaa Stivkrampe, og hos tydske Forfattere "Hirschkrankheit," fordi Hjorten ved Parforcejagt skal kunne angribes deraf. Denne Sygdom bestaar fornemmelig i en udbredt vedholdende Krampe i Musklene, og kan henføres blandt de farligste og smerteligste, hvoraf Hesten anfaldes. Efter Sygdommens oprindelige Aarsager have 2de Arter, nemlig Saarklemme og Forkjølelsesklemme.

Saarklemme opstaaer formedelt Saar i sene- og nerverige Dele, saasom: Saar i Nakken, Gulken og Ledene, efter indtraadte Søm i Foden, og efter Castration og Englifering hos Dyr, som disponerer for Krampesygdomme, og fornemmelig da, naar de under disse Omstændigheder udsættes for Forkjølelse eller paavirkende Trækluft. Det er imidlertid usor-klarligt, at denne Tilstand først indtræder i Lægningsperioden af Saarene.

Forkjølelsesklemme opstaaer efter en forudgaaet stærk Forkjølelse, naar Dyret har en egen Disposition for Sygdommen.

Symptomerne have i begge Arter af Klemme intet Afvigende med Hensyn til Maaden de yttre sig paa og give sig tilkjende ved følgende Særkjender: Halsens Muskler kunne ansees for de Dele, som først angribes af Krampen, hvorved Halsen bliver stiv og ubevægelig, og da flere Muskler ere fælleds for Hoved og Hals, bliver Hovedet formedelt Musklernes krampagtige Sammentrækninger fremstikkende. Krampen forplanter sig nu meget snart videre frem, og indtager Bovenen, Forbenene, Kroppen og Bagdelen; og som oftest ere Tyggemusklerne nu ogsaa angrebne og Dyret er, hvad kalder Kjævebunden. I denne Tilstand formaaer Dyret ikke at aabne Munden, eller man er ikke istand til ved anvendt Kraft at fjerne Bagkæben fra Forkæben. Et seigt, bløret, undertiden stinkende Sægl flyder den Syge af Munden; Nandedraget er benaet og pustende, og skeer med stærk opspilede Næseborer og hastig Bevægelse af Flankerne; Dinene ere stive, tilbagertrukne i deres Huulheder, og Blinkehinden skydes frem derover ved den ringeste Bevægelse af Hovedet; Blikket er angsteligt og stelende. Besøles Kroppens Overflade, er denne haard at føle paa, formedelt den store Spænding af Musklerne; Bagbenenes Stilling er skrævende, og under Bevægelsen iagttages ingen Bøining i Ledene, men Benene flyttes ganske stive; Halen staaer i en Bue ud fra Kroppen; Følsomheden hos Dyret er sygelig forøget, og ofte udbryder stærk Sved over hele Legemet, som dog sjelden viser nogen velgjørende Indsydelse paa at mildne Krampen.

Er Sygdommen opstaaet som en Folge af Saar, er det meget vanskeligt at give almindelige Forfkrifter for Behandlingen af disse, da de forskjellige Dele, som

derved ere beskafede, udtræve søregen Hjælp. Det er derfor baade sikkest og rettest, betimelig at kalde Dyrlægen. Angaaende Behandlingsmaaden af begge Sygdommens Arter vil jeg bemærke Følgende:

Mange Dyrlæger tilraade Aareladning, hvorimod Andre forkaste dens Anvendelse; men de Fleste ere dog enige om, at den i Sygdommens Begyndelse ofte viser sig nyttig, i Mængde fra 3 til 4 Potter Blod. Har Sygdommen derimod naaet sin Høide, er Aareladning uden Tvivl snarere at ansee som skadelig, formedelst den tilstedeværende sygelige Følsomhed, da enhver Irritation, Anstrængelse og Stræk hos Dyret nu forværrer Sygdommen.

I Begyndelsen af Sygdommen og saalænge Dyret endnu kan aabne Munden bibringes hveranden Time en Latværg af:

Pulv. Salpeter 2 Lod. Pulv. Campher 1 Dvint.
— Bukkehornfrø 1 Lod.

Syggemusflerne udvendig paa Kinden, omkring Gulken og langs med Rygraden, indgnides med flygtig Liniment og man holder Gulken varm ved derom at anbringe en ulden Bandage. For at lette og befordre Gjødningens Afgang, sættes den Syge Morgen og Aften et lunket Klysteer af hvid Sæbe opløst i Vand. Dyret finder Behag i jævnlig at udfylle Munden, man kan derfor i Spiltouget hos den Syge anbringe en Spand med lunket Infusion af Mynteurt, Salvie, Bors og Calmusrod, som anbringes saaledes, at Dyret i Magelighed og uden at høie Halsen kan naae den, og deri efter Behag udfylle Munden. Den Syge maa ikke generes eller forurologes ved unyttig Berørelse eller unødvendigt Selskab, men i al Møjlighed overlades til sig selv, uden netop i de Diebliske, man er hos den for at bibringe den Medicin, hvilket da ogsaa bør skee paa den lemsælbigste Maade. Skulde Dyret enten

lægge sig af Mathed, eller falde omfuld, maa det snarligst hjælpes paa Venene og understøttes ved en beqvem Hængesele.

Til Klystererne kan man ogsaa betjene sig af en Infusion af Kameelblomster, Wolverleibblomster og Pebermynteurt, 2 Haandfulde af hvert Slags, hvorpaa gydes 4 Potter kogende Vand, som efter at de virksomme Stoffer ere vel udtagne affies; heraf bibringes hver Gang det Halve i lunket Tilstand som Klysteer.

Hvor Sygdommen indtræder med megen Hæftighed, og den Syge strax fra Begyndelsen er fjævebunden, der kan man intet synderligt Haab gjøre sig om Helbredelsen; thi man er da ikke i Stand til at bibringe Dyret Medicin gjennem Munden. Man maa her hyppigere, hver 3die—4de Time, anvende den sidst foreslagne Klysteer, hvortil kan sættes $\frac{1}{2}$ Dvint. Campherpulver udreven i en Eggeblomme. Da Dyret naturligviis ogsaa i denne Tilstand er formeent at nyde det Mindste til Livets Ophold, maa man desforuden sætte det et nærende Klysteer, Morgen og Aften af en affiet Havresuppe, hvori er udrørt Blommerne af 3 Eg. Tiltager Sygdommen desuagtet i den Grad, at Manddrættet end mere vanskeliggjøres og Kræfterne udtømmes, da er der intet Haab mere om Helbredelsen, den Syge begynder nu at svimle og rave paa Venene, falder snart omfuld og udaander Livet under gruelige Krampetrækninger.

Mundsyge eller Tungehyge,

som ogsaa almindelig benævnes godartet Tungekræft, viser sig med Blegne paa Tungen, paa dens øverste eller underste Flade, dens Siderande eller høit oppe i Munden paa Tungens Rod, og udbreder sig ofte paa

Slimhinden indvendig i Munden, paa Gummerne og Læberne. Disse Blegner bryde i Almindelighed hastig op og efterlade ædende Saar. Munden er heed og slimet, Tungen ureen og belagt, og en seig Slim rinder den Syge af Munden.

Lungesygen hersker ofte som en Sot, og angriber da ikke alene flere Heste i en Egn til een Tid, men endog saa flere af vore andre Huusdyr. Skjøndt denne Sygdom ofte forekommer meget mild, og i Begyndelsen viser sig ubetydelig, bør man dog ikke være ganske tryk og aldeles overlade den til sig selv, da Saarene undertiden udbrede sig meget hastig, kunne antage en brandig Egenstøb og næsten gjennemgaae Lungen.

I den almindelig forekommende Lungesyge, hvor Saarenes Grund have en frisk rød Farve, og Dyrets Udelyst ikke gaaer tabt, der behøves almindeligviis blot 2 til 3 Gange daglig at rense Munden og Saarene med en Saltopløsning i stærk Eddike, hvortil sættes noget Honning, eller simpelthen med en Saltopløsning i Vand. Munden udpensles lettest ved Hjælp af en glat tilrundet Stok af en passende Længde, paa hvis ene Ende fastgjøres fine linnede Klude, disse blødes i den ommeldte Bødske, og dermed udpensles Munden hver Gang dygtigt. Det er en Selvfølge, at Dyret gives det blødeste og bedste Foder, i Særdeleshed maa det forskaanes for Bygkjerne eller Haffelsen deraf, da de skarpe Bygkjerne eller Huser sætter sig fast i Saarene og forværrer dem. Har tygget Foder ansamlet sig i Saarene, bør dette paa det nøiagtigste udrenses deraf.

Viser Sygdommen sig mere ondartet, have Saarene en mørk Farve, æde hastig og stærk om sig, og den af Munden udrindende Sægl og Dyrets Næse er stinkende: da er Sygdommen af en brandig Character, og udkræver ikke alene en mere sammensat

indvortes og udvortes Behandling, men endog saa Forsigtighed ved Behandlingen, at man ikke anstiftes deraf, som i Særdeleshed let skeer, hvis man har Saar paa Fingrene; man gjør derfor under saadanne Omstændigheder rettest i at overlade Behandlingen til Dyr lægen.

Snive.

Denne for Hesteslægten saa fordærvelige Sygdom, hvis anstiftende Kraft dog indskrænker sig til Meddelelse ved umiddelbar Berørelse enten med Dyret selv, eller Andet, som med Smittegiften (Næseflødet) kan være inficeret, forekom i sin Tid temmelig hyppigt, og viste da ogsaa nofsom sin fordærvelige og ødelæggende Natur. Dette undgik da heller ikke Regjeringens Opmærksomhed, og efter sagkyndige Mænds afgivne Betænkning om de hensigtsmæssigste og sikreste Forholdsregler til at standse og udrydde denne farlige Smittesygdom, udkom den Kongelige Forordning af 28de November 1806, som fastsætter Forrifter, hvorledes med Heste, angrebne af denne og nogle flere smitsomme Sygdomme skal forholdes. De deri fastsatte Forholdsregler viste ogsaa snart heldige Følger, og har sat denne Sygdom Grændser, saa det nu hører til de sjældne Tilfælde at forefinde en snivet Hest i de danske Stater.

Statsraad C. Viborg, denne navnkundige Veterinærkyndige og lærde Forfatter, har udgivet en ypperlig Afhandling om Dværke, Hestekopper og Snive, hvori disse Sygdomme findes omfattende afhandlede. Da det er at formode, at denne nyttige Bog eies af de Fleste, for hvem Kundskab om Hestesygdomme endog i fjernere Hensigt har mindste Interesse, vil jeg her indskrænke mig til, blot at anføre de vigtigste Kjendemerker paa ovennævnte Sygdom.

Snivens udbortes isinesalbende Særfjender ere følgende: Hesten har Flod af Næsen, enten af et eller begge Næseborer, hvorved udtømmes en gulgrøn, usammenhængende, tyndladet, grumset og klæbrig Materie, i Forbindelse med Kjertelhævelser i Kjærefulen, Saar paa Næsens Sliimhinde, som dog ofte sidde saa høit oppe i Næsen at de ikke lettelig lade sig iagttage; ofte rinder Diet paa den snivede Hest til samme Eide som den flyder af Næsen og Kjertelhævelserne i Kjærefulen have deres Sæde. Kjertelhævelsen, som forekommer i Snive, abskiller sig fra den i Dværke derved: at Hævelserne ere her mere begrændsede, smaa, rundladne, haarde, sidde ligesom fastvorne til Bagtjæven, og lade sig ikke som i Dværke bringe i Forbuldning. Saarene paa Næsens Sliimhinde ere smaae, udhulede, have en ureen blegladet og flektartet Bund, og ujevne, fremstaaende og takkede Rande, og overdrages i Reglen ikke med nogen Skorpe.

Iagttages slike Tilfælde hos Hesten, bør denne uopholdelig affondres fra andre sunde Heste, og hensættes paa et Sted for sig selv, og der bør ikke indlades nogen anden Hest i dens Stæde, forinden man har indhentet fuldkommen Visshed om Sygdommens Beskaffenhed af en oplært examineret Dyr læge, og at Stalden i fornødent Fald, efter hans givne Anvisning og under hans Tilsyn, er bleven tilbørlig renset og befriet fra Smitten, og udluftet i den af ham nærmere bestemmende Tid. Samme Renselse og Forsigtighedsregler underkastes enhver navnlig Ting, som har været brugt og benyttet til den syge Hest, eller hvormed den kan have været i Berørelse. Det paaligger Cieren uden ringeste Forhaling at kalde Dyr lægen, der da har paa det nøieste at undersøge og bestemme om Hesten virkelig er angreben af Snive, og at følge de Forrifter, som i bemeldte Kongelige Forordning ere paabudne og befalede at iagttage.

Hestekopper eller Springorm.

Denne Sygdom er egentlig Snivegift, som har angrebet Hudorganet; den kjendes paa følgende Sygdomstegn: der fremkommer smaae, ophøiede, rundladne Knuder i Huden, som bryde op og give en tynd Materie, samt efterlader udhulede Saar med fremstaaende ujevne og takkede Rande og have en ureen, blegladet og flektartet Bund. Fra disse Saar udgaae snordannede Hævelser i forskjellig Retning og hvor disse endes udbryde atter Saar. Disse Hævelser fremkomme fornemmelig paa Halsen, Siderne, under Bugen og paa den indvendige Flade af Laarene og Skankerne. Hvor flere Springormsaar fremkomme i Nærheden af hinanden, løbe de almindeligviis sammen og danne mere udbredte Saarflader; indtager Saarene Laar og Skank, paafølger som oftest Halthed, og Hesten halter da snart paa det ene snart paa det andet Been.

Denne Sygdom er ligesaa farlig og anstikkende som den egentlige Snive; de kunne ikke alene frembringe hinanden gjensidig, men den ene har ved at forældes gjerne den anden til Følge. Hvad der er sagt i den næstforegaaende § med Hensyn til Affondring og Staldens og andre Gjenstandes tilbørlige Renselse og Befrielse fra Smitten, hvormed den angrebne Hest paa nogen Maade har været i Berørelse gjelder i Gæt og Alt ogsaa for dette Tilfælde. Det paaligger derfor Cieren uopholdelig at kalde en examineret Dyr læge, som da efter Omstændighederne enten tager Dyret i Behandling, eller følger de Forrifter, som ved meerbemeldte Forordning af 28de November 1806 ere befalede.

Skab

er en langvarig, anstikkende Hudsygdom, som meget let udbreder sig ved Smitte eller Meddelelse fra det ene Dyr til det andet, ja selv fra disse til Mennesker, hvilket især er godtgjort at kunne være Tilfældet med Hestens Skab. Denne Hudsygdoms smittende Egenkab synes nærmest at beroe paa Overførelse af Skabmiden fra det ene Individ paa det andet. Skjøndt denne Sygdom hyppigst hidrører fra Smitning, er det indlysende, at den ogsaa ved mislig Behandling og under ugunstige Omstændigheder og Forholde kan udvikle sig oprindelig hos Dyret, og da ligger dens nærmeste Aarsag i fordærvede Bædsker og en Svækkelse i Hudorganet, hidrørende fra Sult, Fodring med gehaltløse og fordærvede Fødemidler; vedholdende koldt og fugtigt Veirigt, hvorved Hudens Forretning og Virksomhed undertrykkes og forstyrres, eller formedelt Ureenlighed i Huden af Mangel paa tilbørlig Reenholdelse.

Skab giver sig tilkjende ved en ualmindelig stærk Kløe i Huden, som ikke lader Dyret i Ro, men det stubber og river sig paa alle forekommende Gjenstande. Haarene falde af og der viser sig smaae Blegner i Huden, som oprives, og hvis indtørrede Bædsker affatter en tyk Skorpe, eller bliver ved at vædse og udbrede sig under Skorpen. Skabet viser sig almindeligviis først paa Halsen langs med Mannen, paa den bagerste Deel af Krydset omkring Haleroden og paa den indvendige Flade af Laarene, og udbreder sig saa efterhaanden mere og mere over hele Kroppen. Paa de Steder af Kroppen, hvor Skabet udbreder sig, forandres Huden betydelig, den bliver haard, tyk og ruslet, faaer dybe Revner og lægger sig i store Volter eller Følde. Udelysten og Drifkelysten er usorandret som hos det

sunde Dyr; men det er meget fuldstær og modtagelig for Kulde formedelt Huden Barhed eller Møgenhed for Haar, og det falder ofte i stærk Rystelse naar det har druffet koldt Vand.

Saa snart man bemærker nogen ualmindelig Kløe hos een af sine Heste, bør denne ikke alene affondres fra andre sunde Heste, men tillige fra andre Kreaturer, og hensættes paa et Sted for sig selv. Har man skaffet sig Visshed for eller overtudet sig om at Hesten virkelig er befængt med Skab, maa man have noie Tilsyn med de andre Heste, som have staaet den Anstufne nærmest paa Stalden, eller som have været brugte med den for Vognen eller paa andre Maader, for at bemærke om lignende Tilfælde skulde ytre sig hos disse, for hvilke da samme Forholdsregel er gjeldende. Spiltouget eller Stadet, hvori den eller de skabede Heste har staaet, maa gøres tilbørligt reent og renses for Smitten efter Dyrslagens Anviisning og under hans Tilsyn: Krybben, Hækken, Spilbommen og Træværket i det Hele vaskes nøiagtig med kogende Vand og overstyldes tilstrækkelig dermed; ligeledes gøres Spiltougs gulvet tilbørligt reent og overstyldes med kogende Vand, og Baggene kaldes (helst med Chloralkali) forinden nogen Hest paany optages deri. Dækner, Seletoi, Strigletoi, Grimer og hvad Andet som har været brugt til den skabede Hest, maa ligeledes underkastes den samme Renselse. De af disse Dele, som ikke kunne taale at behandles med kogende Vand, maa afsættes for en passende Hedegrad i en ophedet Bagerovn. Meerbemeldte Forordning af 28de November 1806 angaaende adskillige smitsomme Sygdomme hos Hesten, fastsætter at skabede Heste skal behandles af en oplært Dyrslæge, som efter fuldendt Kuur meddeler Cieren og det Offentlige Attest for at den eller de skabede Heste ere saaledes helbrede og befriede for Sygdommen,

at de uden Fare for at udbrede Smitten kunne bruges og komme i Samqvem med andre sunde Heste. Forinden Hestene ere frifundne og Gieren derpaa meddeelt Attest, maa han ikke gjøre Brug af dem. Det er vel med Hensyn dertil unødvendigt at omhandle nogen Kuurmethode for denne Sygdom; men da dog de fleste Dyr lægebøger indholde en saadan, har jeg holdt det for hensigtsmæssigt heller ikke ganske at forbigaae samme.

Ved Behandlingen har man først at tage Hensyn til om Sygdommen hidrører fra Feil i Dyrets Pleie og Underholdning, som da maa forandres; thi en god Røgt og Pleie er nødvendig for en snarlig Helbredelse af Sygdommen. Man maa forsyne den Syge med rundelig, sund og nærende Føde og sørge for dens tilbørlige Reenholdelse ved flittig Striglen, Børsten og Tildækning. Er Sygdommen fremkommen formedelst Smitte, hos kraftfulde og velnærede Dyr, behøves i Reglen ingen indvortes Behandling, hos svækkede Dyr derimod, hvor Sygdommen kan antages at være opkommen formedelst mislig Behandling, eller hvor Skabet er gammelt og indgroet: der bør man understøtte den indvortes Behandling ved at uddrive de i Blodet værende Skarpheder ved indvortes Midler. Hertil er tjenlig: Pulv. Lovetand 8 Lod. Pulv. Calmusrod 6 Lod.
— Gnebar 6 Lod. — raa Spydglands 3 Lod.
— Svovlsblomme 3 Lod.

Heraf gives 3de Gange daglig hvergang 2 Lod, udrørt med Honning eller Vand til Latværg. Brugen heraf forfattes i det mindste i en Tid af Ste Dage.

Til den indvortes Behandling af Skab har man Valget imellem en stor Mængde Midler baade i Form af Salver og Tvættelsesmidler, af hvilke jeg her vil opregne nogle af de virksomste.

1. Den abildgaardste Skabsalve

bestaaer af:

Linolie 1 Pund. Svovlsblomme 6 Lod.

Allun 2 Lod. Terpentinsolie 6 Lod.

Denne Salve indgnides i Huden overalt paa de skabede Steder, ved Hjælp af en ulden Klud, og dens stærkere Indtrængen i Huden befordres ved at bevæge et Stykke varmt Jern i passende Afstand fra Huden, eller ogsaa ved Varmen af et Fyrfad.

2. Den viborgste Skabsalve

bestaaer af:

Mineralmoor 2 Lod. Blysukker $\frac{1}{2}$ Lod.

Dette blandes nøagtig med Fidt og indgnides paa de skabede Steder.

3. Tjæresalven

bestaaer af:

Tjære $\frac{1}{2}$ Pund. Smør $\frac{1}{4}$ Pund.

Potasse $\frac{1}{4}$ Pund.

Istedetfor Smørret og Potassen i Salven kan man ogsaa betjene sig af ligesaa meget grøn Sæbe. Sæben smeltes paa sagte Ild, og Tjæren tilsættes lidt efter lidt under idelig Omrøring. Denne Salve anvendes som den foregaaende.

Blandt Tvættelsesmidlerne fortjener især at nævnes: Tobaksaffog (1 Deel skaarne Tobaksblade koges med 12 Dele Vand indtil $\frac{1}{2}$ Deel er bortdampet); med denne affiede Vædske i lunken Tilstand indvædskes de skabede Steder. Tobaksaff (1 Deel Tobaksaff til 3 Dele lunket Vand) bruges som det foregaaende.

Arsenikaffog tilberedes ved at udfoge 2 Lod Rottkrudt med 2 Potter stærk Eddike indtil Rottkrudtet er fuldkommen opløst; ved Anvendelsen tilsættes i det mindste 2 Potter Vand. Dette farlige Giftmiddel udkræver megen Forsigtighed baade ved Afkogningen, Anvendelsen og de dertil benyttede Kars Reengjørelse; det burde derfor ikke betros uden til de autoriserede Dyrlægers Anvendelse til syge Dyrs Behandling.

Diebetændelse

hos Hesten viser sig som oftest at være af hidfig (acut) Character, sjeldnere af en langvarig (cronisk) Bestaaffenhed; den indtager deels blot de Diet omgivende og beskyttende Dele, deels selve Diebollen. Denne Tilstand kan opstaae formedelst udvortes og indvortes Aarsager. Til de udvortes Aarsager kan henføres Tryk, Stød eller Slag i Diet, som kan have bestadiget Dielaagene eller Diebollen, eller fremmede Legemer som ere komne ind under Dielaagene. Virkningerne af disse kunne være kemiske eller mekaniske. De kemisk-virkende ere saadanne, som ved deres skarpe Stoffer eller ætsende Egenstaa frembringe en voldsom Irritation i de paavirkede Dele, saasom: brændt Kalk, Arsenik og deslige. Mekanisk-virkende: saadanne Ting som have spidse Kanter eller skarpe Rande, saasom Sandkorn, Foderdele, Byghaer og deslige. Forskjøelse i Almindelighed, Indvirkning af Trækluft i Dinene paa Hesten, og Bøven mod en skarp og kold Vind, fortjener ogsaa at nævnes med blandt Diebetændelsens udvortes foranledigende Aarsager. Indvortes Aarsager eller Sygdomsstoffer kunne ogsaa frembringe Diebetændelse af forskjellig Natur, og opstaaer da for det meste samtidig med en eller anden Sygdom, hvormed den staaer i nærmere eller fjernere Causalforbindelse.

Symptomerne, som udmærke Diebetændelse, ere fornemmelig følgende: Hede, Høvelse og Smerte i det syge Die; Dyret er slye for Pysen, og holder Diet tilløkket; der findes en stærkere Afsondring af Taarerne Sted, som gjør Diet rindende. Denne udrindende Bødste er næsten altid klar i Begyndelsen, men bliver efterhaanden klæbrig materieartet, saa at den tilklæber Dielaagene; undertiden antager den ogsaa en skarp og ædende Bestaaffenhed, saa at den bortæder Haarene hvor den rinder ned over Kinden.

Saa snart man iagttager nogetsomhelst af de anførte Tegn paa Diebetændelse, maa man søge at opdage og ufortøvet bortskaffe sammes udvortes Aarsag eller den paa Diet indvirkende Gjenstand, saafremt nogen saadan maatte være forhaanden; men befindes Dielaaget eller selve Diebollen allerede mærkeligen afficeret eller saaret, da gjør man bedst i strax at indhente Dyrlægens Hjelp. For at bestridte Betændelsen, anvendes Bade af Blyvand eller simpeltken med koldt Vand, hvormed Diet ofte befugtes; man kan ogsaa vaadgjøre sine linnede Klude deri, som ved Hjelp af et blødt Bind holdes paa Diet. Er Betændelsen meget hastig og Tilstanden overmaade smertelig, eller hvor skarpe Stoffers Indvirkning paa Diet har givet Anledning til Betændelsen, der kan man isædetsfor de kolde Bade anvende lunkne aromatiske Bademidler, s. Ex. en Paagjødning af Kameelblomster og Hyldeblomster eller slimige blødgjørende Midler, hvoriblandt Quædeslium fortyndet med Rosenvand er fortrinlig at anbefale. I alle Arter af hidfig Diebetændelse er Aarseladning nyttig; den kan foretages paa samtidig Halsblodaare eller paa Eindingsblodaaren.

Udvortes fraløbende Midler i Nærheden af det syge Die viser sig ligeledes nyttige. Man kan saaledes indrive Spannsfluesænts eller Spannsfluesalve paa Kinden,

en Haandsbred fra Diet; men man man vogte sig noie, at intet deraf kommer i Dyrets Dine. En Haarsime, ligeledes anbragt paa Kinden, eller ved Drets Grund gjør samme Nytte. Da Følsomheden i Diet er sygelig forøget og Dyret flyer Lysets Paavirkning, bør Opboldsteden, som gives den Syge, være dunkelt og kjøligt; eller man kan som før meldt, anbringe et Bind for Diet, men som bestandigt maa holdes fugtigt, fordi det ved at tørres bliver stivt og saaledes vilde irritere Diet.

Befindes Diet efter at Betændelsestilfældene ere bestridte, gjennemfugtigt og klart, behøves ingen videre Behandling. Viser Fælledshinden sig derimod uklar, af et blegt hydligt Udseende, hvilket af Almuen almindeligviis benævnes: „at Hesten har Hinde over Diet,“ da sammensætte man sig et fordelende Dienvand af $\frac{1}{2}$ Orint. Zinkvitriol opløst i en Pøgl Rosenvand, hvormed Diet bades 3 til 4 Gange om Dagen.

Efterlader Betændelsen en Plet paa Diets gjennemfugtige Deel, da er denne efter dens Sæde meer eller mindre til Hinder for Synet. Pletter paa Diet adstille sig fra den graa Star (en Uklarhed i Kryстал-linsen, dens Kapsel eller Vædse, Legemer som ligge dybere inde i Diet) derved: at naar man betragter Diet fra Siden, kan man see under Pletten, formedelst dens overfladigere Sæde, men ikke under Stæren. Dette Tilfælde staaer i Almindelighed til at hjælpe ved det ovenfor tiltraadte fordelende Dienvand af Zinkvitriol og Rosenvand, eller ved gjennem et stivt Rør at blæse lidt stivtødt Raffinade paa Pletten i Diet. Viger Pletten ikke for denne Behandling, og den er til Hinder for Hestens Syn, gjør man rettest i at søge Dyrlægens Hjælp, fordi en feil eller ubehøvedig Anvendelse af de virksommere Midler saasom: Salve

med rød Præcipitat, eller Plettens lette Berøring med Kviksteen, Helvedessteen og deslige, ikke uden Fare lader sig anvende af den ubevandrede Operateur.

Den periodiske Diebetændelse eller Maanedsbblindhed paafalder meest Hesten i den yngre Alder; men det er meget sjældent at den iagttages her til Lands. Den yttres sig paa lignende Maade, som er anført ved Beskrivelsen af den almindelige Diebetændelse; men fremkommer, forsvinder og indfinder sig periodisk atter. Dens hyppige Atterkomst bevirker efterhaanden Forstyrrelser i Diets Dele og har almindeligviis Blindhed til Følge. Behandlingen, som er tilraadt mod den smertelige Tilstand i Diebetændelse, er ligeledes her at anbefale, i Forbindelse med de udvortes fralebende Midlers og Læcermidlers Anvendelse.

Rakkefistel og Mankefistel.

Paa Stedet, hvor en saadan Fistel vil danne sig, fremkommer i Begyndelsen en haard smertelig Hævelse, som efterhaanden tiltager i Størrelse, og overgaaer som oftest i Forbuldning, hvorved affattes en tynd og undertiden stinkende Materie. I denne Periode har man tillagt Tilfældet Navn af Rakkemus eller Mankemus, fordi Skaden, paa Grund af Delens Structur og Bygning gnaver alt mere om sig. Den indsluttede Materie, som ikke kan finde Afløb, danner sig Canaler eller snevre Gange mellem Muskellagene og synker formedelst sin Tyngde stedse dybere, og aabner sig endelig ogsaa en Udgang gjennem en sin Aabning i Huden, hvoraf den tynde adende Materie udqvælder. I denne Tilstand faaer Tilfældet Navn af Fistelsaar.

Rakkefistelen fremkommer paa Rakken og den øverste Deel af Halsen bagved Dreene; enten til højre eller venstre Side, ja vel og stundom til begge Sider af

Mannen. **Mankesistelen** fremkommer paa lignende Maade paa Manken eller Viderristen. Disse Tilfælde hidrøre vistnok som oftest fra Tryk, Stød eller Slag, der frembringer Betændelse, og som her let overgaaer i Forbuldning. Undertiden hidrører Tilfældet fra Sygdommens Genkastning paa disse Dele.

Behandles saadan Hævelse itide, og inden Forbuldning enten overfladisk eller i det Dybe allerede er indtraadt, er det undertiden muligt ved kjølsende fordelende Midlers Anvendelse at fordele den. I denne Hensigt kan anvendes slittig Badning med følgende Mittel: Blyextract 1 Lod, Campherspiritus 2 Lod, destilleret Vand 1 Pund. Er der derimod allerede indtraadt Forbuldning, og Materien har aabnet sig Vej udvendig, da er denne Behandling aldeles ikke anvendelig. Man har nu med et Huulsaar og Fisteelsaar at bestille, hvilket ikkun staaer til at helbrede ved Operation og fremdeles Anvendelse af passende Saarmidler. Til den Ende undersøge man først Saaret ved Hjælp af en Sonde, hvilken kan gjøres af Fistebeen, Blye, eller et andet smidigt Redskab, der kan være paa Lykkelse som en maadelig fin Strikkpind og dens Ende forsynet med en liden tilrundet Dup. Denne føres ind gennem den sig bestående Nabning paa Hævelsen, der let opdages ved den udflydende Materie, og har en fremstaaende Mundning. Sonden bevæges nu med Lemfældighed i forskjellig Retning og anvendes kun med svagt Tryk, indtil den naaer Bunden af Saaret. Man udvider nu den udvendige Nabning af Saaret med en beqvem skarp Kniv, lader dernæst Kniven følge Sondens Gang, og opffjærer Huulheden som indsluttede Materien, lige til Grunden. Dernæst undersøger man nogaagtigt om ingen Vicinaler udgaae i forskjellig Retning, hvilket lettest opdages ved Undersøgelse med Fingeren. Befindes nogen saa-

dan, maa de ligeledes opffjæres, at Materien, som fremdeles udvikles i Saaret, intet Standpunkt har, men kan finde frit Afløb overalt af Saaret. Er Operationen saaledes foretaget, lader man Dyret henstaae nogle Timer indtil Saaret ikke længere bløder; hvorefter det renses, ligesom ogsaa Delene der omkring fra det nedflydte Blod, ved Hjælp af Badstevamp og lunket Vand. Saaret udfyldes ganske løselig med fine udpillede Blaar. Dagen derpaa renses Saaret atter, hvilket fremdeles ligeledes bør foretages 2 Gange daglig, og behandles tillige med en Blandning af Myrrha- og Aloe-Tinctur, af hvert 1 Lod, og Terpentinsolie $\frac{1}{2}$ Lod. Hermed befugtes Blaar, som bringes i Saaret, saaledes at det overalt bedækkes deraf; hvilken Behandling fortsættes indtil Saaret giver hvidgul Materie. Udvikle Kjødvorterne sig ikke jævnt fra Grunden af Saaret, saa at der udvikle sig meget fremstaaende Punkter, som have en anden Farve end Saarets øvrige Flade, da indskrænkes disses Vært ved at paatrykkes lidt fint pulveriseret Blaasteen eller brændt Allun. Fremdeles kan nu Saarets Lægning fremstundes ved at udspotte det 2 Gange daglig med en Oplosning af 1 Lod Blaasteen til $\frac{1}{2}$ Pot Vand.

Har Skaden været i længere Tid, saa at Fistelegangene ere dybtgaaende og den udflydende Materie er tynd, grumset og ildelugtende; da er det at befrygte at Materien har angrebet Sener, Baand eller selv Hvirvelknokler; og da er Tilfældet yderst farligt, og udfordrer Dyrlægens Kunst og Anstrængelse for at vorde helbredet. I saadant Tilfælde er det da nødvendigt at Dyret overgives til Dyrlægens Behandling; men ogsaa i før beskrevne Tilfælde er det raadeligt; thi den ikke Døde, uvant til at bruge Kniven med den udforderlige Sikkerhed og uden Kundskab om Delene, hvorpaa han vil virke, kan hverken handle med den fornødne Driftighed eller den nødvendige Forsigtighed.

Albuesvamp eller Stollsvamp.

Denne Abnormitet viser sig som en ophøiet begrændset Hævelse paa Albuen, opnaaer undertiden en meget betydelig Størrelse, og foruden at vanzire Hesten, kan give Anledning til Halthed, eller frembringer dog i det mindste en noget stiv og generet Bevægelse med Benet. Albuesvampen fremkommer formedelst gjentaget Tryk paa Albuen, og hidrører som oftest fra at Dyret ligger for haardt formedelst manglende utilstrækkelig Strøelse, og fornemmelig dersom Brolægningen i Spiltouget derhos tillige er ujevn, eller fra Tryk af Stoens Hager, naar Hesten under Leiet støtter Albuen derpaa, hvorfra da ogsaa Benævnelser „Stollsvamp“ hidrører.

Efter som Svampen enten endnu er i sin Udvikling eller allerede forældet, viser Hævelsen sig forskjellig. I Begyndelsen eller under Udviklingsperioden er Hævelsen heed, smertende og ikke saa noie begrændset, idet den udstrækker sig til de tilstødende Muskelpartier paa Underarmen. Længere hen, naar Betændelsen taber sig i de tilgrændsende Dele, antager Hævelsen en mere bestemt Figur og viser sig nu som en rund sæddannet Hævelse, hvis Høulhed enten udfyldes af en seig Eggehvide lignende Vædske eller med en svampig Kjødsubstant. I første Tilfælde er Hævelsen mere estergivende for Tryk af Fingeren, i sidste derimod er den aldeles compact og fast at føle paa.

Efter den forskjelligte Bestaaffenhed af dette Onde bør Behandlingen indrettes. Er Hævelsen heed og smertende, søge man ved flittig Vædning med koldt Vand eller med Blyvand at nedstemme Betændelsen og fordele Hævelsen; et saadant Blyvand kan man lave billigt, af 1 Ovint. Blysukker opløst i 3 Pægle

Vand, hvortil kan gydes 3 Pægl Brandeviin. Har Heed og Smerten tabt sig, men den ommeldte sæddannede Hævelse afbilder sig tydeligere, overgaaer man til de mere pirrende fordelende Midlers Anvendelse. Man kan nu 3 Gange daglig indgnide Svampen med Campherholdig Sæbespiritus, eller endnu bedre, med følgende i 3 Pot Brandeviin opløste Species: stødt Salmiak 1½ Lod, dito Potaske 1 Lod, Campher 1 Ovint., Terpentiniolie 1 Lod. Denne Blanding maa opbevares i en veltilproppet Flaske og omrystes hvergang ved Brug, da den ætheriske Olie udfiller sig deraf og kaster sig paa Overfladen.

Lader Hævelsen sig endnu ikke fordele ved Anvendelsen af disse Midler, og man bemærker at den indeholder en Vædske, da bør den aabnes ved at foretage et passende Indsnit deri med en spids og skarp Kniv, og Vædsken, den indeholdte, trykkes vel ud af Saaret. For at forstyrre den Hinde, som omgav Materien indvendig i Hævelsen, udsprøites Saaret med stærk Blaasteensvand, naar denne Hinde er ødelagt, anvendes fremdeles Blaasteensvandet stærkere fortyndet, indtil Saaret lukker sig. Befindes efter at dette er opnaaet endnu en Haardhed og Forhærdelse i Huden og de underliggende Dele, kan man derpaa indgnide en Salve af 1 Ovint. Spanstflyepulver, ½ Cuphorbigummipulver, nøiagtig udrørt med 4 Lod Svinesidt. Man kan ogsaa betjene sig af et pærebannet gloende Jern til at aabne Hævelsen med, eller man kan drage en Haarline derigjennem. Disse Operationer tilsammen maa ingenlunde betragtes som aldeles fareløse og burde neppe udføres uden af den øvede Operateur.

Det samme gjælder ogsaa, hvor man nødsages til at bestemme sig til at udstrælle den Hævelsen udfyldende svampige Kjødmasse, hvilket Alt ikke burde foretages uden af Dyrlægen.

Betræffende dette Tilfælde hos Hesten vil jeg kun endnu tilføie: Det er en Selyfølge, at de Narfager, som have frembragt dette Onde, maa fjernes og afhjælpes saa hastigt som muligt. Ligger Feilen i Spil-touget's ujevne Brolægning bør dette strax lægges om; har Dyret havt for haardt et Leie, maa det forundes tilstrækkeligere Strøelse; og endelig, hidrører Feilen fra Hæ-gernes Tryk paa Albuen, er det fornemmelig den indvendige af disse, som affledkommer Skaden; denne bør derfor enten trykkes ned eller aldeles tages bort, og for at Sættet deraf ikke skal være hinderlig for Fodens rigtige Stilling, smeddes Skoens indvendige Green noget tykkere end den udvendige. Nogle tilraade ogsaa at anlægge en tyk udstoppet Fodrem omkring Koden, hvilket unægtelig kunde have sin Nytte, men er ogsaa noget omstændeligt.

Biphas eller Bærehas

viser sig ligeledes som det foregaaende Tilfælde med en abnorm, rundladen, meer eller mindre bevægelig Hævelse paa Hæsepidsen. Dette Tilfælde hidrører fra en forudgaaet Betændelse i Huden og de underliggende Dele. Under Betændelsen affætter sig ofte en Vædske i Sellevævet under Huden eller den efterlader en Forhærdelse i disse Dele.

Betændelsen fremkommer hyppigst her, formedelst Tryk, Stød eller Slag, hvorfor denne fremstaaende Deel paa mange Maader er udsat. Ureenlighed i Huden, af den over Hæsen nedrindende Gjødningsåft, eller Urin hos Høppen, bestyldes ogsaa for at kunne give Anledning dertil, hvorfra man da ogsaa har hidledt den Omstændighed, at dette Tilfælde skulde iagttages hyppigere hos Høppen end hos Hesten.

Dette Tilfælde behandles paa lignende Maade som

i foregaaende § er tilraadet ved Behandlingen af Albue-svamp. Saalænge nemlig, som der er Betændelse tilstede, bruges kolde Både; har denne tabt sig, gaaes over til fordelende Midler, og hvis disse endnu vise sig utilstrækkelige, da til de mere pirrende, ja selv det gloende Jerns Anvendelse (Punktering). Indsnit i Hævelsen viser sjelden i dette Tilfælde heldige Folger.

Seneslag eller Seneknuder,

fremkomme hyppigst paa Forbenene, og give sig tilkjennde ved en Opsvulmning i Senerne af Fodens Boiemuskler, som løbe op langs med Pibens bagste Flade og er egentlig en Betændelse i disse Sener eller deres senige Skede. Paa Grund af disse Deles Struktur eller indre Bygning, er Betændelse her meget tilbøielig til at overgaae i Forhærdelse, og burde da først tillægges Navn af Seneknude. Overdreven Strabadse, Stød eller Slag enten formedelst feilagtigt Fodskifte, eller tilføiet ved udvortes Vold: ere Narfager, som kunne foranledige denne Feil. Saalænge der endnu er Betændelse tilstede, er Tilfældet meget smerteligt og Hesten halter da ogsaa deraf.

Hesten som lider af dette Tilfælde gives Hvile; man anvende flittigt Badning med kjølede og fordelende Bademidler, saasom: koldt Vand, Blyvand, en Blanding af Blyvand og Campherspiritus. Har Heden og Betændelsen tabt sig, anvendes længere hen de mere pirrende Midler: Campherholdig-Sæbespiritus, Terpentinspiritus, osv. Vil Tilfældet ikke vige for disse Midler, maa strides over til de mere irriterende. Følgende Salve har i dette Tilfælde ofte frembragt onskelig Nytte:

Spanffluepulver } af hvert 4 Lod.
 Burgundiff Harpir }
 Mastixgummi }
 Colophonium } af hvert 2 Lod.
 Safranplaster }
 Lyf Terpentin }
 Sort Beeg 12 Lod.

Man gjør bedst i at lade denne Salve tilberede paa Apotheket, thi den maa sammensættes efter Kunstens Regler, dersom den ikke skal tabe sine virksomste Bestanddele. Paa Stedet, hvor denne Salve anvendes, afklippes først Haarene; Salven paastryges dernæst maaelig varm med en Spatel.

Salven lader man sidde paa Hævelsen indtil den selv falder af. Skulde Hævelsen endnu ikke være ganske forsvunden, gjentages Paasmørelsen af Salven. Viser gjentaget Brug af denne Salve endnu ikke den forønskede Virkning, kan man anvende Punktering paa Hævelsen med det gloende Jern.

Galle,

ere bløde begrændsede Hævelser af en rundagtig Figur, som fremkomme omkring Senerne og Forledningsbaandene i Nærheden af Ledene og beroer nærmest paa en forøget Vædskeansamling og en Slaphed i disse Dele. Saalænge der er Betændelse, volder Gallen Halthed; men ved indtræffende Forhærdelse forsvinder Haltheden; dog frembringer Strabadsse ofte Betændelse paany og Haltheden indfinder sig igjen efter at den var ophørt. Ved fjølsende Bademidlers Anvendelse bestrides Betændelsen, men meget sjældent bevirkes derved Gallehævelsens Fordrivelse. Har Betændelsen tabt sig, anvendes Midler, som have Indflydelse paa at vække de indslugende Kar til forøget Virksomhed. En Blanding af varmt Tran

som er tilsat lidt Spanfflueessents, indgnedes paa Gallen med den flade Haand, gjør ofte god Virkning. Istedet derfor kan man ogsaa betjene sig af følgende Blanding: $\frac{1}{2}$ Lod Campher opløses i $\frac{1}{2}$ Pot stærk Brændeviin og tilsættes dernæst 2 Lod Terpentinolie og 1 Lod Spanfflueessents; Midlet omrystes ved Brugen, og Gallehævelsen indgvides 2 til 3 Gange daglig. Udrettes intet med disse Midler, anvendes efter Omstændighederne Brænding eller Vædskens Udtapning, men Iværksættelsen deraf overlades rettest til Dyrlægen.

Om Saar i Almindelighed.

Bestadigelser, hvorved er frembragt ophævet Sammenhæng i en organisk Deel, som ledsages af Forblødning og Smerte, kaldes Saar. Disses større eller mindre Farlighed bestemmes fornemmelig efter Delene, som ere bestadigede og Instrumentet, som har frembragt Bestadigelsen.

Lette Saarelser, som enten ikke ere meget dybtgaaende, eller hvor ingen Sener, store Kar eller betydelige Nervegrene ere bestadigede, og som ikke trænge ind i de naturlige Høulheder (Bug, Bryst- eller Hjernehøulheden), ere som oftest ikke farlige. Saadanne Saar, bibragte paa et skarpt Instrument, som have jevne og glatte Saarrande, kunne ofte læges uden foregaaende Forbuldning, ved den saakaldte hastige Forening eller Sammenvoring, hvilket bevirkes derved, at man ved Hjælp af Naal og stærk Traad gennemstikker Saarets lige for hinanden staaende Rande, og sammenføier dem ved at tilknytte Traaden; (den saakaldte Knudeføm) saaledes gjøres Næst af omtrent $\frac{1}{2}$ Tommes Afstand, indtil Saaret er ganske lukket. Efter at Saaret saaledes er bleven sammenføiet, bades dets

Omkreds og saavidt der omkring, som der er Høvelse tilstede, med en Paagdyning af krydrende Planter; som hvergang ved Brugen luffes. Dyktaer der heftig Smerte i Saaret og dette er meget betændt og spændt, anvendes slimige og blodgjørende Bademidler, saasom: en tynd affiet Habrejupe, Affog af Altheurt o. s. v. og hvor den største Spænding i Saaret slunder Sted, løsne man et Sting i Sammensøiningen.

En anden Maade, som Saar læges paa, er ved den indtrædende Forbuldning. Her har man at passe: at Saaret affætter en god, Lægningen befordrende Materie, eller i modsat Tilfælde bestræber sig for at omstemme eller forandre den dertil; at sørge for, at Materien kan have frit Aflob af Saaret, at den ikke ved at blive staaende deri skal danne sig Kanaler, eller bane sig Vej ned mellem Muskellagene. Hvor Saarets ufordeelagtige Figur modsætter sig Aflob, maa man ved Hjælp af Kniven udvide sammes udvendige Nabning. Saaret selv maa 3 Gange daglig bades eller udspøites med en lunket Infusion af krydrende Planter. Hertil kan man tage Kameelblomster, Bolverleibloomster, Mynteurt og Bors, en liden Haandfuld af hvert Slags; hvorpaa gydes 3 Potter kogende Vand. Det hensættes tilbækket i 2 Timer for at udbrage de virksomme Bestanddele, affies dernæst, og bruges lunket. Saaret udfyldes derefter løselig med udpillede fine Blaar. Hvor Materien flyder ned af Saaret over Huden, bør samme reent bortvadfes med lunket Vand.

Bedligere holder Saaret sin friske røde Farve og affætter tilstrækkelig hvidgul Materie, samt Rjedsborterne udvulle sig jævnt fra Grunden og Omkredsen af Saaret, da udfylde de efterhaanden samme, og Lægningen fuldendes derved, at Saarrandene trække sig sammen mod Saarets Midtpunkt og tilsidst ganske forene sig med hinanden.

Saar, som have antaget en feilagtig Beskaffenhed, ere blegladne og svampige, og affordre en tyndladen, blodblandet eller stinkende Materie, behandles enten med Terpentinsalve eller med Blaasteensvand. Har Materien dannet sig Canaler og er sunken i det Dybe, benævnes Saaret: Fistel eller fistuløs Saar. See Beskrivelsen over Rakke- og Mankefistel.

Ved Saar, hvor stærk Forblodning finder Sted, formedelst at betydelige Blod- eller Pulsaarer ere beskadigede eller overskaarne, maa man søge at standse Forblodningen ved at udvadske Saaret med Eddike, eller med en stærk Allun-Dylosning i Vand, eller ogsaa ved at udfylde Saaret med Bovist eller tørre Blaar, og for at holde dette fast i Saaret anlægges derom en Bandage. Hvor disse Midler endnu ikke ere tilstrækkelige til at standse Forblodningen, maa foretages Underbinding af det blødende Kar, hvilket kan skee ved at føre en krum Naal med stærk Traad eller Silke under Nerven og tilbinde samme paa begge Sider af Nabningen. Ved saadanne Beskadigelser er det raadeligt at kalde Dyrlægen, ligesom ogsaa ved Saar, hvor Sener, Nerver eller Knokler ere beskadigede, da saadanne Saar ere vanskelige at behandle, og uforudseete Tilfælde kunne gjøre Forandring i Behandlingsmaaden nødvendig.

Fornagling.

Hesten er fornaglet, naar et eller andet Som, hvormed Stoen hæftes til Hoven, enten er inddrevet i de levende Dele indenfor Hornkapselen, eller saa nær derpaa, at disse trykkes. Dette fremmede Legeme frembringer Betændelse og en hastig Forbuldning, der giver sig tilkjende ved Halthed, ligesom man ogsaa ved at omfatte Hoven med Haanden iagttager en forøget

Varme i denne Deel. Man kan overtøye sig om med hvilket Søm Hesten er fornaglet, deels ved at eftersee Ritningen af Sømmene, da saadanne Søm oftest sidder høiere end de andre, deels ved med en Hammer at drive paa Hovedet af Sømmene et efter det andet. Saasnart man træffer det rette Søm, vil Hesten tilfjendegive Smerte. Man kan ogsaa ved Hjælp af Bistretangen undersøge Hoven. Saasnart man nu har opdaget med hvilket Søm Hesten er fornaglet, brydes Skoen med Lemfældighed fra Hoven, efterat man først har løsnet Ritningerne af Sømmene. Hullet, hvori Sømmet har siddet, udvides tragtformigt, og nedskæres saa dybt indtil man naaer Kjøbsaalen, da Materien, hvis saadan allerede har dannet sig, giver sig tilfjende som en tynd ildelugtende Vædske af et mørktblandet Udseende. Saaret udspøites med Blaasteensvand, og lidet Blaar trykkes løselig i den udvideede Nabning. Foden indslaaes med Koemøg og Tjære, som kommes i en Pose og bindes om Foden. Denne Behandling fortsættes daglig, til Haltheden ophører. Saalænge Dyret halter bør det forstaaes for Arbeide; dog er det gavnligt at det gives en liden Bevægelse daglig.

Har Skaden været i længere Tid, inden den er bleven opdaget, saa at den indsluttede Materie, som ikke har kunnet finde Afsløb, har banet sig Vej ovenud i Kronen, bør man bortskjære af Saalen saavidt som denne findes at være løsnet af Materien, for at samme kan finde uhindret Afsløb nedentil. Dernæst behandles Skaden baade foroven og forneden med Aloe- eller Myrrha-Tinctur, og bedækkes med Blaar. Foden indslaaes som før er meldt med Koemøg og Tjære, eller med et andet blødgjørende Omslag.

Indtraadt Søm i Foden.

Det hændes ofte at Hesten træder et Søm eller andet spidst Legeme op i Foden, hvilket den træder igjennem Hornsaalen eller Hornstraalen ind i de underliggende levende Dele (Kjøbsaalen og Kjøbstraalen) og det naaer stundom ind til Fodknoklen eller Senen af Fodens Boiemuskel, eller selve Forledningen mellem Fodknoklen og Kronknoklen beskadiges. Ved at indtræde saadanne spidde Legemer i Foden, opstaaer en pludselig stærk Halthed. Undersøges nu Foden, finder man ofte Stedet hvor Skaden er tilføiet betegnet med Blod, eller man opdager den beskadigende Narv selv, og Skaden lader sig da let opdage.

Hvor nu saadant indtraadt Legeme findes siddende i Foden, maa dette forsigtig tages ud, saa at intet af brydes deraf og forbliver i Saaret. Ved Udbragningen lægge man Mærke til, hvilken Retning det har havt, samt om det har været trængt dybt ind, da man allerede derved sættes istand til, nogenlunde at kunne bestemme Farligheden, samt Delene, der kunne være beskadigede. Dernæst holdes Foden i en Spand med lunket Vand, indtil den holder op at bløde, og den renses for vedhængende Ureenlighed. Man maa nu, som ved Fornagling, udvide den udvendige Nabning tragtformig. Er Skaden ikke dybttrængende, kan man enten behandle Saaret med Aloe- eller Myrrha-Tinctur, eller ogsaa blot ved at udspøite samme med svagt Blaasteensvand og indslaae Foden med Koemøg og Tjære eller med et andet blødgjørende Omslag, og hvis Omstændighederne kan tillade det, daglig bevæge Dyret lidet paa en jevn Plads.

Er Beskadigelsen betydelig og Dyret slet ikke taaler at støtte paa Benet, maa man søge at fremskynde en

god Forbuldning. Dette bevirkes ved blodgjørende og krydrende Omslag af smaaftaaren Mynteurt og Kameelblomster, som tilsættes en mild Grod af knust Hørfro, Havre- eller Byggryn, som anvendes varm paa Skaden. Vedvare Smertterne, kunne endnu til dette Omslag sættes bedøvende Plantedele, saasom Vulmeurt og Skarn-tyde. Vorer Kjødet frem i den gjorte Nabning i Hornmassen, maa dette borttøses enten ved Pulver af brændt Allun og Blaasteen, concentrerte mineralste Syrer eller Spydglandsfjør, Saasnart der er indtraadt ordentlig Forbuldning, behandles Saaret med Udspoitning af Aloe- og Myrhatinctur, samt bedækkes med Blaar, og Foden indslaaes som meldt.

Er Fodknollen, Senen af Fodens Voiemussel eller Fodledet beskadiget, da er Tilfældet yderst farligt. Det kjendes paa tiltagende Smerte; Hesten taaler aldeles ikke at støtte paa Benet; Senen af Fodens Voiemussel er opsvulmet, og der udflyder en tynd, Hggehvide lignende, Vædske af Saaret. Dyret taber og som oftest Uvdelysten og faaer Febertilfælde. Under saadanne Omstændigheder kan man itkun vente sig heldigt Udfald ved en kyndig Dyrlæges virksomme Bestræbelser.

Traad i Kronen.

Dette Tilfælde opstaaer hyppigst om Vinteren, naar Skoens Hager ere skjærpede og Hesten kommer til at træde sig dermed, eller deraf, at Sommene, naar Hesten beskoes, ikke blive tilbørligen ombviede, og derved kommer til at rive eller beskadige denne folsomme Deel.

Endog kun ved en tilsyneladende ringe og liden Beskadigelse af denne Deel følger Dyret heftige Smertter, og halter almindeligviis deraf. Man bliver ved

at undersøge Delen, som ligger over den øverste Rand af Hovringen, et knust eller revet Saar vaer, og som oftest er da tillige den øverste Rand af Hovringen nedtraadt eller meer eller mindre spaltet.

Ved Behandlingen af denne Skade maa man søge at rense Saaret for de deri nedtraadte Haar og de knuste Dele, samt bortskære det spaltede Horn af Hovringen saa dybt som Skaden gaaer, at Materien, naar Forbuldningen indtræder, kan have frit Uflob. Saaret afskæres stittig med en lunken krydret Paagyddning, bedækkes med tørre Blaar og uden om anlægges en Bandage for at afholde Ureenlighed fra Saaret. Bliver Skaden meget smertelig, anvendes derpaa blodgjørende Omslag af kogte Havre- eller Byggryn med Tilfætning af Kameelblomster. Er Skaden gammel og forsømt, finder der en stet Forbuldning Sted i Saaret, eller at Skaden har lukket sig udvendig, men buldner i det Dybe; anvendes Trækomslage, deels for at omstemme Forbuldningen og deels for at trække Skaden aaben paany. Et virksomt lettilberedeligt og lidet bekosteligt Trækomslag kan man tilberede af tyk Terpentien, Fidt og Rugmeel, lige Dele efter Vægt, Fidtet smeltes, tages dernæst af Ilden, og Terpentinen tilsættes under raff Omrøring, at det kan meleres jævnt med hinanden, dernæst tilsættes Melet og man vedbliver at omrøre Massen til den begynder at styrknes. Hermed bestryges en Blaarvikle saa stor, at den ikke alene kan bedække Saaret, men ogsaa den samme omgivende Svulst. Saaledes behandles Skaden 2 Gange daglig, indtil den paany aabner sig udvendig og en bedre Materie-Affondring deri finder Sted; hvornæst Saaret fremdeles 2 Gange daglig udspøites med den tidligere tiltraadte Infusion af krydrende Planter eller med svagt Blaasteensvand.

Steengalle,

er udtraadt Blod i Hornrørene, formedelst Tryk eller Knusning i de indenfor Hornsaalen liggende bløde Dele, og fremkommer som oftest i den Winkel, som Hjørnestøtterne danne med Hornsaalen.

Dette Tilfælde forekommer hyppigere i Forhovene end i Baghovene, og meest imod den indvendige Dragt. Rjødskæbheste, som bruges meget paa haarde brolagte Weie, ere meest udsatte for at faae Steengalle; men Marsagen hidrører ogsaa ofte fra Hovens urigtige Udvirkning, naar Hjørnestøtterne og Dragterne enten for meget bortskjæres eller blive for lange; fra feilagtigt, ujevnt og knudret Beslag, som forvolder Tryk paa et enkelt Punkt af Saalen, eller at Skoen ikke slutter jevnt til Hoven, saa at der i Mellemrummet ansamler sig Gruus og Smaasteen; i det hele taget Feil, hvorved afstedkommes Tryk paa enkelt Sted af Saalen, foranlediger dette Onde.

Hesten halter almindeligviis meer eller mindre af Steengalle, dog er dette kjendeligt Tilfælden, naar Trykket har indvirket saa stærk paa Rjødskæben, at derved er tilføiet Knusning og paafølgende Forbuldning. Under disse Omstændigheder træder Hesten ikke som ellers paa hele Foden, men sætter Taaen først til Jorden; man iagttager forøvrigt ingen Feil i Hoven, kun bliver man ved at beføle Hoven en noget forhoiet Varme vaer bagtil i denne Deel, henimod den indvendige eller udvendige Dragt. Bortskjærer man paa disse Steder en Spaan af Hornet, findes Steengallen betegnet ved blaallige eller røde Pletter i Hornet. Stedet, hvor disse have deres Sæde, udføres med en Saalekradsjer, eller i Mangel deraf, med en spids Kniv. Naar de heelt ind til Rjødskæggen, og

Skæben er buldende, fremqvælber Materien i den gjorte Nabning; man udvider da Nabningen saameget at Materien kan have frit Afløb, og bortskjærer saameget af Saalen, som befindes at være løsnet af Materien. Saaret udsprøites dernæst med svagt Blaasteensvand og udfyldes loselig med Blaar, og Foden indslaaes udenom med Koemøg og Tjære. Saa snart Haltheden ophører, kan Skoen atter lægges under, efter at man først har nedtrykt eller borttaget Hagerne.

Hule Bægge,

kaldes et Tilfælde i Hoven, hvor Hovringen i større eller mindre Omfang har løsnet og fjernet sig fra Rjødskæggen, saa at der opstaaer et huult Rum mellem disse Dele, som ellers i sund Tilstand ere indbyrdes paa det nøieste forenede.

I dette Mellemrum ansamler sig Gruus, Jorddele og anden Ureenlighed, som gnaver og løderer Rjødskæggen, og bevirker at Forbindelsen i større Omfang ophæves.

Til Marsagerne som foranlediger dette Tilfælde, kan fornemmelig henføres: Fornagling, Skoens for varme Underlæggelse og Hornets for stærke Indtørring formedelst at Hesten staaer for tørt; hvorfor dette Tilfælde ogsaa hyppigere iagttages i For- end i Baghovene.

Hovringen nedskæres hvor den har løsnet sig, saa at den ikke lægger an til Skoen, al Ureenlighed udrenses og udvaskes med lunket Vand, og Haltheden udfyldes med Blaar, som ere bestrøgne med en Salve af 8 Dele Fidt og 1 Deel tht Terpentin. Skoen forsynes med Optog paa Siderne, der indtrykkes tæt op til Hovringen, hvorved baade Skoen bedre holdes i sit Leie, da ingen Søm bør inddrives i For-

net, hvor dette har løsnet sig fra Kjødvæggen; Ureenlighed holdes ude, og en Sammenærmelse imellem de adskilte Dele bevirkes. Støens Hager bør enten aldeles mangle, eller være meget lave, og Hesten bør staae blødt, og Hoven jævnlig indslaaes for at forebygge Hornets Indtørring.

Muf,

er et Blegneudslæt i Huden bagtil i Koden, hyppigt i Bagbenene og ledsages af en udbredt heed og smertelig Hævelse i Koden og nærmest tilgrændsende Dele.

Muffens Udbrud ledsages som oftest af Feber, men som i Almindelighed er i saa mild en Grad tilstede at den ganske oversees; dernæst fremkommer en heed og smertelig Hævelse i Kodeboiningen og de tilgrændsende Dele, og der danner sig smaa Blegner i Huden paa disse Steder, som ere opfyldte med en klar Vædske af en eiendommelig Lugt. Disse Blegner briste snart og efterlade smaa overfladige Saar i Huden, som affordre en skarp og ildestinkende Materie, der sammenklæber Haarene i smaa Høbe omkring Saarene, og ved Indtørring danner Skorpe derover; formedelsk Huden's Foldning bagtil i Koden under Bevægelsen løbe Saarene sammen og frembringe dybe Revner. Muf indfinder sig i Regelen kun paa den Tid da Hesten staaer paa Stald, fugtigt Veirigt og sølet Jøre fremstkynder dens Udvidning. Ureenlighed, raue og fugtige Stalde, formegen Stillestaaen, samt Fodring med muggen Havre og sletbjergtet Foder ere Aarsager, som foranledige Sygdommen.

Skøndt Muffsygdommen som den almindeligst forekommer ikke kan betragtes som et farligt Onde, bør man dog ikke overlade den ganske til sig selv, da den ved Forsømmelse, urigtig Behandling og Medfart kan

udarte til flemme Tilfælde, som ere vanskelige at helbrede, kan forringe Hestens Værdi og i længere Tid gjøre den ubrugelig til Arbeide. Behandlingen bør gaae ud paa at høre den smertelige Spænding i Delene, understøtte Naturen i Mufmateriaens Udarbeidelse og Udtømmelse, og dernæst ved Anvendelse af tørende Midler at læge Saarene. Man bør iagttage den største Reenlighed, sørge for at Dyret staaer reent og tørt paa Stalden; nødsages man at bruge Hesten med Muf paa Reise eller til Arbeide, maa man saasnart den kommer paa Stalden tilbørlig afvaskes al Ureenlighed af Haarene med lunket Sæbevand, og dernæst afstrykke Vandet med blødt Straa eller tørre Klude. Er Tilfældet meget smerteligt og Hævelsen meget heed og udbredt, er blodgjørende Grødomslag, som maadelig varme anlægges omkring Fældingstedet eller Koden, meest at tilraade. Disse Omflags Virkning kan gøres mere smertestillende ved at tilsættes smaa Saaren Pulver eller Skarntydeurt. Omflaget fornyes efter Omstændighederne 3 til 4 Gange daglig. Mindre omstændelig er slittig Badning med lunket Vand, slimigt Afkog, Brændeviins-Spoel eller deslige; men Delene udsættes derved mere for Kuldens Paavirkning, naar de ikke efter hver Badning tilbørlig trykkes tørre. Saasnart den smertelige Tilstand ophører og Hævelsen aftager, kan man læge Muffsaarene ved at besugte disse med en svag Oplosning af Zinkvitriol eller Blaasteen i Vand, eller ved Anvendelsen af Blysuikersalve (1 Deel Blysuiker til 8 Dele Fidt) eller Smørelsen mod brændt Skade (lige Dele Linolie og Kalkvand). Viser Sygdommen sig haardnakket, eller er ved Forsømmelse bleven mere udbredt og indgroet, har Dyret tykke Been af vattersottig (oedematos) Bestaffenhed, og Huden og Cellevævet i Koden og Delene deromkring have antaget en forhær-

det Bestaffenhed, da er det nødvendigt, foruden den indvortes Behandling af Tilfældene, at søge at omstemme Tilstanden, ved at indvirke mere udbredt paa Organismen ved Anvendelsen af indvortes Midler. I denne Hensigt gives Dyret følgende Lægemiddel i Latværgform:

Pulv. Aloe 3 Lod. Pulv. Glaubersalt 8 Lod.

— Calmusrod 4 Lod.

Denne Latværg bibringes i 3de Indgifter med Mellemtid af 12 Timer. Efter Forløb af 24 til 36 Timer vil man finde at en let Afføring hos Dyret finder Sted. Fremdeles anvendes Midler, som have Indflydelse paa at fremkalde en forøget Urinafføndring og vække Hudorganet til forøget Virksomhed. Hertil er tjenlig:

Pulv. Gnebar 6 Lod. Pulv. Colophonium 2 Lod.

— Calmusrod 12 Lod. — Raa Sphydlands 4 Lod.

Disse Midler laves med Vand til Latværg, og heraf gives 2 Steefulde 3de Gange daglig.

Paa Hævelsen i Hoden og Delene deromkring anvendes et Trækomsflag af lige Dele tyk Terpentin, Fidt og Rugmeel, som udstryges paa Blaar med et maadelig varmt Stykke Jern. Omslaget fornyes 2 Gange daglig, og man vedbliver med Anvendelsen deraf til Muksaarene blive rene og der deri finder en bedre Materieafføndring Sted; hvornæst man for at læge Saarene kan betjene sig af de før tilraadte tørrende Midler, eller af den saakaldte ægyptiske Salve. Forsvinder Hævelsen i Venene endnu ikke med Muksaarenes Lægning, da sættes en Fontanelle eller Haarstume paa den indvendige Flade af Saarene.

Raspe,

kalder et Tilfælde, som forekommer i Knæboiningen paa Forbenene, eller i Haseboiningen paa Bagbenene, og er egentlig Mukmaterie, der har angrebet Huden paa disse Steder.

Dette Tilfælde giver sig tilkjende ved Hævelse og Haardhed i Huden, hvorved fremkommer paa tværløbende Rødder over Ledet.

Ved Behandlingen af dette Tilfælde maa man først søge at virke blodgjørende derpaa, enten ved at anbringe blodgjørende Grodomslag paa Delen, eller ved jævnlig at vadske Stedet med lunket Sæbevand, hvorved den Skorpe løsnes, som har dannet sig over Rødderne. Dernæst behandles Tilfældet med den under Behandlingen af Muk tilraadte Blysukkersalve eller med ægyptisk Salve. Ere Saarandene meget fremstaaende, maa disse ertses, ved at paatrykkes lidet fint pulveriseret brændt Allum eller Blaasteen.

Pindhose

er en ondartet Muksygdom, som giver sig tilkjende ved kjødfarvede Udværter i Huden omkring Hoden og op ad Piben til Haseledet og Knæet. Disse Udværter have en mørkerød Farve, en glat og glindsende Overflade og kunne være af forskjellig Form og Størrelse, nogle ere rundsladne og kunne blive saa store som en Fingerende; andre ere langagtige og ligne Blodpinde hos Gjøsjene. De afføndre en skarp ildestinkende Vædske, som deels bortæder, deels sammenklæber Haarene i Hobe omkring Udværterne. Hesten halter almindeligviis af dette Tilfælde, Venet er me-

get tykt og opsvulmet, og Huden og det underliggende Gellevæv er tyk og forhærdet.

Dette er som oftest et langvarigt og vanskeligt Tilfælde at helbrede, og undertiden er al Bestræbelse frugtesløs. Man horstfjærer disse Udværter lige med Huden, og dernæst udbrændes Saarets Grund med et gloende Jern, eller ætjes med fintstøbt brændt Allun eller Blaasteen, for at forstyrre de dybtgaaende Rodder. Nu bestryges en Blaarvikle med ægyptisk Salve, som lægges over Saarene, og udenom anbringes en Bandage. Tyende Gange daglig anvendes denne Salve, som hvergang stryges paa rene Blaar, og denne Behandling forstærkes til Skaden er læzt.

Brandbyld i Roden eller Mukbrandbyld,

er et smerteligt Tilfælde, som fremkommer paa et eller andet Sted paa Kronen eller i Roden hos Hesten, og viser sig som smaae Bylder eller Saar af brandig Natur, hvilke gjør Hesten pludselig halt.

Dette Onde opstaar fornemmelig hos Hesten om Vinteren, naar den paa Reiser eller ved andet Brug maa vade i solet Føre, Sneevand og Is. I saadant Føre ere Delene ovenfor Hoven meget let udsatte for at saares af den frozne Snee og Is, og formedelst den i længere Tid paavirkende fugtige Kulde, antage disse i sig selv ringe Hudbestadigelser ofte en brandig Befaffenhed. Har Hesten Muk, ere Muksaarene under samme Betingelser udsatte for at blive brandige.

Dette Tilfælde kjendes paa en smertelig Hævelse omkring Kronen eller i Roden, og paa en pludselig indtrædende Halthed, der ikke sjelden er i saa høi Grad tilstede, at Hesten ikke taaler at sætte Benet til Jorden; beføler man Roden og Delene deromkring, tilkjendes

giver Dyret heftige Smerter naar man berører det angrebne Sted.

Et Tilfældet overmaade smerteligt, da anvende man blodgjørende Omflag af Havre eller Byggryn, hvortil kan sættes bedøvende smertestillende Urter, f. Ex smaa skaaren Bulme eller Starntydeurt. Det i foregaaende §§ tilraadte Trækomsflag af tyk Terpentin og Rugmeel, viser sig ogsaa i dette Tilfælde meget virksomt, det fremskynder en hastig Forbuldning paa Grændsen af det Brandige, saa hele dette Stykke løsner sig og falder ud, og beforder en god Forbuldning i Saaret. Dette Omflag fornyes om Delen 2 til 3 Gange om Dagen og man continuerer med Anvendelsen deraf indtil Saaret er bleven udrenset og en god Forbuldning er indtraadt; dernæst behandles Saaret ved at udsprøites med en krydret Infusion i lunket Tilstand, eller med en svag Oplosning af hyd eller blaa Vitriol i Vand. Det er en Selsfølge, at Dyret maa gives Hvile, og at den største Aeenlighed bør iagttages. Skulde Smerterne være saa utaalelige, at Dyrets Udelyst gaaer tabt, da bør man tillige anvende indvortes styrkende og oplivende Midler, hvortil følgende Latværg er tilraadelig:

Pulv. Baldrianrod 4 Lod. Pulv. Galimurod 8 Lod.

— Campher 1 Dvint. Honning 16 Lod.

Deraf stryges Dyret hver 4de Time 2 Skeefulde paa Tungen.

Battersottige Hævelser i Bagbenene,

ere udbredte kolde Hævelser, som vise sig i et eller begge Bagbeen, begynde sædvanligt ovenfor Kodeledet og kunne trække sig op over Hæleledet til Laaret. Naar man trykker med Fingeren paa saadan Hævelse, efterlades Indtryk deri af den, som først lidt efter lidt udfyldes.

Disse Hævelser foraarfages ved en fra Blodet affondret Fugtighed, som ansamles i Cellerævet under Huden og forekommer hyppigst hos Heste af grov Race, der ere vant til strængt Arbeide, og som gives lang Hvile, eller hos Saadanne, som have græsset paa sive og sumpige Græsgange. Ogsaa kan det være en Følge af en eller anden Sygdom, som Lungesyge og flere andre.

Ved Behandlingen af disse Hævelser maa man sørge for at styrke Dyret, ved at give sund og nærende Føde; befordre Uddunstningen ved flittig Striglen og Børsten paa Kroppen og Rivning med Halmviske paa Benene; samt tilbæke Dyret og give Bevægelse. Paa selve Hævelsen anvendes Indgnidning med terpenintholdig Campherspiritus, som kan sammensættes af 1 Pægl Brændeviin, hvori opløses 1 Dvint, Campher og tilsættes 1½ Lod Terpentiniolie. Denne Blanding rystes hvergang den bruges og indgnides til Torhed.

Er Dyret meget svækket og vil Hævelsen ikke vige for denne Behandling, maa man tillige anvende indvortes oplivende og urindrivende Midler, samt trække en Haarsim eller sætte en Fontenelle paa den indvendige Flade af Laaret.

Til indvortes Brug kan saaledes gives 3de Gange daglig, hvergang 3 Lod af følgende Midler, med Vand lavet til Latværg:

Pulv. Angelikarod 6 Lod. Pulv. Calmusrod 10 Lod.
— Enebær 4 Lod. — Harpir 4 Lod.

Hævelser af samme Natur paa Brystet eller under Bugen behandles paa samme Maade. Ere disse i høj Grad tilstede, kunde det være gavnligt at understøtte dem med en Bandage.

Betændelseshævelse i Bagbenene

viser sig ligesom nysbeskrevne, med Hævelse, som begynder nedentil ved Roden og udbreder sig videre op over Hæseledet og den indvendige Flade af Laaret. Denne Hævelse er betændelsesartet, heed og meget smertelig ved Berørelse, og man iagttager paa den indvendige Flade af Laaret en tyk Wolke eller spændt Stræng. Hesten halter af dette Tilfælde, har Feber og formindstet Udelyst.

Hesten aareledes og aftappes 2 til 3 Potter Blod, hvilken Blodudtømmelse efter Omstændighederne kan gjentages efter 12 til 24 Timers Forløb. Indvortes gives 2—3 Gange daglig en kjolende afførende Latværg af 2 Lod Salpeter og 4 Lod Glauberfalt, som ved Hjælp af Vand og lidt Meel laves til Latværg. Ved Anvendelsen af dette Mittel vedblives indtil Sjoden afgaaer løsere, og man vil da finde at Febertilfældene ophøre. Er Luften varm og mild, bades hele Benet flittig med koldt Vand; hvor Leilighed haves til at føre Hesten i Vand, kan man engang daglig lade den staa i Vand til efter Livet omtrent 1 Dvarteerstid ad Gangen. Er Luften derimod kold, gjør man bedre i at bade Benet gjentagne Gange med lunket Paagydning af Kameelblomster og Mynteurt. Saasnart Heden og Smerten har tabt sig, og Haltheden ophører, kan man fordele den Hævelse, som mulig endnu er tilbage i Benet, ved Morgen og Aften at indgnide samme med Sæbespiritus, samt give Dyret Bevægelse.

Bylber

ere begrændede Hævelser af en rundlig ophøiet Figur, over hvilke Huden ligger meget spændt, og kunne fremkomme paa forskjellige Steder af Legemet. Bylber

kunne være af forskjellig Natur. Nogle ere hede, smertelige og haarde i Begyndelsen, disse bringes let i Forbuldning ved blodgjørende Midler. Man indgnider Hævelsen med Fidt eller Olie; eller man kan derpaa anvende Omslag af Havre- eller Byagrøn, som koges i Vand og paalægges varme. Efter saa Dage aftager Heden og Spændingen; der dannes sig et blødt Sted i Midten, som udbreder sig mere og mere, og Bylden er moden, naar den haarde Rand som omgav den næsten udslettes. Haarene løsne sig nu paa Midten, og Materien begynder ligesom at udsvede gennem Huden. I denne Tilstand er Bylden skiftet til at aabnes, hvilket kan skee med en skarp, spids Kniv. Hudsnittet, som anbringes, bør gjøres saameget neden til som muligt, at Materien kan have frit Afløb, hvilken maa udtrykkes reent af Saaret. Man vedbliver at vedligeholde en god Forbuldning i Saaret, som opnaaes ved at forbinde det 2 Gange daglig med Terpentinsalve.

Et andet Slags Bylder, som ligeledes give sig tilkjende med heftige Smertes, men hvori ingen egentlig Forbuldning finder Sted, ere de saakaldte Brandbylder; see Beskrivelsen over disse § 37.

Der gives ogsaa Bylder, som fremkomme meget pludselig, i hvilke ikke iagttages nogen forhøiet Varme, ere mindre smertelige og indholdende Materie strax fra Begyndelsen. Disse Bylder ere mere farlige, da den udviklede Materie ikke sjelden indsuges og Bylden forsvinder, men fremkommer igjen paa et andet Sted; ja, gaaer ikke sjeldent fra de udvortes Dele, og kaster sig paa indvortes Organer. Dette Slags Bylder forekomme ofte i Qværke, som er bleven omvankende, og benævnes da: Affatsbylder. Man maa ved disse søge at vedligeholde Forbuldningen paa det samme Sted, og kan i denne Hensigt anvende en irriterende Salve,

lavet af $\frac{1}{2}$ Lod Spanstfluepulver med 4 Lod Svinesfidt. Saasnart Bylden er tiltrukken, aabnes den, og behandles fremdeles med Terpentinsalve.

Bringebyld.

Dette Slags Bylder fremkommer enten fortil, eller paa Sidedelen af Bringen, henad mod Boyledet, med Hævelse, som i kort Tid voxer til en betydelig Størrelse. De have meget tilfældes med de almindelige Betændelsesbylder, som fremkomme paa forskjellige Steder af Kroppen, men ere ikke saa lette at bringe i Forbuldning, hvorfor ogsaa her udtræves mere irriterende og Forbuldning befordrende Midlers Anvendelse. Man kan indgnide Hævelsen med grøn Sæbe; en Salve af 4 Dele Fidt og 1 Deel Terpentinolje, som i fornødent Fald kan gjøres mere irriterende ved Tilsetning af Spanstfluepulver, eller ved at punktere paa Hævelsen med et knapdannet gloende Jern. Saasnart man mærker at der har dannet sig Materie, maa Bylden strax aabnes, hvilket bedst skeer med et pæreformigt gloende Jern, eller ved at aabne den med en spids, skarp Kniv. Nabningen gjøres nedentil i Hævelsen paalangs med Huden, at Materien kan have frit Afløb. Man bør ikke oppebie at Bylden mueligen selv skal bryde op, da den istedetfor at aabne sig udvendig, kan bane sig Vej ind i Brystet, og der udtømme Materien. Man paaseer forøvrigt, at Saaret ikke tillukkes for tidligt, udtrykker jevnligt den udviklede Materie og vedbliver at indgnide Hævelsen omkring Saaret med den foreskrevne Salve.

Sadelbrud og Seletryk.

Sadelbrud opstaaer formedelst Tryk eller Friction af Sadeln, naar denne enten ikke passer noie til Hestens Ryg eller er stoppet uejvnt. At Ridedæknnet har ligget i Folder under Salen; eller at Sadeln ikke er spændt tilbørlig fast; eller at Rytteren intet fast eller stadigt Sæde har i Sadeln, kan ogsaa give Anledning dertil. Bestadigelsen, som derved foraarfages, kan efter Omstændighederne være af forskjellig Bestaendighed. Der kan saaledes blot være frembragt en Betændelse i Huden og de Dele, hvorpaa Trykket eller Frictionen har indvirket, hvilket kjendes paa en heed og smertelig Hævelse, men som ikke indslutter nogen Vædske, enten Blodvand eller Materie. En saadan Hævelse lader sig for det meste fordele blot ved slittig Badning med koldt Vand eller med Blyvand. At dyppe en tyndstaaeren Græstov i Vand, hvori er opløst Salmiak, og lægge den med Græssiden mod Hævelsen, betager ellers for det meste snarlig Heden og Smerten, hvorved Hævelsen forsvinder. Skulde der endnu derefter forblive nogen Haardhed i Huden, kan denne fordeles ved Badning med campherholdig Sæbespiritus.

Befindes Hævelsen at indeholde Materie, maa den strax aabnes, saaledes at Materien kan finde uhindret Aflob, og man maa da tillige noie undersøge Skaden, for at komme efter om Materien ikke allerede har trængt sig i Dybden og dannet sig fine Canaler eller snævre Gange, hvilket altid er farligt, da samme kunne have banet sig Wei til Ryghvirvelknoklerne og angrebet disse. I saadanne Tilfælde maa jeg tilraade at søge til Dyrlægens Hjælp. Læs mere herom ved Beskrivelsen af Rakke- og Mantefistel.

Har Trykket frembragt en egentlig Knuusning i

Kjøddeleene under Huden, findes det derover liggende Hudstykke haardt og brandigt, da maa man søge at løsne dette Hudstykke, hvilket undertiden kan skee ved i Omkredsen at indguide Fidt eller Olie, som er tilsat lidt Terpentiniolie. Hudstykket løsner sig først i Omkredsen, det løsneede tilligemed de i Saaret sig befindende knuste Dele bortstafes med Kniven; og man fremstjude en god Forbuldning i Saaret ved Anvendelsen af Terpentinsalve, som stryges paa Blaar, hvormed Skaden bedækkes; og endelig kan man dernæst besugte Saarfladen med svagt Blaasteensvand indtil den er fuldkommen lægt. Istedet for Udskjæring af det brandige Hudstykke kan man ogsaa searrificere derpaa, hvilket bestaaer i at foretage Indsnit i Huden, et ved et andet, indtil det bløder. Hertil høves et eget Instrument; men det lader sig ogsaa godt udføre ved Hjælp af en almindelig Nareladeflitte. I disse Indsnit gydes nogle Draaber Terpentiniolie, hvorved bevirkes Forbuldning paa Grændsen af det Brandige, og det brandige Hudstykke tilligemed de i Saaret sig befindende knuste Dele løsne sig og falde ud, hvornæst Saaret fremdeles behandles, som tilraadt, med Terpentinsalve og Blaasteensvand.

Tryk af Selen frembringer samme Tilfælde paa Bringen, som Tryk af Sadeln frembringer paa Manken eller Ryggen. Er der saaledes fremkommen en heed og betændt Hævelse, da affjøles denne slittig med koldt Vand indtil Heden har tabt sig; dernæst kan man 2 Gange daglig bade med Kalkvand, hvoraf Kalken har bundstjyret sig. Har der dannet sig Materie, eller der er fremkommen en Brandplet i Huden, da behandles den paa samme Maade, som ovenfor er meldt ved Behandling af Sadelbrud.

Bovlamhed.

Lamhed i Boven opstaaer hyppig formedelt Stød eller Slag paa denne Deel, eller formedelt en Forrækkelse i Bovens Muskler, og da denne Deel ikke staaer i nogen egentlig Forledning med Kroppen, men blot holdes fast til samme ved Muskler, er den hyppigere end de andre Ledemøde og Bevægelsesredskaber udsat for Forrækkelse. Ogsaa kan Lamheden, som dog sjældnere er Tilfældet, hidrøre fra giftige Marsager.

Ved Bedømmelsen om Hesten halter formedelt Feil i Boven, maa man være yderst forsigtig, og først nøiagtig undersøge Hoven, Kronen og Roden, og de øvrige Dele af Benet, for at opdage om ikke Marsagen til Haltheden skulde ligge i en eller anden Feil i disse Dele.

Tilfældene, som udmærke Lamhed i Boven, ere følgende: Hesten halter lige stærk paa haard og blød Grund, og træder paa hele Foden; men man iagttager en genert Bevægelse i Boven, og Benet føres ikke ligefrem og med Kraft som det sunde, men med en Sidebevægelse, eller i en Bue ud fra Kroppen. Rygges Hesten, træder den ikke tilbage med opløstet Hov, (fornehmelig, hvis Lamheden er tilstede i de høiende Muskler for Boven) men den slæber Foden henad Jorden; hvilket ogsaa er Tilfældet, naar man fører den over en ophøiet Gjenstand, saasom en høj Dørtærstel, en Steen eller et Stykke Træ. Naar Hesten staaer paa Stalden, staaer den som oftest med det syge Been forud. Er Lamheden nylig fremkommen formedelt Stød eller Slag paa Boven, iagttages Hævelse, Hede og Smerte paa Stedet, hvor saadant har indvirket; hvilket ogsaa, skjøndt i ringere Grad, er Tilfældet ved Forrækkelse i Delens Muskler. Ved gammel

Lamhed iagttages ofte Svinding i den lamme Muskel, som ogsaa nedstemt Følelse og byrskt Varme.

Er der Hævelse, Hede og Smerte i Boven, behandles Tilfældet med flittig Bading med koldt Vand, hvormed Delen jævnlig overføres, og Dyret gives Hvile. Hare disse Tilfælde tabt sig, men Lamheden vedvarer, kan man indguide Boven 2 Gange daglig med følgende pirrende Spiritus: stødt Salmiak 2 Lod, Potafke 2 Lod, Campher $\frac{1}{2}$ Ovint. opløses i $\frac{1}{2}$ Pot Brændeviin og gives en Tilfætning af 1 Lod Terpentinosie. Denne Blanding omrystes hvergang den bruges og Midlet indgundes hvergang til Torhed. Ved forældet Bovlamhed, hvor man iagttager Svinding i den lamme Deel, anvendes stærkere irriterende Midler. Her kan Indguindning med Spanksfluescents, Spanksfluesalve og lignende skarpe Midler være at tilraade. At drage en Haarsime over den syge Muskel, som ogsaa at lade kogende Vanddampe indvirke paa Delen, eller punktere med det gloende Jern, har ligeledes ofte viist god Virkning, men Anvendelsen deraf bør overlades til Dyrlægen.

Overkodning eller Forrækkelse i Roden

er et Tilfælde i Kodeledet, som gjør Hesten pludselig halt. Ved at beføle Kodeledet iagttager man en forhøiet Varme deri og denne Deel er fremadboiet. Naar Dyret staaer, støtter den sædvanligst Taaen mod Jorden, hvilken Deel den ogsaa meest byder til under Gangen.

Dyret gives Hvile, og man affjoler Delen ved flittig Bading med koldt Vand, en Blanding af Blyvand og Campherbrændeviin. Naar Heden og Smerten har tabt sig, kan man fremdeles 2 til 3 Gange daglig indguide Delen med campherholdig

Sæbespiritus eller med en Blanding af 16 Dele Brændevin og 1 Deel Terpentiniolie.

Ekjøver eller Overbeen

er en unaturlig Beenudvæxt, som forekommer paa et eller andet Sted af Piben; hyppigst paa Forbenene og meest paa den indvendige Side. Disse Beenknuder fremkomme undertiden meget pludselig, og foraarsages af Stød eller Slag, som Hesten enten tilføier sig selv formedelst et feilagtigt Fodskifte, formedelst Feiltrin eller at den paa anden tilfældig Maade kommer til at slaae eller støde sig paa saadant Sted. Efter Sædet af denne Beenknude, som ogsaa efter dens Figur, samt større eller mindre Ujevnhed, bestemmes Graden af sammes Skadelighed. Fremkomme de paa Steder, hvor ingen Sener eller Baand gaar over Knuden og ikke hidrøre fra et feilagtigt Fodskifte, ere de saa at sige uskadelige og mindre at agte paa, da de ikke genere Dyret i sin frie Bevægelse. Derimod foraarsage de Halthed, naar de fremkomme paa saadanne Steder, at Senerne derved trykkes, og meest naar de have en spids Figur eller ujevn Overflade. Disse Ekjøver eller Overbeensknuder kunne fordrives ved at gnides med en Blanding af Spanstflueessents og Terpentiniolie, hvormed man befugter Knuden, som dernæst indgnides til Løshed; undertiden forsvinde disse Knuder ogsaa af sig selv.

Den saakaldte skjulte Overbeen, som har sit Sæde paa den bageste Flade af Piben opad mod den øverste Ende, er et meget slemt Tilfælde, der gjør Hesten halt. Man er næsten ikke istand til at opdage Aarsagen til denne Halthed, og kan heller ikke have den, da man ikke kan komme til at virke paa Beenknuden, der

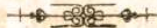
ligger bedækket af det gaffeldannede Baand og Sener af Fodens Bøiemuffler.

Beenpat

er Beenudvæxter, som fremkomme paa den indvendige Flade af Haseledet og danner der en abnorm Hævelse. Denne sygelige Beenudvikling forekommer almindeligst paa den øverste Endes indvendige Flade af Pibeknoklen, og kan udstrække sig til begge Fladknoklerne, Pyramideknoklen og den underste indvendige Siderand af Kullen. Efter Spattens Sæde har man inddeelt den i Aarspat, Understud og Mellem spat. Den saakaldte Aarspat er den farligste; den udstrækker sig meest fortil hen under Skankaaren, og kommer derved til at virke paa Fælledsbaandet og den indvendige Senegreen af Pibens Bøiemuffel. Understud indtager meest Pibens øverste Ende, og Mellem spat benævnes den Spatart, som har sit Sæde mellem begge disse. Under Spattens Udvikling er der altid en Betændelse tilstede i Beenhinden og Ledfladerne mellem Knoklerne, hvor den sygelige Beenudvikling finder Sted, hvilken Betændelse i Forbindelse med Spændingen i Sener og Forledningsbaandene er Aarsagen til Smerten og Haltheden. Almuen siger om den spattede Hest, „at Skallen har lettet sig“. Dette Udtryk hidrører fra et falsk Begreb om Haseledets Bygning; thi paa denne Deel findes ingen Skal; men den fremkomme Hævelse hidrører som meldt fra en sygelig forøget Beenudvikling paa færre eller flere af de Knokler, som danne Haseledet. Man maa ikke gjøre sig store Forventninger om Spattens Helbredelse, om den end nok saa tidlig ved sin Udvikling modarbejdes med passende Midler; men det er dog en afgjort Sag, at Tilfældet ved passende Midlers betimelige Anvendelse kan sættes Grændser. I Udviklingsperioden og

saalænge der er en heftig Betændelse i de lidende Dele, kunde man vente sig nogen Nytte af Delenes sluttige Afkjøling med koldt Vand, Iisomslag paa Delen o. s. v., i Forbindelse med Røe og Hvile; længere hen gaaes over til de pirrende og stærk irriterende Midlers Anvendelse. Et simpelt Middel, bestaaende af Levertran med Tilfætning af Spanstflueessents, som i temmelig varm Tilstand 2 Gange daglig indgives paa Hævelsen, er et Middel, som ikke burde forbigaaes uforsøgt. De mere indgribende Midler: Brænding med det gloende Jern, Haarsime anbragt over Spatknuden o. s. v., burde ikke bringes i Anvendelse uden af den øvede Operateur.

Harespat er en mindre eller større Forhøining eller Svulst, som fremkommer bagtil paa Haselebet, en god Haandsbred nedenfor Hasepidsen, som enten hidrører fra en for stærk Udvikling af Beenmassen paa dette Sted, fornemmelig af den saakaldte vortebannede Fortsætning paa Terningknoklerne, og den uøvede Lornknokkels Hoved, eller formeddelt en for stærk Boining i Haselebet, hvorved hine Dele blive mere fremstaaende, eller ogsaa fra Beenudvæxter, som fremkomme paa dette Sted. Det er Senerne af Fodens Boiemuskler, som spændes og trykkes og desformeddelt give Anledning til Halthed. Behandlingen af dette Tilfælde indrettes efter samme Regler som er omtalt ved Beskrivelsen af Beenspatten.

Anden Afdeling.

Om de hyppigst forekommende Sygdomme hos Dren; deres Særkjender og Behandling.

Hjernebetændelse.

Det er i Almindelighed kraftfulde blodrige Dyr, som anfaldes af denne Sygdom, og meest i varme Sommer. Hvor Sygdommen indtræffer om Vinteren, er den oftest en Følge af altfor varme og dunstige Stalde. Denne Sygdoms Særkjender ere meget karakteristiske og have megen Lighed med dem i den rasende Koller hos Hesten. Den Syge har heftige Febertilfælde og Anfald af Raseri. Pulsen er hastig, fuld og spændt; Temperaturen paa Hornene og Kroppens Overflade er forhøiet, Munden er heed, Lungen tør og Dinene funkle vildt. Undertiden støder den Syge frygtelig mod Væggen, eller den borer med Hornene i Jorden og stamper med Fodderne, samt røber i det hele den høieste Grad af Ubevidsthed. Indtræder Rogen i Stalden, eller det syge Dyr faaer Die paa en Gjenstand, som forekommer det fremmed, gjør den sig al Umage for at slide sig løs, og lykkes det, gaaer den som oftest løs derpaa med en Rasendes hele Frygtelighed.

Et saadant Dyr bør pleies paa Stalden, hvad enten Sygdommen indtræffer Sommer eller Vinter;

og bør man fornemmelig sørge for, at Opholdsstedet det gives, holdes saa kjoligt og luftigt som muligt; ligesom ogsaa at Dyret bindes paalideligt med stærke Bindsler, saa man kan være sikker paa, at det under Raseriet ikke kan slide sig løs. Den Syge aftappes snarest muligt 2 Potter Blod af Halsblodaaren, og indgives hver 3die Time 2 Lod Salpeter og 6 Lod Glaubersalt i $\frac{1}{2}$ Pot koldt Vand, hvis ellers Dyrets Rolighedstilstand tillader saaledes til bestemte Tider at bibringe det Medicin. I andet Fald maa man oppebie og afbenytte den efter en saadan voldsom Paroxysme sig indfindende Rolighed. Den Syges Hoved omvikles med linnebe Klude, vaadgjorte i koldt Vand, eller bedre i Eddike og Vand, som bestandig holdes vaade og kolde ved jevnlig at besugtes med denne Blanding. Tillige anvendes Klysterer 3 Gange daglig. Bestindes Pulsen efter 24 Timers Forløb at gaae med lige Hefstighed, da kan man atter aftappe den Syge $1\frac{1}{2}$ Pot Blod; og hvis Pulsen ikke giver efter paa 3die Dag, da kan en saadan Blodudtømmelse atter foretages. Det er nødvendigt under denne Sygdom at fodre den Syge meget sparsomt og med let fordøjelig Føde. For at dæmpe den indvortes Hede, er det endvidere gavnligt, at gjøre Vandet syrligt, som gives den Syge at drikke, hvilket kan skee ved at tilsætte det nogle Draaber Svovlsyre, eller i Mangel deraf et lidet Stykke Suurdeig. Naar man ophører med de kolde Bade paa Hovedet, er det nyttigt at sætte den Syge Spanstflueplaster i Nakken, eller drage en Haarsime paa denne Deel. Saasnart Feberen aftager, gives det tilraadte Middel med længere Mellemtid, og Kuren endes ved Anvendelsen af bitter styrkende Midler, saasom: Pulver af Calmusrod, Malurt, Bukkeblade og Gnebar, hvoraf Morgen og Aften gives et Par Skeefulde i lunket Vl.

Lungebetændelse.

Denne Sygdom viser sig med forskjellig Charakter og ytrer sig hos Nogle med Tilfælde, som udmærker en sand sthenisk Betændelse; hos andre ved en langsommere Gang og viser sig asthenisk.

Under Sygdommens Form har Dyret heftige Feberanfald med hastig, fuld og spændt Puls, korte og pustende Aandedrag, og den ubaandede Luft er heed og dampende, Dinene have en forhøiet Glands, Munden er heed og tør, og den Syge har en generel Bevægelse fortil og taaler ikke at ligge, eller ligger i det Høieste kun kort ad Gangen.

Herimod ere gjentagne Aareladninger at anbefale, men hvergang i formindsket Mængde. Man kan saaledes første Dag aftappe 3 Potter Blod, anden Dag 2 Potter, og om fornødent gjøres, tredie Dag $1\frac{1}{2}$ Pot. De Midler, som man giver for at nedstemme Betændelsen, bibringes Dyret lettest udprøvet i Vandet, som gives det til Drikke; thi ved at indgive Midler paa sædvanlig Maade af en Flaske, sætter Dyret sig til Modværge, ophidses og anstranges, hvilket i denne Sygdom er skadeligt, Til een Spand Vand sættes 6 Lod stødt Salpeter og 2 Lod stødt Viinsteen. Heraf bydes den Syge 3 Gange daglig at drikke. Haarsime i Bringen og Spanstfluer i Armhulen gjøre ogsaa god Nytte i denne Sygdom. Haarsimens Virkning kan forstærkes ved at besugtes med Terpentiniolie og bestrøes med lidt Spanstfluepulver. Samme maa flyttes og renses daglig fra den affatte Materie.

Er Betændelsen bestridt, som kjendes paa Pulsens naturligere Gang og Aandedragets friere Bestaffenhed, kan man fremdeles Morgen og Aften give 2 Skeefulde af følgende Midler i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Vl:

Pulv. Alantrod 4 Lod. Pulv. Calmusrod 4 Lod.

— Gnebær 6 Lod. — Harpir 3 Lod.

Er Sygdommen af asthenisk Natur, forbunden med paafaldende Svækkelse, da er Pulsen liden og hastig, Aandedraget kort og besværligt, og Dyret plages af en dump, smertefuld Hoste; Vinene ere matte, undertiden rindende; Tungen er slimig, og af Næsen udslyder en slimig Fugtighed, som stundom antager en materieartet og blodblandet Beskaffenhed; Gangen er mat og dinglende, og den Syge taaler ikke at ligge, eller ligger ifkun kort ad Gangen.

Her kan i Sygdommens Begyndelse foretages en liden Aareladning til omtrent $1\frac{1}{2}$ Pot Blod for at lette Circulationen. Har Sygdommen derimod allerede været tilstede i længere Tid, og Dyret er meget svagt, da bør det ikke aarelades.

De udvortes fraledende Midler, saasom: Haarsime i Bringen eller paa Sidedelen af Brystet bag ved Bovene, eller Indgnidning med Spanstfluesalve i Albuehulen, maa ikke forsømmes at bringes i Anvendelse. Disse Midler virke især fordeeltigt, naar de anvendes i stort Omfang, s. Ex.: Simen i en Længde af 8—10 Tommer under Huden; og Spanstfluesalvens Indgnidning paa en Flade af 6—8 Tommer i Kvadrat, paa begge Sider bagtil ved Bovene, efterat man først har afklippet Haarene saa tæt til Huden som muligt, hvorpaa Indgnidningen med Salven da foretages een til to Gange daglig, indtil Midlet frembringer en hulnende Saarflade. At lade den Syge indaande slimige Damp, letter Aandedraget og beforder Klimaffondringen og Udtømmelsen deraf ved Flod gennem Næseborerne. Man kan der til betjene sig af kogt Byg, som kommes i en Damppose, bestroes med lidt Campherpulver, og hænges for

Dyrets Mule, at det kan indaande Dampene, hvilket foretages Morgen og Aften, omtrent 10 Minuter ad Gangen.

Ogsaa under denne Form af Sygdommen er en passende Aareladning at tilraade, ligesom ogsaa de kjølede Saltes indvortes Brug; men man indgive disse Midler i Forbindelse med en krydret Infusion af Kameelblomster, Mynteurt og Calmusrod. Heraf gives 3 Gange daglig $\frac{1}{2}$ Pot med Tilfætning af 2 Lod stødt Salpeter og 4 Lod Glaubersalt. Den Syge bibringes Klysteer Morgen og Aften af lunket Vand og hvid Sæbe. Naar Gjødningen begynder at afgaae løsere fra Dyret, pleier Feberen ogsaa at op-høre; man afftaer da fra Brugen af de kjølede Salte og indgiver fremdeles 3 Gange daglig 2 Spise-steefulde Pulver af følgende Bryst- og urindrivende Midler, enten udrystet i samme Mængde af den til-raadte krydrende Infusion, eller i ligesaa meget lunket Vl:

Pulv. Alantrod 6 Lod. Pulv. Gnebær 8 Lod.

— Harpir 2 Lod. — Svydglandslever 2 Lod.

Den ondartede Lungesyge.

Denne Sygdom er meget farlig og dræber enten Dyret meget hastig med Tilfælde af Qvæling, eller den bliver langvarig, og Dyret dør da som oftest af en tærende Feber. Samme forekommer yderst sjelden her til Lands, men hvor den først udbryder i en Hjord, der angriber den som oftest flere Kreaturer til een Tid, hvilket har givet Anledning til at Sygdommen betragtes som smittende; hvorom Meningerne dog ere deelte. At den for det meste angriber flere Stykker Qvæg i en Hjord eller Egn paa een Gang, og efterhaanden angriber flere, hidlede Nogle deraf, at de

Alle have været udfatte for Sygdommens foranledigende Marsager. Disse antages fornemmelig at være: ureenlige, fugtige og dunstige Stalde, Fodring med uvant Føde og fordærvede Fødemidler; Mangel paa sund og driffeligt Vand; pludselig Forkjølelse naar Kreaturerne fra den varme og beklumrede Stalbluft lades ud paa Græs i det tidlige Foraar, i kold og taaget Luft inden Nisfrosken er kommen af Jorden, og maa søge sin Føde paa sive og fugtige Steber af det sig der befindende forraadnede Græs; eller om Sommeren, naar varme Dage afverle med kolde og fugtige Nætter; eller naar en varm og tør Sommer afløses af et kolbt og fugtigt Efteraar.

I Sygdommens første Periode iagttages intet synderligt Usædvanligt eller Paafaldende hos Dyret, kun hører man det nu og da udstøde en eiendommelig langtrukken Hoste, som er forbunden med en hæsende Lyd. Det er fornemmelig om Morgenen naar Dyret har reist sig fra Leiets, naar det fra den varme Stalbluft drives ud i fri Luft, eller naar det drikker eller bliver jaget omkring, at denne Hoste paakommer Dyret. Der medgaaer som oftest længere Tid, selv flere Uger og Maaneder, inden Sygdommens farligere Symptomer ytrer sig, kun indfinder Hosten sig efterhaanden noget hyppigere, og Aandedraget bliver kort og skeer med hastig Bevægelse af Ribbenene og Flanckerne; Haarene langs med Ryggen reise sig og staae børsteagtigt iveitret; og hos Koen formindskes Melkgivningen; men da Dyrets Udelyst endnu under dette Stadium af Sygdommen ikke lider noget mærkeligt Afbræk, oversees disse Tilfælde i Almindelighed. Der næst indtræder paa een Gang alle Tegn paa en heftig Lungebetændelse: den Syge har Betændelsesfeber med hastig, fuld og spændt Puls, og afverlende Hede og Kulde paa Legemets Overflade, som bedst iagttages

ved at beføle Hornene, Ørerne og Venene, der da findes snart varme snart kolde. Hosten bliver hyppigere og er meget smertelig for Dyret; det før noget korte Aandedrag bliver stedse kortere og mere besværligt, og skeer med heftig Bevægelse af Ribbenene og Flanckerne; Mulen er heed og tør, Næseborerne stærk opspilede og urolige, Dinene fremstaaende, røde og betændte, og der finder en forøget Affondring af Taarerne Sted. Trykker man den Syge paa Brystet, føler den derved heftig Smerte; af denne Grund taalder Dyret ikke at ligge, eller ligger i det høieste kun kort ad Gangen; Bevægelsen fortil er stiv og generet, og Albuerne staaer ud fra Kroppen.

Udelysten gaaer tabt, Drøvtygningen ophører, og hos Koen standses Melkgivningen. I denne Periode af Sygdommen døer enten den Syge meget pludselig, eller Sygdommen trækker sig mere i Langdrag og frembringer Forstyrrelser i Lungerne, udtømmer Livskrafterne og paasprer Dyret en overmaade Svækkelse. Aandedraget bliver jo længere jo mere besværligt, saa at Dyret endog nødsages til at spærre Munden aaben for derigjennem at drage Luft til sig; Dinene ere matte og en seig klæbrig Materie rinder deraf; Munden bliver saglende, Anden stinkende, og et ondartet, blodblandet og stinkende Flod flyder af Næsen paa den Syge.

Har Sygdommen naaet nogen saadan betydelig Høide, da er der aldeles ikke at tænke paa den Syges Helbredelse; og selv ved Sygdommens betimeligere Behandling giver den endda som oftest en tvivlsom og uheldig Udgang; man gjør derfor bedst i, itide at slagte det af denne Sygdom angrebne Kreatur, inden det medtages for haardt og taber Guld og Kræfter, for dog at føre sig Kjødet til Nytte i Huusholdningen,

da samme kan nydes uden Skade for Sundheden, fornemmelig da naar de syge Indvolde bortkastes.

Foretrækker man i Sygdommens tidligere Periode, og naar den ytrer sig under en mildere Character, at forsøge Guur paa Dyret, da tages følgende Behandling til Følge: Det syge Kreatur affondres fra de junde og gives et luftigt og tempereret Opholdssted, aarelades og aftappes efter Feberens Grad, Dyrets Alder og Foderstand, fra 2 til 3 Potter Blod. Indvortes gives hver 4de Time: 2 Lod Salpeter og 6 Lod Glaubersalt i $\frac{1}{2}$ Pot af følgende oplivende og krydrende Infusion: Volverleibblomster, Kameelblomster, Mynteurt og Gnebær, 2 Lod af hvert, infunderes med 8 Potter kogende Vand. Dette hensættes veltildækket, at de virksomme Stoffe kunne uddrages af Urterne, affies og opbevares til Brug, som meldt. Den Syge sættes en Haaråime i Bringen, som besugtes med Terpentinsolie og bestrøes med lidt Spanskfluepulver. Denne flyttes og renses 2 Gange daglig fra den affatte Materie. I Albuehulen indgnides med Spanskflue-salve og i Leveregnen med Mercurialsalve. For at understøtte Virkningen af de kjølede Salte, i den Retning at befordre en løsere Afgang af Sjøden, sættes Klysteer Morgen og Aften af lunkent Vand og hyd Søbe. Naar Feberen aftager og Pulsen igjen nærmer sig sin naturlige Gang, da ophører man med Anvendelsen af Saltene, og istedet derfor sættes til hver Indgift af Infusionen: Pulver af Salmiak, Alantrod og Gnebær, af hvert 1 Lod. Dette Middel kan gjøres virksommere ved at sætte til hver Portion $\frac{1}{2}$ Pægl Hvidløgsbrændeviin.

Indskrænkning med hensyn til Diæten er unødvendig. Indtræffer Sygdommen paa den Aarstid, at der haves Græs, da er dette nysslagen baade den Syge kjærest og tjenligst; om Vinteren derimod fugtet Klid, eller Byggrotning med smaastærne Raalblade,

Kaalraber eller Gulerødder. Har den Syge større Lyft til tørt Foder, da gives den hvad den hellere giber æde. Til Driften sættes saameget Svovlsyre, at det antager en lidet syrlig Smag. Saalænge Haaråimen giver megen og god Materie, bør den forblive siddende idetmindste 10 til 14 Dage; men formindskes Materien og den bliver tynd og blodblandet, da tages den bort.

Vigtigere end Behandlingen af de af Lungesygen allerede angrebne Kreaturer, er det, at rette Opmærksomheden hen paa at vogte Dyret for at udsættes for saadanne Aarsager, som kunne foranledige Sygdommen, eller hvor den allerede er udbrudt eller begyndt at ytre sig, paa det omhyggeligste at afværge og bortfjerne Alt, hvorved Smittens Udbredelse kunde afstedkommes, og endelig ved Anvendelsen af passende Forebyggelsesregler at modarbejde og tilintetgjøre Indflydelsen af de Omstændigheder og Forholde, hvorfor Dyrene kunde have været udsatte, og som kunde have frembragt Spiren til Sygdommen hos disse. Til Forebyggelse af Sygdommen fortjener Følgende fornemmelig at fremhæves: Man søge saameget som muligt at afvende saadanne Aarsager, som kunne virke skadelig paa Dyrene; sørge for sund Luft i Stalden, ved at skaffe den friske Luft Afgang, og ved Staldens tilbørlige Reenholdelse. Kreaturerne gives rigelig, sund og nærende Føde, og godt, sundt og klart Vand, som endnu dertil kunde være nyttigt at gjøres syrligt ved Tilfætning af lidt Svovlsyre, saa at det blot antager en mild syrlig Smag; samt vogte dem for Forsjølelse og Paavirkning af raa og fugtig Luft. Endvidere er det gabuligt til Forebyggelse af Sygdommen at foretage en Aareladning og aftappe hvert Kreatur $1\frac{1}{2}$ til 2 Potter Blod, og sætte dem en Haaråime i Bringen, samt idetmindste i en Tid af 8 til

14 Dage at give 2 Gange daglig $\frac{1}{2}$ Pot stærk Afkog af Malurt og Calmusrod, hvortil hvergang tilsættes 1—2 Lod Kogsalt.

Leverfyge og Gnuulfsot.

Leveren er som bekendt det Organ, hvori Galden adskilles fra Blodet. Er denne nu i en sygelig Tilstand, opfylder den ikke paa ordentlig Maade sin Bestemmelse, og Blodet befries ikke tilbørlig fra de Stoffe, som udgjøre Galdens Bestanddele. Det galdeholdige Blod gaaer saaledes urensset til sin videre Bestemmelse til Legemet's forskjellige Dele og meddeler Huden en gnuulagtig Farve, hvilken dog hos Dyrene ikkun iagttages paa de kjødfarvede Dele, saasom paa den indvendige Flade af Læberne, Gummehinden, Lungen, Næsens Slimhinde og Hornhinden i Diet. Denne Tilstand benævnes Gnuulfsot. Man seer heraf, at Gnuulfsot altid er en Følge af eller i Forbindelse med en sygelig Tilstand i Leveren. Da Galden i denne Sygdom ikke ordentligviis affondres, gaaer dette Produkt tabt for Fordøielser, paa hvilken den har en vigtig Indflydelse og tjener til at adskille de nærende Dele af Foden fra de ikke tjenlige, ligesom ogsaa til at afgive et naturligt Pirringsmiddel for Mavens og Larmene. Dyret derfor, som lider af Leverfyge, har tillige svækket Fordøielse. Man iagttager desuden følgende almindelige Sygdomstegn: Febertilsælde, tabt Udelyst, standset Drøvtygning, og hos Koen formindsket Melkgivning.

Viser Sygdommen sig med Feberhidighed, hastig, fuld og spændt Puls, afværende Temperatur paa Kroppens Overflade, som snart er forøget, snart formindsket, og Dyret hidser og tørster stærkt, og det føler Smerte naar man med Haanden anvender Tryk paa den høire Side i Levereguen; da tyder dette paa

en egentlig betændt Tilstand i Leveren. Man aarelade da strax det syge Dyr, og aftappe det 2—3 Potter Blod, og paa høire Side, i Eggen omkring Leveren, indgnides daglig Spanffluessalve indtil Huden saares og bliver stærkt vædskende; eller ogsaa man paa dette Sted anbringer en Haarsime. Indvortes gives 3 Gange daglig, hvergang 3 Lod af følgende Medicamenter, som udrystes i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Vl:

Pulv. Salpeter 3 Lod. Pulv. Glaubersalt 9 Lod.
— Sennep 3 Lod.

Den Syge sættes Klysteer Morgen og Aften af 2 Potter lunket Vand, 1 Haandfuld Salt og $\frac{1}{2}$ Pægl Olie.

Da den Syge har Lede for Foderet, bør det Lidet, den gives, være let fordøieligt og nærende. Indtræffer Sygdommen om Sommeren, da har Dyret bedst af at søge sin Føde paa Græsgangen i det Frie, men bør tages i Huus paa den varmeste Tid af Dagen og i indtræffende Regnveir. Anfaldes Dyret deraf om Vinteren, da gives fugtet Klid eller Byggrotning, blandet med skaarne Kaalblade, Kaalraber og Kartofler. Læbes Udelysten ganske, gives den Syge flere Gange daglig 1 Flaske fuld af tyndt affogt Mælkbrød med lidt tilsat Kogsalt. Til Drikke gives kuldslaaet Vand med udvørt Rugmeel.

Saasnart Betændelsestilsældene aftage, den omtalte gule Farve igjen forsvinder, og den Syge atter begynder at yttre Lyst til Foderet, og Fordøielsern igjen kommer i Orden, da kan man have god Forhaabning om den Syges Helbredelse. Man kan nu indskrænke Brugen af det forestkrevne Middel til 2 Gange daglig, og begynde at gjøre Overgang til Dyrets vanlige Føde.

Antager Sygdommen derimod følgende Character, eller viser sig strax fra Begyndelsen saaledes, nemlig

med en høi Grad af Svækkelse hos det hele Dyr, i hvilken Tilstand Pulsens Slag ere hastige men svage, Dinene matte, Hornene, Benene og Kroppens Overflade ualmindelig kolde at føle paa, og Dyret taber Gulb og Kræfter og formaaer neppe at rejse sig selv, da bør ikke aarelades, men strax gribes til styrkende og oplivende Midlers Anvendelse. Følgende Midler ere da at anbefale:

Pulv. Signefnopbægerfrø 4 Lod. Pulv. Calmusrød 6 Lod.

— Sneber 6 Lod.

— Aloe 2 Lod.

— Kjøffensalt 8 Lod.

Disse Pulvere blandes mellem hinanden og deraf gives 2 Steefulde ndryftet i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Ol, Morgen, Middag og Aften. Tilfætning af 20 Draaber Naph-ta til hver saadan Indgiot eller i Mangel deraf $\frac{1}{2}$ Bøgl Brandevin forøger Virkningen deraf. De ovenfor tilraadte fraløbende Midler i Leveregnen bringes ligeledes under disse Omstændigheder i Anvendelse, og Kroppen og Benene gnides flere Gange daglig med Halmvidske for at befordre Uddunstningen. Dyret røgtes og pleies paa tidligere foreskrevne Maade og sættes Klysterer.

I Tilfælde af at Dyret, uagtet denne Behandling lenda plages af Bindsel, gives det hver 6te Time ligeledes ndryftet i Ol:

Pulv. Aloe 2 Lod. Pulv. Glauberfalt 6 Lod.

— Sennep 2 Lod.

Saasnart Dyret faaer god Nabning, ophøres med Brugen heraf, og fortsættes forøvrigt den tidligere tilraadte Behandling.

I Brækviinstenen og det forsødede Quikjolv havees ogsaa virksomme Midler imod denne Sygdom, men Anvendelsen deraf udkræver nøie efter Tilstanden af påseede Dosis, og kan derfor ikke anbefales til An-

vendelse uden af Dyrlægen selv. Ligeledes har ogsaa Tincturen af Myjerod og Wolverleibblomster til Indsprøitning i Blodmassen viist sig nyttig i denne Sygdom; men udkræver ogsaa Dyrlægens egen Anvendelse.

Kalvningssfeber.

Med dette Navn betegnes en Sygdom, hvilken som oftest indfinder sig i Løbet af de 3 første Dage efter Kalvningen. Samme kan ogsaa indfinde sig noget tidligere, hvilket dog hører til de sjældnere Tilfælde. Denne Sygdom forekommer med meget forskjellig Character, og efter Maaden den ytrer sig paa bør Behandlingen indrettes. Den bliver derfor at afhandle under begge sine Former.

Febertilfælde og en kjendelig Forstyrrelse i alle Livsforretninger iagttages under begge Sygdommens Former. Dette kjendes paa Pulsens afvigende Bestaaffenhed, afværende, snart forhøiet snart formindsket Temperatur, tabt Udelyst, standset Drøvtygning og formindsket Melkgivning. Den Syge lider enten af Forstoppelsestilfælde eller Bugløb; Urinen afgaaer i liden Mængde og er enten stærk farvet eller af et blegladent, melkfarvet Udseende. Undertiden afgaaer Efterbyrden ikke paa ordentlig Maade fra Dyret, men overgaaer i Forraadnelse og udtømmes efterhaanden ved et stinkende Flod af Steben.

Kalvningssfeberen forekommer under meget forskjellige Forholde og Omstændigheder; ligesaa ofte efter lette Fødseler, som ere gaaede for sig ved Naturens egen Hjælp, som efter besværlige og vanskelige Fødseler, hvor man har maattet komme Naturen til Hjælp. Der er meget, som taler for at en egen Bestaaffenhed af Luften har Indflydelse paa at fremkalde denne Sygdom; thi i de Aaringer, den forekommer, havees som oftest flere Syge af samme Slags, og derimod kan igjen for-

løbe flere Aar, da den slet ikke ytrer sig. Forkjølelse og Forandring i Fodringen eller Dyrets Underholdning giver ofte Anledning til Sygdommen.

Hos Nogle ytrer Sygdommen sig med hoi Grad af Svækkelse og Kræfternes pludselige Afstages. Pulsen er da svag, neppe at føle, saa at Blodet rinder næsten umærkelig under Fingeren giennem Aaren. Temperaturen er nedstemt, hvilket iagttages ved at beføle Hornene, Benene og i det Hele taget Kroppens Overflade, som da befindes ualmindelig kolde. Dyrets hele Udseende er affkrækkende. Det ligger med Benene udstrakt og Hovedet ombøjet i den venstre Side, med matte indfaldne Dine, samt giver en svag og stønnende Syd fra sig.

Hos Andre ytrer Sygdommen sig under en modsat Form. Dyrets Udseende er her mere vildt, Dinene ere funkende, Blikket stirrende, Pulsens Slag hastige og fulde, Mandedraget pustende, Mullen tør, og den Syge er urolig og ytrer Tegns til betydelige Smerter ved at fjære med Tænderne.

Under hvilken af de bestrevne Former Sygdommen end ytrer sig, er den altid farlig og ikke sjældent forbunden med Fare for Dyrets Liv. Dog lader den sig ved betimelig anvendt rigtig Behandling næsten altid helbrede. At hentye strax til Dyrlægens Hjælp vil derfor ogsaa i dette Tilfælde være det Sikreste, da Dyrlægen desuden ved den opfundne Maade at bibringe Dyrene Medicin lige i Blodmassen, som tidligere ved Behandlingen af adskillige Sygdomme er omtalt, har vunden meget ogsaa til Helbredelsen af denne Sygdom; og er det fornemmelig Svovlnaphtha og Tincturen af Wolverleibblomster, der anvendt paa denne Maade har viist sig saa særdeles virksom. For det Tilfælde, at saadan Hjælp ikke strax kan erholdes, vil

jeg fremsætte efterfølgende Behandling, som ogsaa med god Nytte kan appliceres.

Hvor Sygdommen ytrer sig under førstbestrevne Form, eller med en hoi Grad af Svækkelse, der søge man strax ved Anvendelse af styrkende og oplivende Midler at opbølge de sjunkne Livskræfter. Af følgende Plantedele tilberede man sig en stærk Infusion eller Paagødning: Wolverleibblomster 4 Lod, Kameelblomster og Bebermynteurt af hver 2 Lod, Calmusrod og Baldrianrod af hver 1 Lod. Herover gydes 8 Potter kogende Vand, hvilket hensesættes tilbæftet i 3 til 4 Timer, for at de virksomme Bestanddele kunne udtrages af Urterne. Det affies dernæst og opbevares til Brug. Af denne Infusion i lunken Tilstand gives hver 3die Time $\frac{1}{2}$ Pot med Tilsetning af 30 til 40 Draaber Naphtha. Videre den Syge af Bindsel, gives til hver Indgift af Infusionen 4 til 6 Lod Glauberfalt, og man bibringer Klysteer Morgen og Aften af 2 Potter lunket Vand, 1 Haandfuld Kjøffensfalt og $\frac{1}{2}$ Pægl Rocolie eller Linolie. Det er gavnligt at indgnide nogle Draaber Terpentiniolie langs med Rygraden, og at anvende et varmt Sandbad over Lænden. Dette kan udføres paa følgende Maade: Man varmer Sandet paa en Jernpande over Ilden, indtil det antager en temmelig hoi Varmegrad, dog ikke saa stærk at det kan skolde Delen, hvorpaa det anvendes; det fyldes da i en lille Lærredspose og lægges den Syge over Lænden. For at fordrive den store Kulde og bringe Blodet til at circulere til Huden, anvendes Gnidning paa Kroppen og Benene med tørre Halmvidske. Da Dyret som oftest bliver liggende paa een Side uden at forandre sit Leie, er det nødvendigt, at der strøes vel under det, og at understøtte det ved at stoppe Halmen saaledes under det, at det saameget muligt kommer til

at sidde opreist og vendes hver halve Dag, saa at Dyret kommer til at hvile afverlende paa begge Sider.

Yttrer Sygdommen sig under den sidst beskrevne Form, og Pulsen slaaer med megen Hefstighed, da foretages en Aareladning og aftappes efter Omstændighederne $1\frac{1}{2}$ til 2 Potter Blod. Til indvortes Brug gives hver 6te Time: 2 Lod Salpeter og 6 Lod Glauberfalt i $\frac{1}{2}$ Pot slimigt Aftog af en tynd afstet Havresuppe, eller et Aftog af Hørfro, Altheerod eller Katosturt. Hvad der tilforn er sagt med Hensyn til Klystererne, gjelder ogsaa for dette Tilfælde. Med denne forekrevne Behandling vedblives indtil Feberen aftager og Smerterne ophøre; Dyret pleier da som oftest at reise sig, og ved en god Nøgt og Pleie skrider Bedringen almindeligviis nu raft frem. Skulde Sygdommen derimod forandre sig og antage den først beskrevne Character, da bringes den for dette Tilfælde beskrevne Behandling i Anvendelse.

Trommesyge.

Denne Sygdom forekommer temmelig hyppig blandt Kreaturerne i den tidlige Sommertid, og opstaaer da efter umaadelig Nydelse af de unge sastrige Foderurter: Klexer, Vikker, Bikkhavre, Grter og deslige, hvoraf Dyret tager til sig i saadan Mængde, at Fordøielsestrakften overvældes, og den nydte Føde overgaaer i en Art af Gjæring, hvorved en stærk Luftudvikling finder Sted. Denne Luft finder ingen Afgang, men ansamles i Mavene, fornemmelig i Bommen, hvorved Dyrets Bagliv udspændes, dog meest i venstre Side og i den Grad, at naar man banker derpaa høres en huul Lyd, ligesom man slog paa en Tromme. Formedelst den store Udvikling af Indvoldene i Baglivet, trykkes Mellemgulvet frem i Bry-

stet, hvorved denne Huulhed forlænges, saa Lungerne ikke have Rum nok til at udvide sig for at modtage tilstrækkelig Luft. Manddraget bliver derfor i høi Grad kort og besværligt, saa Dyret staaer Fare for at kvæles. Ogsaa kan denne Sygdom opstaae hos Kreaturer, som fodres med Kartofler, eller anden Rodfrugt, naar disse nydes i altfor stor Mængde, eller naar et større Stykke synkes, end der kan passere igjennem Mavepiben eller Spiserøret og bliver siddende fast i denne Deel. Herved forhindres Drøvtygningen, og den Luft, som er bestemt til at styde Føden op i Munden, for at tygges paany, ansamles nu i Bommen, hvorved denne efterhaanden bliver udspændt. Er sidstnævnte Tilfælde Marsag til Trommesygen, iagttages foruden de allerede anførte Kjendetegn følgende: Dyret staaer med fremstikkende Hoved og strækker Halsen ligeud, en seig slimig Bådste løber den Syge ud af Munden, Dinene ere fremstaaende og Blikket ængsteligt og stirrende. Man kan ogsaa som oftest see og føle det i Mavepiben fastsiddende Legeme ved den Fremstaaenhed eller Udvidning, det danner udvendig paa Halsen, med mindre det er sunket saa dybt, at det sidder i den Deel af Mavepiben, som ligger i Bryftet.

Efter de forskjellige foranledigende Marsager til Sygdommen maa Behandlingen indrettes. Er Trommesygen fremkommen af umaadelig Nydelse af saadan Føde som nævnt, og den endnu er i sin Udvikling, kan man forsøge om man ikke ved Hjælp af Bevægelse, Klysterer og vinddrivende Midler maatte være i Stand til at skaffe Luften Afgang; hvorom man især ved den langsom fremskridende Trommesyge turde gjøre sig Haab. Er Tilstanden saaledes, at Bevægelse kan bringes i Anvendelse; da bevæge man Dyret raft, men ikke forlænge ad Gangen, lader det derpaa puste liber, udstrækker Dyrets Hoved og tager

Tungen ud til den ene Side af Munden, og man vil da ofte iagttage, at den Syge kommer til at ræbe og udstøde Luft. Opnaaes dette, faaer Dyret Lind, og man kan da fortsætte Bevægelsen paany. Er Bugen derimod stærk udspændt og Dyret meget kortaaudet, bør man ikke forsøge denne Hjælp, thi man staaer da Fare for at qvæle Dyret. I Schweiz, hvor denne Sygdom forekommer meget hyppig paa de fede Græsgange, pleier Hyrden at hjælpe Dyret paa følgende Maade: han lægger begge sine flade Hænder paa hinanden paa Dyrets venstre Flanke, hvor den er meest udspændt, og anvender derpaa et fast og jevnt Tryk, medens en Medhjælper holder Dyrets Hoved udstrakt. Inden kort Tid paafølger Opstødning fra Mave gennem Svælget, og ved denne Behandlings Fortsættelse reddes Dyret. At lægge vaadgjorte Dæner eller Sække om Dyrets Liv, indskrænker, formedelt den kjølede Virkning, Gasudviklingen, under den stedfindende Gjæringsproces i Dyrets Indvolde, og fortætter de allerede udviklede Gasarter, saa at de indtage et mindre Rum, og skaffer saaledes, betids anvendt, ofte Lindring og Hjælp.

De indvortes Midler, som anvendes imod denne Sygdom, ere enten saadanne, som have Indslydelse paa at standse Gjæringen og undertrykke eller decomponere de udviklede Gasarter, eller saadanne som ved Pirring paa Larmkanalen sætter den ormdannede Bevægelse i Virksomhed og derved skaffer Luften Afgang ved Opstødning eller gennem Endetarmens Krone. Til de første henhører: brændt Kalk, Potasse, caustisk Ammoniak o. s. v., de kan gives fra 1 til 2 Lod pro Dosis i 3 Pægle Vand, og Indgivten deraf gjentages 2—3 Gange med Mellemtid af $\frac{1}{2}$ Time. Til de sidstnævnte Midler eller saakaldte vinddrivende Midler kunne følgende Sammensætninger henføres: 2 Lod

stødt Kommen og 2 Lod Sennep, udryftet i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Ol og $\frac{1}{2}$ Pægl Brændeviin, er et godt vinddrivende Middel, det kan gives efter Omstændighederne 3—4 Gange daglig. Virkningen af dette Middel kan forstærkes ved Tilfætning af 2 Lod Steenolie. Et andet simpelt Middel, som Enhver kan tilberede, og have staaende tilberedt i Beredskab i paakommende Tilfælde, som ikke giver det første noget efter i Virkning, haves i et Aftog af $\frac{1}{2}$ Pund fede Fyrrepaaner med $1\frac{1}{2}$ Pot Vand og 1 Pægl Brændeviin. Saa snart Tilfældet af den omhandlede Sygdom iagttages, tages $\frac{1}{2}$ Pot af dette Aftog og lunkes og indgives Dyret af en Flaske. Aflysterer af lunket Vand, Salt og Olie understøtte Virkningen af disse Midler.

Er Sygdommen derimod i saa høi Grad tilfede, at Dyret staaer Fare for at qvæles, maa intet Dieblif spildes, men Trofaren eller Lappespydet strax anvendes. Dette stødes ind i venstre Side midt imellem Hoftehornet og sidste Ribbeen. Nogle bestemme ogsaa Stedet hvor Stiffet bør foretages, ved at drage en Snor eller Linie fra venstre Forfod til samsidig Hofte, og i denne Linie, et Qvarter fra Hoften, foretages Stiffet. Spydet trykkes saaledes ind, eller gives en saadan Retning, som om Spidsen skulde komme midt under Brystet, eller der hvor Brystet og Bugen støde sammen. Det letter Operationen, at gennemslaae Huden med en Nare-ladeslitte paa Stedet i Flanken, hvor Spydet skal stødes ind, da man saa bedre har det i sin Magt at trykke Spydet ind i den bestrevne Retning, formedelt at Huden ikke yder nogen Modstand. Spydet drages ud, men Skeden forbliver i Abningen saalænge nogen Luftudvikling finder Sted. Sætter der sig Foder i Røret eller Skeden, er dette hinderlig for Luftens Udstrømning, og maa derfor rømmes bort ved Hjælp af

en Bennepose eller en tynd Riisqvist. Haves intet saadant Instrument, kan man i Nødsfald berjene sig af en spids Lommekniv, som ligeledes føres ind paa bestrevne Sted, saaledes at Ryggen af Kniven vender opad mod Dyrets Lænd og Eggen nedad. Har man saaledes ført Kniven ind, trykkes den lidet til en af Siderne mod Saarets Rand, at Luften kan finde Udgang. Hertil udfordres nogen Taalmodighed, thi man maa lade Kniven forblive i Saaret saalænge som Luften vedbliver at udstrømme deraf. Saaret læges af sig selv, naar man blot nogle Gange om Dagen bader den mulig omkring Saaret fremkomne Hævelse med koldt Vand. Vil Fluerne holde sig til Saaret, kan man bestryge et Stykke Skind med Beeg, som lægges derover, eller man kan bestryge Saaret med lidt Tjære.

Er Sygdommen fremkommen formedelst at et eller andet Legeme er bleven siddende fast i Mavepiben, maa man snarligst søge at faae det tilbage, eller ogsaa at nedtrykke det. Det lykkes ofte at arbejde det op med Hænderne, i det man stiller sig foran Dyret og med en Haand paa hver Side af Halsen trykker og pulser langs op med Mavepiben paa det fastsiddende fremmede Legeme, medens en Medhjælper holder Dyrets Hoved iveitret, og saaledes søger igjen at føre det tilbage op til Svælget. Opnaaes dette, paakommer Dyret Høste, og Legemet stødes derved ud i Munden. Bliver det ikke mueligt paa denne Maade at bringe det tilbage, da kan man forsøge paa at trykke det ned, hvortil man betjener sig af et Stykke Spankrør eller en Vidieqvist af en Fingers Tykkelse og 2 Mens Længde. Paa den ene Ende fikeres nogle Skurer, og omvikles med Blaar eller en fin linned Klud, som gjøres paalidelig fast til Stoffen med Seglgarn, og det Omviklede besmøres med Olie eller Fidt. Dyret

lægges nu en Stok tværs i Munden for at holde den aaben, og udstrækkes saaledes at det med Halsen danner saameget som mulig en lige Linie. Det paa Enden omviklede Rør føres nu gennem Svælget ind i Mavepiben, og dermed trykkes det fastsiddende Legeme ned i Maven. Er man heller ikke istand til at faae det til at vige ved saadant Tryk, da maa Mavepibe-Snittet foretages; men hertil er Dyrlægens Hjælp nødvendig.

Forstoppelse.

Dette Onde indfinder sig hyppig i Forbindelse med andre Sygdomme, men forekommer ogsaa undertiden særskilt, og som saadant bliver det her omhandlet.

Symptomerne, som vise sig ved Sygdommens Begyndelse, oversees i Almindelighed, og man bliver først vaer at Dyret er sygt, naar det holder op at æde og tygge Drøv, og da har Sygdommen allerede været tilstede i nogen Tid. Den Syge staaer nu og tripper med Bagbenene, seer sig ofte om til Livet, lægger sig ofte ned, men rejser sig snart igjen; den fører stærk paa og gjør Anstrængelse til at gjøde, uden at den opnaaer Genstigten; og afgaaer Livet, er det som oftest haardt, tørt og smaafnæblet. Undertiden udspændes Baglivet med Vinde, og da bliver Vanddraget kort og pustende, Dinene fremstaaende og Blikket stirrende.

Er Dyret kraftfuldt og i god Foderstand, er det altid raadeligt strax at aarelade og aftappe det $1\frac{1}{2}$ til 2 Potter Blod. Indvortes gives hver 6te Time 8 Lod Glaubersalt og 3 Lod Sennep. Dette stødes til Pulver og udrystes med $\frac{1}{2}$ Pot Ol, og indgives den Syge af en Flaske med lang Hals. Ved Indgivningen holdes Dyrets Hoved iveitret, og Medicamentet heldes lidt efter lidt i Munden paa Dyret, at det

hvergang faaer Tid til at synke, inden mere heldes det i Munden. Man anvender tillige Klysterer 2 Gange daglig af 2 Potter lunket Vand, 1 Haandfuld almindelig Kjøffensalt og lidet Olie eller Fidt.

Er Bugen stærk udspændt af Luft, kan man til foreskrevne Indgiwt tilsætte hvergang 2 Lod kunst Kommen og $\frac{1}{2}$ Pægl Brændeviin. At gnide Bugen med Halmvidske, sætter Bugmusklerne i forøget Virksomhed og befordrer, ligesom ogsaa Bevægelse, Bindenes Afgang og Gjødningens Udtømmelse.

At borttage af Endetarmen med en i Olie indsmurt Haand den mulig der ansamlende Gjødning, kunde ogsaa være nyttigt; men Udførselen af dette Foretagende bør stee med den største Lemfældighed.

Har Dyret Feber, og er meget uroligt, da har der udviklet sig Mave- og Larmebetændelse, man maa da foruden ved en rigeligere Blodudtømmelse end ovenfor tilraadt, tillige ved en hyppigere Anvendelse af de kjolende Salte i Forbindelse med slimige Midler søge at nedstemme Betændelsen. Man kan f. Ex. hver 2den eller 3die Time indgive Dyret 2 Lod Salveter og 4 Lod Glauberisalt, udrystet i $\frac{1}{2}$ Pot Roes eller Linolie, eller i et slimigt Affkog af Hørfrø, Katosturt og deslige.

Forslugelse.

Har Dyret forslugt sig, eller taget en større Mængde Føde til sig, end det formaaer at fordøie, da indfinder sig næsten de samme Tilfælde som ved nysbestrevne Sygdom er anført; men her opstaaer Sygdommen meget pludseligt, efterat Dyret strax iforveien har været ved ønskeligste Velbefindende, og fortaeret sit Foder med Graadighed.

Mod dette Tilfælde gives hver 4de Time 6 Lod

Glauberisalt, en liden Haandfuld Senney og halvt saa meget Kommen, alt stødt og udrørt i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Ol. Dette Midel virker oplosende paa Føden og purrende paa Larmecanalen, hvorved den umaadelig nybte Føde følger sig snarere afgaaer. Klysterer medvirke ogsaa til dette Diemeds Opnaaelse. Disse bør derfor ogsaa flittig anvendes, ligesom ogsaa den Syge af og til maa bevæges.

Diarrhoe eller Bugløb.

Af denne Sygdom hjem søges Hornkvæget temmelig ofte. Aarsagen hertil kan ofte søges i Kreaturerne ringe Nøgt, f. Ex. i Fodring med mugne og fordærvede Fødemidler; eller deri: at de have gaaet sildig ude i Efteraaret eller jages tidligt ud i Foraaret, udsatte for disse Aarstidens kolde og fugtige Luft, og have maattet tage tilstakke med det vandige og lidet nærende Græs. Ogsaa indfinder dette Tilfælde sig ikke sjelden efter Kalvningen, pludselig Forkjølelse eller andre Aarsager, som ligeledes have virket svækkende paa Organismen.

Dyret, som lider af Bugløb, har Feber; Hornene ere kolde og Pulsen hastig og liden; Udslykten er formindsket, Drickelykten derimod forøget, Droytningen standses, og Melken opbindes hos Koen. Gjødningen afgaaer hyppigere fra Dyret og er mere end almindelig stinkende. Beværer dette Tilfælde i længere Tid uden at standses, udmagres og afkræftes Dyret i høi Grad.

Man bør først sørge for at afværge saadanne Aarsager, som kunne give Anledning til Sygdommen, hvis saadanne ere forhaanden, og give Dyret sund Føde, samt vogte det for Forkjølelse. Som Lægemiddel kan i Begyndelsen af denne Sygdom gives

Morgen Middag og Aften, hvergang 2 Spisekefulde af følgende Middel, udrørt i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Ol : Pulv. Galmusrod 8 Lod. Pulv. Bukkeblade 4 Lod. — Kridt 2 Lod.

Til Drikke gives den Syge kuldslaet Vand, hvori er udrørt en Haandfuld Rugmeel. Gnidningen med Halmvidske paa Kroppen og Benene flere Gange om Dagen er gavnligt, ligesom ogsaa at tildække Dyret, da Uddunstningen derved befordres.

Spores ingen kjendelig Bedring efter at have fortsat Brugen af disse Midler i et Par Dage, indgives fremdeles Morgen og Aften hvergang 2 Spisekefulde af følgende Middel, ligeledes udrørt i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Ol :

Pulv. Galmusrod 6 Lod. Castaniebark 4 Lod. — Tormentilrod 2 Lod.

Er Gjødningen meget stinkende og Dyret stærkt affræftet, sættes til hver Indgift af det foreskrevne Middel $\frac{1}{2}$ Lod Opiumopløsning, og den Syge sættes ligeledes 2 Gange daglig slimige Klysterer. Hertil kan man betjene sig af et Afkog af Hørfrø og Kameelblomster. Det er ifkun den tynde affiede Bædste, hvoraf man betjener sig, og deraf hibringes 1° til 2 Potter i lunken Tilstand ad Gangen som Klysteer.

Blodpis, Blodailen, Blodmien og Rødsygen

ere Benævnelser som ere tillagte een og samme Sygdom. Den er meget gjængs og herskende blandt Hornqvæget i Skovegnene og almindeligst blandt Dvæg, som ere komne til saadanne Steder fra skovløse Egne. Aarsagen dertil maa fornemmelig søges i Græsgangene paa disse Steder, som frembringe mange skarpe Værter, blandt hvilke følgende fornemmelig bestyldes for at besidde denne Egenstak: Skovløg, Bregner, for-

ffjellige Ranunkel- og Anemonearter, o. fl. Den Omstændighed, at Sygdommen for det meste forekommer i det tidligere Foraar og i tørre og varme Sommer, taler ogsaa for denne Menings Rigtighed, fordi Kreaturene formedelst Utilstrækkeligheden af bedre Græsarter fristes til at tage tiltakke med saadanne Urter og Værter, som det ellers under andre Omstændigheder vrager.

Tilfældene, som yttre sig i Sygdommens Begyndelse, ere fornemmelig følgende: Dyret viser sig modfalden, holder sig tilbage i Flokken og har en stiv og generet Bevægelse med Bagdelen. Urinen, Dyret kaster, er i Begyndelsen meer end almindelig farvet, stummer stærk, og efter kort Tid antager det en blodblandet Egenstak, og udtømmes med meer eller mindre Smerte for Dyret. Udelysten formindskes eller ophører ganske, Drovtygningen standser og hos Koen formindskes Melkgivningen. Fordøielsen er i Uorden og Dyret plages som oftest af Bindsel og Forstoppelsestilfælde, og slaer sig endnu dertil Lændeblod, da er Sygdommen meget farlig og af miltebrandartet Natur og tager under disse Omstændigheder ofte en dødelig Udgang.

Med Behandlingen af denne Sygdom maa man først tage Hensyn til Aarsagen, som har foranlediget samme, og først og fremmest søge at afværge den. Ligger Aarsagen i Græsgangens Bestaffenhed, maa Dyret hensejtes paa bedre Græsgang, hvis saadan findes, eller tages paa Stald og fodres med Halvdelen tørt Foder og Halvdelen omslaet Græs, eller andet Grønsoder, eller skaarne Rødsfrugter. I Sygdommens Begyndelse og hos kraftfulde velnærede Dyr virker en Aareladning gavnlig, og kan man efter Tilfældenes Hestighed og Dyrets Constitution udtømme 1 til 2 Potter Blod. Indvortes gives 2 Lod stødt Salpeter og 1 Lod Allun

udrørt i Linolie og Eddike, af hver 1 Pægl. En saadan Portion gives 2 Gange daglig. Lillige sættes Dyret Klysteer Morgen og Aften af et slimigt Affog med Tilfætning af lidt Kogsalt. Til Drikke gives fuldflaaret Vand med udrørt Suurdeig eller iblandet Rugmeel. Lider Dyret af Bindsel, da kan man tillige indgive det 6 til 8 Lod Glaubersalt, opløst i lunket Vand, med Tilfætning af 1 Haandsfuld knust Sennep, og fortsætte Anvendelsen deraf 2 til 3 Gange daglig, indtil Gjøden afgaer noget løsere. For at lede Blodet til Øredelene og befordre Uddunstningen er det ligeledes gavnligt at gnide Kroppen og Benene med tørt Halm. Hvis Dyret ganske taber Udelysten, da er nødvendigt at give det nogle Flaster fulde tyndt Ællebrød flere Gange om Dagen som Styrkningsmiddel.

Har man forsogt disse Midler i nogle Dage, uden at Sygdommen derefter vil vige, da anvendes stærkere sammensnærpnde Midler. Følgende har da ofte viist sig meget virksomt: Man udrører 1 Overtin Oly-sukker i 3 Pægle Mælk og indgiver en saadan Portion Morgen og Aften. I Mellemtiden mellem disse Indgiver gives Dyret hver 3die Time $\frac{1}{2}$ Pot sød Mælk eller ligesaameget Affog af Hørfrø eller andre slimige Ting, for at mildne Virkningen af hiint Giftmiddel, og der sættes flittigt slimige Klysterer, da der efter dette Middel let opstaaer Forstoppelse.

Jeg maa dog derhos bemærke, at hvor Sygdommen viser sig af den Bestaaffenhed, og den ikke vil vige for de først tilraadte Midler, der gjør Cieren altid rettest i at henvende sig til Dyrlægen; thi de mere indgribende Midlers Anvendelse maa afpasses med Sagkundskab efter den forhaanden værende Tilstand, som til sine

Tider udkræver sammensnærpnde Midler, under andre Omstændigheder atter saadanne, som virke paa Urin-redskaberne og Urinveiene; og Misgreb i disse Retninger vilde have Sygdommens Forværrelse til Følge, og kunde let bidrage til at give den en dødelig Udgang.

Lændeblod.

Denne Sygdom forekommer her til Lands for det meste ikkun medens Kreatnrerne staae paa Vinterrøgten, og fornemmelig blandt saadanne, som formedelst en for knap og tarvelig Røgt ere satte i en svækket Tilstand. I usædvanlig varme Sommere ytrer sig ogsaa stundom Lændeblod, og forekommer da ofte i Forbindelse med Blodpis og antager undertiden en miltebrandartet Character.

Dyret som lider af Lændeblod føler sig mat og træt; vil gjerne ligge, er meget omfindtlig over Lænden; Huden er ligesom fastvoren til Kroppen; Gjøningen afgaer sjeldnere, i for liden Mængde og med megen Besvær for Dyret, er haard og smaatnæblet, ofte overtrukken med en seig Sliim eller med sort og størket Blod.

Opstaaer Sygdommen paa den Aarstid, at Kreaturet staaer paa Indfoder og det befindes i en svækket Tilstand, maa vore Bestræbelser først og fremmest gaae ud paa, ved Anvendelsen af slimige Midler og kjølede afferende Salte at bevirke en løs og let Udgang af Gjøden, at løsne Blodansamlingen i Endetarmen, og befordre dens Udtømmelse, samt ved styrkende og oplivende Midler i Forbindelse med nærende letfordøielig Føde at ophjælpe de sjunkne Livskrafter. Indvortes gives f. Ex. 3 Gange daglig 8 Lod Glaubersalt i $\frac{1}{2}$ Pot slimigt Affog af Hørfrø eller i et lignende Quantum feed Olie (Koeolie og Linolie);

der sættes flittig Klysteer ligeledes af et tyndt affiet Hørfraaskog eller Havresuppe. Over Lænden anbringes en lille Pose med varmt Sand; derved bewirkes det ansamlede Blods Løsning og Flydenhed. Saaer Dyret derefter jevn og god Nabning, da pleier som oftest snart at paafølge Bedring. Man kan da indskrænke Brugen af Midlet til 1—2 Gange daglig. Finder det Nødsatte da Sted og den Syge ikkun erholder utilstrækkelig Nabning, samt at det lidet som Dyret giver fra sig afgaaer med Lyang og Besvær for det, da kan man med Haanden indsmurt i Olie borttage af Endetarmen den mulig der ansamlede Gjødning og Blod, og man fortsætte som meldt den tidligere Behandling. Til Føde for Dyret tjener under disse Omstændigheder bedst, skaarne Rødsfrugter: Kartofler, Raalraber, Gulerødder, Raalblade o. s. v., eller udblødt Byggrotning. Til Drikke gives kulbslaet Vand med udrørt Rugmeel. Har Dyret tabt Udelysten eller tager saa lidet til sig, at det kan ansees utilstrækkeligt til dets Ernæring, da gives nogle Gange nogle Glasfulde tyndt Mælkbrød, hvortil kan sættes stødt Sennep, Calmusrod og Brændeviin.

Forekommer Sygdommen hos kraftfulde og velnærede Dyr, da foretages strax en god Aareladning. Man indgive 3 Gange daglig 2 Lod Salpeter og 6 Lod Glaubersalt i 1 Pægl Viineddike og 1 Pægl frisk Røeolie. Ved jevnlig Anvendelse af slimige olieholdige Klysterer, søge man at lette og befordre Gjødningens Afgang. Har der ansamlet sig megen haard og tør Gjødning i Endetarmen, som Dyret ikke uden stor Besvær kan blive quit, da kan man som ovenfor meldt borttage den med Haanden; jeg anseer det ufornødent at tilholde den, som foretager sig dette Arbejde, at udføre det med yderste Lemfældighed og at vogte sig paa det nøieste for at lødere Lærmens indre Væg

med Meglene. Dyret røgtes som ovenfor meldt med let fordøielige Fødemidler. Kommer Dyret til at føre jevnt af, da aftager den feberagtige Tilstand og man kan da indskrænke Brugen af Saltene og ved fremstribende Bedring gaae over til Anvendelsen af bittre mavestyrkende Midler.

Solskudsygen.

Denne Sygdom er en udbredt Svækkelse hos det hele Dyr, som giver sig tilkjende paa følgende Maade: Den Syge vorder traurig og mat, har formindsket Udelyst, tabt Drøvtygning og svækket Fordøielse. Pulsens Slag ere langsomme og svage, Dinene matte, Tungen slimig og Lænderne vorde løse. Besøles Hornene, ere de kolde til Grunden og Halestavlen er flatten, og ikke sjelden opstaaer deri, henimod dens yderste Ende, et slet buldrende om sig gribende Saar.

De tvende sidstnævnte Tilfælde have givet Anledning til at Almuen har betragtet Sygdommen som local og tillagt det ene Tilfælde Navn af **Horntomhed**, det andet **Haleorm**, samt troet ved stedegne Midler, anvendt paa disse Dele, at hæve Sygdommen. Enhver Oplyst indseer imidlertid lettelig det Utilstrækkelige ved en saadan Behandlingsmaade og forkaster følgelig denne Fremgangsmaade.

Da vi erkjende Sygdommen at beroe paa en almindelig Svækkelse hos Dyret, er det ogsaa indlysende, at en god Røgt og Pleie er nødvendig til at understøtte Virkningen af de Midler man anvender til Sygdommens Helbredelse. Af følgende mavestyrkende og oplysende Midler gives hver 3die Time 2 Skeefulde udrørt i $\frac{1}{2}$ Pot lunket M: Pulveriseret Angelikarod 4 Lod, Calmusrod 8 Lod, Sennep 2 Lod, Røgsalt 2 Lod. Til hver Indgift af dette Midlet tilføjes

hvergang $\frac{1}{2}$ Pøgl Brændeviin. For at befordre Gjødningsens Afgang sættes den Syge Morgen og Aften lunkne Klysterer med Salt tilsat. Paa Kroppen og Benene anvendes flittig Gnidning med tør Halm og man tildækner Dyret. Tre Tænderne meget løse, indgribes Tandkjødet og Gummerne daglig med Kjøkken-salt, eller man udpensler Munden med en Opløsning af Salt i Eddike. Er Halen meget slatten, da hidrører det som oftest fra at Dyret ligger med Halen i Snavs og Ureenlighed, man sørger da for større Reenlighed og udvasker Halen med lunket Cæbevand. Forefindes Saar paa Halen, da behandles disse med passende Saarmidler. Saalænge den Syge ikke tager tilstrækkelig Føde til sig, er det gavnligt, som Styrkningsmiddel at give nogle Glasfulde affogt Ælebrød flere Gange daglig; og fremdeles naar Udehlysten paany indfinder sig, give tilstrækkelig sund og nærende Føde. I godt mildt Veir kan man lade den Syge profitere af den friske Luft og nyde lidt Bevægelse i det Fri. Mareladning bør ingenlunde anvendes i denne Sygdom.

Mundsyge og Klovesyge

er et med Feber ledsaget Blegneudslæt i Munden og omkring Klovene hos vore med Klove forsynede Huusdyr, samt med lignende Blegner paa Batterne og Dyret hos Koen. Begge disse Sygdomme forekomme ofte særskilt, men indfinde sig ogsaa undertiden i Forbindelse med hinanden, og hersker til sine Tider epizootisk, og angriber da ikke alene det meste af Dvæget i Egnen hvor den udbryder, men endogsaa forskellige Dyrtæger (Hesten, Faaret, Svinet), ja har endogsaa været iagttaget iblandt Vildtet.

Mundsygen udvikler sig under svage Febertilfælde, med Hede og Rødhed i Munden, som tillige er saglende

og om, hvorfor Dyret ofte lader det halvtyggede Foder igjen falde ud af Munden, staaer og tegler over Foderet, og udpiller sig ifkun det fineste og blødeste deraf. Dyret har ligeledes Besværighed ved at svøbe Græsset med Tungen, og staaer derfor ogsaa paa Græsgangen og hænger med Hovedet uden at æde; men ytrer derimod megen Begierlighed efter Vand, og tyer derfor ofte til Sumpe og Vandsteder for at stille sin Tørst. Ogsaa Fordøielser lider hos Dyret og det plages som oftest af Bindsel. Efter saa Dages Forløb fremkomme ophoiede Blegner paa Tungen og andre Steder i Munden, som indeslutte en guulladen Bædske og ved hvis snart paafølgende Bristning den tynde Hinde, som beklæder Blegnerne, afløser sig i Laster, hvorved fremkomme større vædskende Steder eller overfladige Saar.

Klovesygen ledsages ligeledes med betændelsesartet Feberagtighed, der fremkommer Hævelse i Klovevigen og omkring Kronen og Roden, som gjør at Dyret gaaer stift og ømmelig paa de syge Been, og Klovene trænges vidt fra hinanden og blive gabende. I Huden paa de nævnte Steder fremkomme store opløbne Blegner (ikke ulig Babler efter Skoldning eller Forbrændning), som indeholde en guulladen klæbende Bædske, der omgives af Overhuden, som snart brister og løsner sig i Laster, og efterlader overfladige Saar, hvilke ved betimelig og hensigtsmæssig Behandling for det meste let lade sig helbrede; dog kan der ogsaa under ugunstige Omstændigheder, eller naar Sygdommen forekommer under en værre Form, indtræde en slet Forbuldning i Saarene, som da griber videre om sig, og vækker Betændelse i de dybere liggende Dele, som let kan gaae over i Brand; eller Betændelsen giver Anledning til at Klovene løsne sig fra Kronen, og hvis Tilfældet da ikke strax gaaes imøde med

passende Behandling, staaer Dyret Fare for at tabe Klovene. Under saadanne yderlige Omstændigheder, som ellers ogsaa naar Betændelsen af Fodderne er heftig, taaler Dyret ikke at staae, og ligger sig derfor let igjennem; det vil sige, der opstaaer ved den idelige Liggen let Knuusning og Brand i Huden og de underliggende bløde Dele paa de under Leiet sig meest frembydende Punkter af Legemet. Den overmaade smertelige Tilstand giver, formedelsk Medlidelse og formedelsk den bestandige Trykken paa Bryttet under Leiet, heller ikke sjelden Anledning til en heftig Lungebetændelse, og Sygdommen tager i det Hele under saadanne Omstændigheder let en uheldig og dødelig Udgang.

Samtidig med de her beskrevne Sygdomme forekomme ligeledes ofte Blegner af samme Natur paa Patterne og Øveret hos Koen, som foruden at fremkalde en almindelig Betændelsestilstand i Øveret og Saar derpaa, hvorved Melkens Udtømmelse bliver smertelig for Dyret, tillige udøver Indflydelse paa at forandre Melkens Beskaffenhed, saa at den undertiden bliver seig, klumpet og blodblandet, og blandes desuden let under Malkning med Skorper og Materie af Saarene.

Dyrene som lide af Mundsyge maa gives udføgt fænt og blødt Foder, Høe eller Græs; thi fænt Foder irriterer Munden indvendig og gjør den mere øm. Bedre end tørt Foder ere kogte Rodfrugter eller skræet Sæd, som udvøres med Vand. For at nedstemme Fieber-tilstanden og befordre en lettere Udgang af Sjøden, gives 3de Gange daglig: 6 Lod. stødtt Glauberfalt i $\frac{1}{2}$ Pot tynd affiæt Havresuppe. For at læge Saarene i Munden og rense dem for Sliim, udspøites eller udpensles Munden flere Gange daglig med en krydret Infusion af Salvieurt, Mynteurt, Pors og Calmus-rod. Til Mundens Udpensling betjener man sig

bedst af sine linnede Klude, som fastgjøres paa en tilrundet Stok af passende Længde, disse dypes i Infusionen og føres rundt i Munden. Ere Saarene mørkladne og Manden stinkende, da gives Infusionen en liden Tilsætning af Svovlsyre (1 til $1\frac{1}{2}$ Lod Svovlsyre til 1 Pot Infusion).

De af Klovesyge angrebne Dyr maa tages paa Stalden og forholdes rolige, samt gives et reent, tørt og velstrøet Stade. De syge Been bades flittig med koldt Vand eller Blyvand, hvori linnede Klude blødes og omvikkles Klovene og de saarede Steder paa Benene. Ere Saarene urene, sættes 8 Lod Blinggeist til hver Pot Blyvand. Haves Leilighed til i Nærheden at kunne føre Kreaturerne i rindende Vand til midt paa Benene, og Sygdommen indtræffer paa den Tid af Aaret, at dette lader sig bringe i Anvendelse, da er det nyttigt to til tre Gange daglig, omtrent 1 Qvarteer ad Gangen, at drive Kreaturerne i Vand, saaledes at det naaer dem op midt paa Benene. Jeg maa dog derhos bemærke, at Betændelsen undertiden allerede kan have antaget en anden Beskaffenhed, saa at de kolde Bademidler forværre Tilstanden. Er dette Tilfældet maa man strax afstaae fra Brugen deraf, og behandle de syge Been med lunkne og slimige Bademidler, eller med blodgjørende Grødomslag med Tilsætning af Kameelblomster og Pebermynteurt. Saasnart Betændelsen har tabt sig, kan man læge Saarene med Smørelse mod brændt Skade, som tilberedes af lige Dele Linolie og Kalkvand, som rystes tilsammen i en Flaske; eller med tørrende Salve (1 Deel Blysukker til 8 Dele Fidt).

Har Dyret ligeledes Saar og Blegner paa Øveret og Patterne, maa Koen malkes paa den lemsældigste Maade; men Melken hver Gang alligevel reent udmalkes af Øveret, hvor smertelig det end maatte være

for Dyret. Der sørges ligeledes for at det ligger reent og velstrøet. Patterne og Dveret indføres med en Blanding af lige Dele Altheesalve og Laurbærolie. Naar Betændelsen i Dveret har tabt sig, behandles Saarene fremdeles med den ovenfor tilraadte Smørelse mod brændt Skade, eller den tørrende Salve.

Forekomme de her beskrevne Tilfælde i Forbindelse med hinanden, da maa naturligtvis hvert enkelt Tilfælde stantes al Opmærksomhed og paa det omhyggeligste behandles. Hvor Leilighed kan have sig til at benytte Dyrlægens Hjælp, bør man ikke undlade at raadføre sig med ham.

Om svækket Udelyst.

Formindskes Kreaturets Udelyst, uden at man desforuden kan iagttage nogen kjendelig sygelig Tilstand hos samme, bør man lægge Mærke til om det har god Abning, og om den udtømte Gjødning er vel fordøiet og af naturlig Bestaffenhed; thi ikke sjelden hidrører en saadan svækket Udelyst, eller Foderlede, fra en Uorden i Fordøielser. Man finder da i dette Tilfælde Gjødningen enten at afgaae ualmindelig løs og sletfordøiet, eller den er mere haard, tør og smaafnæblet end hos sunde Kreaturer. I første Tilfælde indgives 3 Gange daglig, 2 Skeefulde af følgende Blanding i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Vl: Bukkeblade eller Malurt 8 Lod, Castaniebark 6 Lod, Kridt 3 Lod, alt pulveriseret. Med Anvendelsen deraf continueres som meldt indtil Gjødningen igjen antager sin naturlige Bestaffenhed.

Er Gjødningen, som Dyret kaster, derimod smaafnæblet, haard og tør og afgaaer med Besvær for Dyret, da søge man ved pirrende mavestyrkende Midler igjen at bringe Fordøielser i Orden. Følgende Mid-

ler, hvoraf gives Morgen og Aften 2 Skeefulde i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Vl, viser i dette Tilfælde god Nytte:

Pulv. Gentianrod 8 Lod. Pulv. Calmusrod 6 Lod.
— Sennep 4 Lod. — Aloe 2 Lod.

Lillige er det gavnligt at sætte Dyret Klysteer for at lette Gjødningens Afgang.

Er Dyrets Tænder løse, da æder det ogsaa mindre, det er derfor nødvendigt, naar Kreaturets Udelyst formindskes, at eftersee Tænderne; det er fornemmelig Kindtændernes Løshed, der gjør at Dyret ikke taaler at tygge Foderet, og saaledes fortærer mindre. Ikke desto mindre kan det ogsaa være Tilfældet naar Skjæretænderne sidde ualmindelig løse, hvilket ogsaa kan kjendes derpaa, at naar Kreaturet vandes, sætter det i Begyndelsen ofte Munden til Vandet for at drikke, men tager den igjen hastig til sig, fordi det kolde Vand isner i de løse Tænder. Hvilket af begge end er Tilfældet, da viser følgende Middel god Tjeneste, naar Tandfodet og Gummerne gnides dermed daglig: Salt og Malurtbrom, af hvert en Haandsfuld, og Allun 1 Lod.

Om Diensygdum hos Hornkvæget.

Det er fornemmelig Betændelsestilfælde, som dette meget sølsomme Organ er underkastet, hvilke i Ualmindelighed meest hidrører fra indvortes Marsager, saasom: Stød eller Slag; eller deraf, at Hæser, Avner og andre Foderdele eller noget andet fremmed Legeme er kommet ind under Dienlaagene og irriterer disse, som ogsaa selve Diebollen; eller at Betændelsen, som ogsaa kan være Tilfældet, hidrører fra indvortes

Årsager. Kjendemærkerne paa Diebetændelse hos Dvæget ere de samme, som iagttages i denne Sygdom hos Hesten, og den der for dette Tilfælde foreskrevne Behandling gjælder under samme Omstændigheder ligeledes hos vore andre Huusdyr. See Beskrivelsen af denne Sygdom hos Hesten.

Om Horn-Afstød eller Brud af Hornet.

Afstødes Hornet af Sluden eller den beenagtige Fortsætning, som udfylder Hornets Hulhed, uden at denne enten er afbrudt eller betydelig bestadiget, og man strax bliver bestadigelsen vaer, bestryge man Sluden, eller Steilen, ganske tyndt med fin Tjære, og paatrykker dernæst Hornet, saaledes at det erholder sin forrige Stilling. Ved Grunden af Hornet omvikles en linned Klud, som ligeledes bestryges udenpaa med lidt Tjære for at holde Fluer og Insecter fra Skaden, og for at holde Hornet i sin bestemte Stilling, bindes en flad Bind fra det faste til det løse Horn.

Er Hornet derimod, tilligemed Sluden, enten ganske afbrudt eller dog saameget, at intet Haab kan have om at Forening paany kunde bevirkes, affauges Hornet med en passende fin Sang, neden for Bruddet, den tilbageblevne Deel af Hornet renses for Blod og Ureenlighed med lunket Vand, og Enden af Hornet bestryges med Tjære og forbindes med en linned Klud.

Om Drebylde eller Dreorm.

Den saakaldte Dreorm er egentlig et Slags Byld eller ondartet ædende Saar, som har sit Sæde i Huden og Ludderstet, som danner det udvendige Dre-

Dyret, som lider af dette Tilfælde, føler betydelige Smertter og helder med Hovedet til samme Side, hvor Bylden har sit Sæde. Undersøger man Dret, opdager man let Saaret, som omgives af en haard og smertelig Hævelse. For at helbrede dette Tilfælde, maa den haarde Saarsforpe først oplødes med lunket Vand og affradses, hvornæst Saarfladen daglig besugtes med Terpentiniolie indtil deri indtræder en bedre Forbuldning, hvornæst det læges med svagt Blaasteensvand.

Har dette Saar sit Sæde nær Drespidisen, da ændres Skaden lettest ved at bortskære den Deel af Dret, som befindes angrebet.

Om Hævelser.

Hævelser, som kunne forekomme paa forskellige Dele af Legemet, ere enten hede og smertende eller kolde og usmertende. De hede Hævelser hidrøre i Almindelighed fra udvortes Årsager, saasom Stød eller Slag. De forekomme pludselig og ere meer eller mindre udbredte, og smertelige ved Berørelse. Saadanne hede og smertende Hævelser behandles i Begyndelsen med koldt Vand eller Blyvand. Naar Betændelsen har aftaget, anvendes Badning med fordelende Spiritus, hvortil følgende er meget at anbefale: 2 Lod hvid Sæbe opløses i $\frac{1}{2}$ Pot Brændeviin ved lempelig Varme, enten kun Solens eller paa en maadelig varm Kaffelov; hertil sættes tillige 1 Dvint. Campher eller 50 til 100 Draaber Terpentiniolie.

De kolde Hævelser hidrøre fra indvortes Årsager. I disse iagttages ingen forhøjet Varme; de ere ikke smertende ved Berørelse, og naar man trykker derpaa, efterlades Indtryk for Fingeren, som langsomt udfyldes.

Saadanne Hævelser kunne undertiden fordrives alene ved flittig Gnidning med Halmvidske. Derved sættes de indslugende Kar i forøget Virksomhed, hvorved den i Cellevævet ansamlede Fugtighed indsluges. Er Hævelsen betydelig, eller den er en Følge af en foregaaende Sygdom, da maa man tillige anvende indvortes styrkende og urindrivende Midler. Hertil kan man betjene sig af følgende:

Pulv. Angelikarod 4 Lod. Pulv. Calmusrod 6 Lod.
— Cneber 4 Lod. — Harpir 2 Lod.

Heraf gives 2 Lod i $\frac{1}{2}$ Pot lunket *Ol* 2 Gange daglig, hvorhos Hævelsen tillige indgives med følgende fordelende Spiritus: Salmiat 2 Lod, Potaske 2 Lod, Campher 1 *Qvint.*, hver Deel stødes for sig selv og sættes paa $\frac{1}{2}$ Pot Brændeviin. Denne Blanding omrystes hver Gang forinden den bruges. Vil man have Blandingen mere pírrende, kan man tilfætte 1—2 Lod Terpentinosie.

Swampe eller Sækhævelser,

som ogsaa af Almuen benævnes Grøer, ere kjødagtige Udværter, som fremkomme paa et eller andet Sted af Legemet. De hidrøre hyppigst fra udvortes Marsager, saasom Stød af andre Kreaturer, eller fra vedholdende Tryk, f. Ex. af fremstaaende Stene i Spiltougsgulvet og lignende Marsager. Disse Kjødudværter ere ligesom organiske Dele af Legemet, forsynede med Blodkar og Nerver, ved hvilke de erholde Næring, og kunne derfor ogsaa vore til en betydelig Størrelse. De have foruden den almindelige Hud til Beklædning, en egen sin Hinde, som danner ligesom et Svøb eller Sæk om samme.

Saa snart en saadan Hævelse bemærkes, maa man afværgge at den ikke trykkes paany, og bortrydde de

Marsager, hvorved Tilfældet kunde være fremkommen, f. Ex. om Marsagen laae i Gulvets Ujevnhed i Baasen, bør samme strax omlægges. Behandlingen af dette Tilfælde indrettes efter de samme Regler, som er fremsat ved Beskrivelsen af Albuesvamp hos Hesten. Jeg maa dog herhos bemærke, at naar Svampen allerede har udviklet sig fuldkommen, og den har opnaaet nogen betydelig Størrelse, nytter det sjældent at forsøge paa at fordele den; man gjør da rettest i strax at arbejde paa dens Forstyrrelse ved deri at frembringe en hostig og stærk Forbuldning. I denne Hensigt gjennebores Svampen ovenfra og nedad med et tilspidset gloende Jern, og i den udbrændte Abning drages en Haarstine; eller om man hellere vælger at udfære Svampen ved Knivens Hjælp. Hvilken af disse Operationsmaader man end maatte bestemme sig for, gjør man bedst i at overlade Udvælsen deraf til Dyrlægen.

Om Borter og Tarer.

Borter ere hornagtige Udværter, som fremkomme i Huden, fra hvilken de ved Hjælp af deres Rod drage Næring til sig. Disse kunne bortskaffes ved *Wiss*-midler, ved Kniven eller ved Afbinding, af hvilke den sidstnævnte Maade er den letteste at udføre, og bestaaer deri: man tager en stærk Traad, lægger den i den saakaldte Tyveløkke, og omslynger og sammen-drager dermed Borten saa tæt inde ved Huden som muligt. Traadens Guder maa ikke afflippes nærmere, end at man magelig kan have dem mellem Fingrene og saaledes drager man Løkken daglig fastere om Borten. Denne berøves derved sin Næring, hentorres og falder af.

De saakaldte Larer have megen Lighed med Bortter, og hænge ligesom disse fast til Huden, men ved en efter deres Størrelse fin Stilk, over hvilken Udværten udbreder sig. De ere meget karrige, og bløde ved ringeste Berørelse. Disse kunne ligesom Bortterne afbindes; men dernæst maa deres dybtgaaende Rødder forstyrres enten ved Brænding med et gloende Jern, eller ved at borttøjes med brændt Alun, eller med finstødt Blaasteen, da de ellers meget let fremkomme paany.

Om Bylde.

Paa Stedet, hvor der vil danne sig en Bylde, fremkommer en begrændset, heed og smertende Høvelse, som tiltager i Størrelse og overgaaer i Forbuldning. Saadanne Bylde hos Hornqvæget have noget afvigende fra de hos Hesten. De befindes nemlig ikke saa hede, ere mindre smertende og stedsde haarde at føle paa, endog naar de ere fuldkommen tilbudnede. De bryde sjelden op af sig selv, men kunne endog, ved at overlades til sig selv uaabnede, blive ganske haarde og svampige. Saasnart saadan Høvelse iagttages, bør man daglig indsmøre den med en Blanding af Terpentiniolie og grøn Sæbe, hvorved en hastig Forbuldning fremsthyndes og befordres. Dernæst stride man til at aabne Bylden ved at anbringe et tilstrækkeligt Hudsnit nedentil i samme, at Materien kan have uhindret Afløb og Saaret ikke for hastig tillukkes. Materien trykkes daglig af Saaret, og dette behandles ved fremdeles 2 Gange daglig at udsprøites med en svag Opløsning af Blaasteen i Vand.

Om Saar i Almindelighed.

Denne Gjenstand har jeg forhen omhandlet under Hestens Sygdomme; og da Behandlingen af Saar hos de forskjellige Dyr i det væsentligste kan indrettes efter samme Regler, vil jeg henvise Læseren til hvad jeg der har forestrevet. See Beskrivelsen derover.

Om Barrebylde eller Hveneknuder.

Barrebylde ere ophøiede Knuder, som fremkomme under Huden, meest langs med Ryggen, derved: at Drebremsen nebborer sine Eg i Huden paa Kreaturerne, hvilke der ved den dyriske Varme udvikles til en Larve og forblive deri til de skulle undergaae den nærmere Udvikling til et flyvende Insect. Skjøndt dette Tilfælde vel i sig selv er ubetydeligt, kan Dyret dog, naar det har mange, generes deraf og tabe i Gulb. Under saadanne Omstændigheder bør man naarligt søge at fjerne Dyret af med denne Plage, hvilket kan skee ved, med en spids Kniv at udvide den Abning, som findes i Midten af Knuden og trykke Larven ud gjennem den udvidede Abning, samt udsprøite Saaret med svagt Blaasteenvand, herved udtørres Saaret, og Fluerne afholdes fra paany at lægge deres Eg deri.

Skab.

Marsagerne, som frembringe denne smittende Hudsygdom hos Hornqvæget, ere tildeels de samme, som findes anførte under denne Sygdom hos Hesten, nemlig: Anstikning af andet dermed befængt Dyr, Mangel

paa tilstrækkelig Føde, eller Fodring med muggent og fordærvet Foder.

Da denne Sygdom er anstikkende, bør det dermed behæftede Kreatur hensættes paa et Sted for sig selv, affondret fra andre Dyr. Ved Behandlingen bør tages Hensyn til Aarsagen, som har foranlediget samme, og denne, saa vidt muligt, bortskrives, og fremfor alt sørges for, at Dyret gives tilstrækkelig, sund og nærende Føde.

Hos Kreaturerne behøver sjelden at anvendes indvortes Midler mod denne Hudsygdom, det skulde da være, at Dyret befindes i en overmaade svækket Tilstand; i saa Fald kan man i nogen Tid indgive Dyret, Morgen og Aften 2 Skeefulde af følgende Pulver i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Vl:

Pulv. Calmusrod 8 Lod. Pulv. Storffjermerod 6 Lod.
— Svovlblomme 4 Lod. — Gnebær 6 Lod.

Tillige indgnides de skabede Steder i Huden med Svovlsalven, som laves af:

Linolie 1 Bund. Svovlblomme 6 Lod.
Allun, 2 Lod. Terpentiniolie 8 Lod.

Denne Salve indgnides tilbørlig i Huden med en ulden Klud. 4 til 6 Dage efter denne Indgnidning afvættes den Ureenlighed, som Salven efterlader i Huden, med lunket Sæbevand. Befindes Dyret endnu ikke ganske befriet fra Skabet, foretages Indgnidningen paany.

Om Luus.

Kreaturer, som ere græssede paa sids og mosede Græssange, ere meget udsatte for at blive lusede, ligesom ogsaa Kreaturer, der staae for knap og tarvelig Vinterrogt.

Dyrene, som lide af dette Onde, ere meget ilde farnie og tabe baade Huld og Kræfter. Det kan der-

for ingenlunde være Cieren uvigtigt at befrie sine Kreaturer fra denne Plage, som vel tildeels kan forebygges ved en god Røgt og Pleie. Ere Kreaturerne derimod blevne lusede, da maa man snarligst søge ved passende Midlers Anvendelse at befrie dem for disse tærende Gjæster. Man kan hertil betjene sig af Sæbevand, en stærk Askeud, Tobaksaffog o. s. v. Arsenikaffog eller Rottetrubvand er unægtelig det bedste Middel mod dette Onde, da Kreaturerne, som tvættes dermed, ikke alene befries fra Utoiet, men Huden renses, Uddunstningen befordres, Haarlaget vorder blank og glat, og formedelst Midlets pirrende Virkning paa Huden, fremskyndes Haarskæbningen, og som en Folge deraf, faaer Dyret et reent og smukt Udseende og trives kjendelig vel derefter. Den bedste Tid for Anvendelsen af dette Middel er 3 Uger til 1 Maaned efter Indbindningen. Da dette Middel er et farligt Giftmiddel og udkræver megen Forsigtighed baade ved Tilberedelsen og Anvendelsen, bør Brugen deraf alene betroes i Dyrslægens Hænder; jeg forbigaaer derfor nærmere at omtale Midlets Tilberedelse og Anvendelse.

Mus.

Dette Tilfælde indfinder sig hyppigst hos Arbeidsorer, da disse ofte maae forrette deres Arbeide i urene, sølede Veie og moradsige Jordbunde, og blive sjelden efter Arbeidet rensede fra den Ureenlighed, som klæber sig fast i Haarene, paa Benene og omkring Roden, hvilket ellers stedse burde iagttages. Huden, fornemmelig omkring Roden, irriteres og saares deraf, saa at der dannes sig paa tværs løbende Revner deri, i Rodebøjningen, og giver ofte Anledning til at Dyret halter. Bemærkes saadant, maa Benet først renses fra al Ureenlighed med lunket Sæbevand, og dernæst

naar Haarene ere bleve fuldkommen tørre, indgnides Huden bagtil i Roden 2 Gange daglig med følgende tørrende Salve: Blyfucker 1 Lod, udrørt noiagtigt med 6 Lod Svinesidt.

Om Klovehygen og andre Tilfælde i Fødderne.

1) Det Tilfælde, som fornemmelig er tillagt Navn af Klovehygen, er en Betændelse og Forbuldning i Klovehjertlen, som befindes oventil i Kløften mellem begge Klove i den saakaldte Klovevig. Denne Sygdom forekommer almindeligst i varme og tørre Sommer, og angriber da ofte flere Stykker Dvæg i en Hjord. Sygdommen giver sig tilkjende ved en heed og smertelig Svævelse fortil i Kronen, og udstrækker sig derfra til Roden og de tilgrændsende Dele, og volber stærk Halthed. Klovehjertelen overgaaer i dette Tilfælde i Forbuldning og sætter den tilgrændsende Deel af Kronen i Medlidelse, hvorved denne fortil løsner sig fra Klove og bliver vædskende.

Mod dette Tilfælde anvendes strax et stærkt Tref-omslag af lige Dele tyk Terpentint, Rugmeel og Fidt, som udstryges paa Blaar og bringes ind mellem Klove, samt udbredes fortil paa Kronen, og der udenom anlægges Bandage. Omslaget fornyes 2 Gange daglig. Ved dette Middel fremstjundes en hastig Forbuldning, og ikke sjelden løsner sig et stort Stykke i Klovevigen, der falder ud, lig Hgten i de saakaldte Brandbylder. Saaret pleier nu for det meste at antage et friskt Udseende og at affondre en god, Læguingen besfordrende Materie. Det behandles dernæst ved at udspreites 2 Gange daglig med en lunket krydret Infusion eller med svagt Blaasteensvand indtil Saaret er lagt.

Forekommer Sygdommen med en mere ondartet Charakter, og der udvikler sig en stet Forbuldning

som virker forstyrrende paa Delene i Foden, angriber Kronen og frembringer deri urene, stet buldende Saar, samt danner Fistelgange, hvori Materien baner sig Vej i det Dybe af Foden og gaaer ind i Forledningerne mellem Knoklerne og angriber disse; maa jeg tilraade at tye til Dyrlægens Hjælp, thi Behandlingen bliver da saa sammensat og udkræver tillige operativ Behandling, som udfordrer Ovelse i at føre Kniven og Kjendskab til Delen, hvorpaa der skal virkes, at et helbigt Resultat, naar disse Egenstaber mangle, neppe tør ventes.

At drive Creaturene i rindende Vand 2 til 3 Gange daglig, saaledes at Vandet kan naae dem midt paa Benene, er nyttigt for at forebygge Sygdommen.

2) Betændelse i Fødderne forekommer fornemmelig hos Dvæg paa lange Drioter, naar disse drives ad haarde, frokne, ujævne eller stenede Veie, hvorved fremkommer, formedelst Tryk og Hornets Bortslidning, en Betændelse i de levende Dele under Saalen og Balgen af Foden. Dette kjendes paa Halthed og en stiv og ømmelig Gang. Man bemærker, ved at besøle Klove, en forøget Varme deri, som ogsaa at Dyret føler Smerte, naar man anvender Tryk paa Saalen. Saasagt der kan havees Leilighed dertil, bør de syge Fødder strax indslaaes med Romøg og Tjære, som bedst anbringes om Fødderne i Soffer, der fastbindes om samme. Tillige affjøles Benene slittigt med koldt Vand, hvorved som oftest Betændelsens Overgang i Forbuldning forebygges. Overthyer man sig derimod om, at der har dannet sig Materie, bør paa Stedet, hvor saadant iagttages, skaffes Åbning for at samme kan finde Udgang. Saaret behandles dernæst med svagt Blaasteensvand, og lidt udpyllet Blaar trykkes løselig i den gjorte Åbning, for at holde Ureenlighed.

ude. Er Foden endnu meget heed og smertende, fortsætter man Brugen af Omflaget.

3) **Indtraadt Som eller andet spidst Legeme i Foden.** Det hænder sig undertiden, at et Kreatur kan komme til at træde et Som eller andre spidse Ting i Foden, som da frembringer en pludselig stærk Halthed, og om ogsaa Legemet strax udbrages, dog som oftest bevirker en paafølgende Forbuldning. Dette Tilfælde er omhandlet blandt Hestens Sygdomme, og den der tiltraadte Behandling er ligeledes gjældende for samme hos Hornkvæget.

Udflæt paa Venene efter Fodring med Kartoffelspøl.

Hos Kreaturer, som fødes eller fædes med Kartoffelspøl, indfinder sig under visse Omstændigheder undertiden et eget Skorpeudflæt paa Venene; hyppigere paa Bagbenene alene end paa alle fire Been. Dette Tilfælde har nogen Lighed med Musk sygdommen hos Hesten. Det er først paa den senere Tid siden Kartoffelspølen her til Lands er bleven mere almindelig anvendt til at fæde Kreaturer med, at man har havt Leilighed til at kjende denne Sygdom blandt vore Kreaturer. Først Tilfældets Udbrud anfaldes Dyret af svage Febertilfælde, men som almindeligviis foreløbe saa umærkeligen, at de ikke udøve nogen kjendelig Indflydelse paa at forstyrre Dyrets Vdelyst; kun anfaldes det nu og da af en hastig overgaaende Ryselse og dets Haarlag viser sig noget ru og børstnet. Dernæst fremkommer en heed og smertelig Hævelse i Venene, som udstrækker sig fra Kronen og med Senerne bagtil paa Piben til Hasen og Knæet; og gjennem Huden, saavidt som Hævelsen udstrækker sig, ligesom udsveder en guulladen stærk Vædse, som ved Luftens Paavirkning indtørres til en tyk Skorpe og

gjør, at Haarene sammenklæbes og staae børstende omkring Delen. Afstaaes under disse Omstændigheder ikke fra Fodringen med dette Fødemiddel eller dette dog betydelig indskrænkes, og Tilfældet forøvrigt forsømmes at gives en passende Behandling, da tager Sygdommen som oftest meget betænkelig til. Der udvikler sig nu tillige en ondartet om sig gribende Forbuldning i Fødderne, som volder at Dyret ikke taaler at staae; ved den bestandige Vigen lægger Dyret sig igjennem; der fremkommer en udbredt oedematøs Hævelse under Bugen, og med snare Skridt udvikler sig en forraadnelsestet Feber, hvorunder Dyret snart gaaer til Grunde.

Uagtet Kartoffelspøl besidder den Egenkab, naar den gives i overflødig Mængde, at frembringe Fedme hos Dyret, er det dog sandsynlig at den bestandige Hjælp af denne tynde lunkne Føde slapper Fordøjelsen, og kan give Aaledning til Vædskernes Fordævelse, og saaledes lettelig fremkalde forraadnelsestete Sygdomme. Dog fremstynes disse Tilfælde vistnok ofte deels formedelst individuel Disposition, deels ogsaa formedelst andre skadelige medvirkende Aarsager, saasom Dyrets bestandige Ophold i den dunstige, beklumrede Staldluft, der tillige ofte ved Staldens ikke tilbørlige Reenholdelse end mere fordærves, samt at Dyrets Hud besudles ved at staae og ligge i den flydende Gjøbning, saa at man ofte har ondt ved at see hvilken Lød Dyret har. Nogle troe at have Erfaring for at suurblevne Kartoffelspøl, ligesom ogsaa Spølen, der faaes af spirende eller af Kartoffelsydommen angrebne Kartofler, fornemmelig skulde frembringe dette Udflæt. Endskjøndt denne Mening kan støtte sig paa antagelige Grunde, mangler det heller

ikke paa Exempler, at ogsaa frisk Kartoffelspol kan forvolde samme Tilfælde.

Saa snart man bliver de først beskrevne Tilfælde vaer, maa man strax afstaae fra Spølsobringen eller i det mindste indskrænke samme det meste muligt; der sørges for Staldblusens Forbedring ved at give den atmosfæriske Luft Leilighed til at strømme ind, og man sørge for den størst mulige Reenlighed i Stalden og Dyrets tilbørlige Reenholdelse. De syge Been renses ved at afvaskes med lunket, svagt Sæbevand, og Deelen habes flittig med lunkne slimige Bademidler, s. Ex. et affiet Affog af Altheurt med Tilfætning af knust Gampestrø eller Havresuppe. Nogle tilraade at bestryge Venene med Blyhvidt, udrørt i Vand. Har der dannet sig urene, ædende Saar, da vise Omslag af knuste Castanier ofte god Tjeneste. Hvor disse ikke lettelig kan bekommes, kan man ogsaa betjene sig til Saarenes Rensning af et Affog af sammensnerpende Barkarter eller af en svag Oplosning af Chloralkali i Vand. 1 Deel Chloralkali efter Vægt til 60 Dele Vand. Skrider Sygdommen uagtet denne Behandling videre frem, da gjør man rigtigst i at hentye til Dyrlægens Hjælp.

Forrækkelser.

1) Forrækkelse i Roden. Har noget Kreatur forrækket denne Deel, bliver det pludselig halt, og det opstaaer almindeligviis tillige en heed Hævelse i Dele omkring Rodeledet. Bevægelsen i denne Deel vorder da generet og Dyret knixer over i Ledet under Bevægelsen. Mod dette Tilfælde anvendes i Begyndelsen flittig Badning med Blyvand eller koldt Vand. Naar Heden har tabt sig uden at Haltheden tillige ophører, indgænder man omkring Ledet 3 Gange dag-

lig Sæbe Spiritus, hvortil i fornødent Fald kan tilfættes lidt Terpentinoilie.

2) Forrækkelse i Boven og Hofteledet. Disse Tilfælde give sig tilkjende ved de samme Sygdomsyttringer, som ere anførte ved Beskrivelsen deraf hos Hesten, og den for disse Tilfælde deri tilraadte Behandling gjelder ligeledes for vore andre Huusdyr.

Om Betændelse i Iveret.

Det er fornemmelig i de første Dage efter Kalvingen at dette Onde indfinder sig, og giver sig da tilkjende derved, at Iveret vorder opsvulmet, haardt at føle paa, samt heedt og smertende ved Berørelse. Undertiden indtager Betændelsen hele Iveret, til andre Tider blot en Deel deraf. I Begyndelsen af dette Tilfælde staffer det ofte god Hjælp at bade det betændte Iver flere Gange daglig med Blyvand eller koldt Vand. Har Betændelsen derimod allerede været tilstede i nogen Tid, og der har dannet sig haarde Knuder i Iveret, da er det ikke tilraadeligt at gjøre Anvendelse deraf; man maa nu søge ved blødgjørende og fordelende Midler at høre Tilfældet. Under disse Omstændigheder viser en Blanding af lige Dele Altheesalve og Laurbarolie, eller Campherfalve og Mercurialfalve i samme Forhold, hvormed Iveret lemskellig indgænder 2 Gange daglig, ofte god Nytte. Er Betændelsen heftig og Dyret har Feber, da bør man foretage en passende Aareladning, samt indvortes give fjelende afførende Salte. Koen maa udmalkes 3de Gange daglig, og vogtes paa det omhyggeligste for Forkjølelse og Træklust.

Undertiden kan det hændes sig, at Hævelsen ifkun tildeels lader sig fordele, men trækker sig sammen til et enkelt Punkt i Iveret og der frembringer en heed

og betændt Knude, hvilket tyder paa, at der paa dette Sted vil danne sig en Byld. I dette Tilfælde maa man bestræbe sig for at bringe Bylden hastig til Forbuldning og Modenhed. Dette kan bevirkes ved at anbringe paa Hævelsen varme Omslage af tynd afkogt Havre- eller Byggrod med Tilsætning af hakkede Æg. Omslagene omskiftes eller fornyes saa tit de blive kjølige. Naar der paa Hævelsen danner sig et blødt Sted og Materien ligesom udsvæder gjennem Huden, da pleier Bylden selv at bryde op; i andet Fald kan den aabnes med en spids og skarp Kniv. Indsnittet gjøres saaledes i Huden at Materien selv kan finde Afløb. Efter at Bylden er aabnet maa man endnu vedblive med Omslaget et Par Dage, at Materien kan udtrækkes tilgavn. Saaret behandles dernæst ved 2 Gange daglig at udsprøttes med en svag Opløsning af Zinkvitriol i Vand.

Om Saar og Sprækker paa Patterne.

Paa Patterne og Overet fremkommer undertiden smaae Blegner eller Kopper, som deels bryde op af sig selv, deels klemmes itu under Fingrene ved Malkningen. Koen føler Smerte ved Trykket, som anvendes for at udpresse Melken af Patten, hvilket endmere forsøges derved, at Skorpen, som har affat sig paa Saarene afriives, saa Koen bliver meget urolig og vil ikke lade sig malke; hvilket imidlertid, i hvor smerteligt det end maatte være, ikke maa forsømmes, da derved lettelig et større Onde, Melkens Rnytning, kunde opstaae. Saa snart man bliver vaer, at der hos nogen Ko indfinder sig Blegner eller Kopper paa Overet eller Patterne, bør man affondre en saadan Ko fra de sunde Køer, og malke den for sig selv, for ikke at udbrede Koppesmitten til sine øvrige Køer;

ligesom ogsaa ten der foretager Malkningen ikke maa have Saar eller hullose Steder paa Fingrene, da hun ellers let udsætter sig for at anstikkes af Koppesmitten; og bør hun, saasnart Malkningen er foretaget, strax vadske Hænderne i saa varmt Vand som hun kan taale uden at stolde sig. Kopperne og Saarene læges ved at bestryges med en tørrende Salve af 1 Deel Blysuksker, ubæltet med 4 Dele Fidt, eller med Kalkliniment, som tillaves ved at sammenryste lige Dele Kalkvand og Linolie. Paatversløbende Revner omkring Patterne er ligeledes et smerteligt Tilfælde hos Koen, og som ved den hyppige Oprivning under Malkningen let forværres. Dette Tilfælde læges ligeledes ved at smøres med de ovenfor tilraadte blodgjørende og tørrende Midler. Det er nyttigt at man hver anden eller tredie Dag afvadsker Salven, da de olieholdige Midler ved den byrskte Varme let blive harffe, og kunne irritere og angribe den fine Hud paa Overet.

Om Forstoppelse i Patten.

Dette Tilfælde opbages lettelig derved, at Melken enten aldeles ikke lader sig udmalke af den syge Patte, eller dog ikkun med Besværighed og Smerte for Dyret. Dette Tilfælde hidrører stundom fra Saar paa Enden af Patten, hvorpaa danner sig en Skorpe, der tilslutter den udvendige Åbning for Melkegangen. Under disse Omstændigheder opbløder man den indtørrede Skorpe med lunket Sæbevand, og læger Saaret ved at bestryge det et Par Gange daglig med den i foregaaende § tilraadte tørrende Salve. Ogsaa kan Forstoppelsen have sit Sæde høiere oppe i Patten i den fine Kanal, hvorigjennem Melken skulde udtømmes. Man kan da føle en liden haard Knude

mellem Fingrene, naar man bstryger Batten. Jagt-
tages saadant, kan man forsøge at skaffe Luft i Pat-
ten ved at føre en maadelig fin sleben Strikkpind,
dyppet i Bomolie, og under Omdreining mellem Fin-
grene op i Batten, saa den glider forbi den mødende
Gjenstand i Batten. Efter at den er trukken tilbage,
vil man befinde at Melken lader sig udtømme. Gjø-
res denne Fremgangsmaade fornøden tiere at anven-
des, da gjøres det saa ofte det behøves. Skulde For-
søget derimod ikke falde tilfredsstillende ud, søge man
snarligst Raad hos Dyrlægen, der enten ved Opera-
tion paa den syge Patte, eller ved Hjælp af dertil
indrettede Apparater kan skaffe Dyret Hjælp.

Noget om vanskelige Fødseler.

Mangfoldige Tilfælde kunne være tilfede, som
vanskeliggjøre den forestaaende Fødsel. At fremsætte
alle disse paa en nogenlunde anstuelig Maade for
den Ukyndige, vilde worde et vidtlostigt Arbeide. Og
da den under saadanne Omstændigheder udforderlige
Hjælp, heller ikke lader sig yde af uvante Hænder,
vil jeg alene indskrænke mig til, ikkun at omtale saa-
danne forekommende Vanskeligheder, som uden alt for
stor Vidtlostighed lade sig afhjælpe. Dog maa jeg
derhos bemærke: at hvor den kyndige Dyrlæges Hjælp
kan erholdes, bør man ikke selv besatte sig med dette
Foretagende, da Kjendskab med Dyrets Bygning og
et nogenlunde øvet Haandelag ere absolute Egenstaber,
som den Person maa være i Besiddelse af, der under
saadanne Omstændigheder skulle kunne yde det lidende
Dyr den trængende Hjælp. Kalvens naturlige Leie
er som bekendt, naar den ligger for Fødsel, med Forbe-
nene fremad og Hovedet støttet derpaa. Under Fødselen
kommer Forsødderne først tilsynne, og i nogen Afstand

derfra giver dernæst Kalvens Mule sig tilskjende; ved den
fileformige Stilling Hovedet har med Forbenene, ud-
vibes Fødselsveiene lidt efter lidt, og naar Hovedet
først er ganske født, da kommer den øvrige Deel af
Kroppen let efter. Hvor Kalven saaledes har sit
naturlige Leie, der udfordres sædvanlig ingen Hjælp.
Man bør dog imidlertid stedse have Tilsyn med Koen
under Kalvningen, deels for at yde Koen fornøden
Hjælp, om saadant maatte udfordres, deels for saa-
snart Kalvningen lykkelig er overstaaet at bringe
Kalven fra Moderen, eller som det paa flere Steder
bruges: for Moderen, at hun kan reenslikke den,
hvilket for de Kalve, som skulle lægges til, er en ret
god Skik; deels ogsaa for at give Koen de sædvanlige
Styrkningsmidler.

De Tilfælde, som kunne gjøre Fødselen besværlig,
endstjøndt Kalvens Leie er naturligt, kunne enten være
hos Koen selv, eller hos Kalven. Hos Koen kan
en snæver og feilagtig Bygning af Bakkenshuulheden
vanskeliggjøre Fødselen, eller Koen kan være saa svag,
at hun ikke selv formaaer at yde fornøden Hjælp;
eller en krampagtig Tilstand i Fødselsveien kan
forhale Fødselen. Hos Kalven kan enten aldeles
Misdannelse eller en sygelig Udvikling af en eller
anden Deel, f. Ex. det saakaldte Vandhoved, forhindre
Fødselen; eller at Kalven i Forhold til Fødselsveien
er for stor, hvilket som oftest hidrører fra en usor-
holdsmæssig Parring, og indtræffer fornemmelig hos
Ovien eller den unge Koe, med første Kalv. Under
saadanne Omstændigheder er Hjælp nødvendig. Denne
ydes paa følgende Maade. Ex Kalvens Fødder kom-
men tilsynne, og det bemærkes, at Koen ikke ved egen
Hjælp kan føde sin Kalv, da omfatte man Kalvens
Been med Hænderne eller lægge et passende Reeb
derom, og naar Koen nu føder eller fører stærk paa

Fødsel, da drager man til sig og noget nedad, hvorved Hovedet, eller den Deel som holder haardest lettere fødes. En Medhjælper understøtter Fødselsveien ved at lægge sine Hænder paa hver sin Side af Børspærken og trykke lemfældig tilbage paa dette udspilede Fødselslem, hvorved Fødselen lettes og befordres.

Endvidere kan et feilagtig Leie, saavel af en enkelt Deel, som ogsaa naar Kalven i det Hele vender forkeert for Fødsel, modsætte sig Fødselen. De enkelte Dele, som saaledes kunne have erholdt et misligt Leie, ere fornemmelig Hovedet og Benene. Hovedet kan enten være bøiet tilbage, til en af Siderne, eller det kan være sunket ned mellem begge Forbeen; hvilket sidste Almuen kalder: at Kalven har Hovedet i Overstedet. Har man ved Undersøgelse overtydet sig om, at Hovedet saaledes har indtaget en af nævnte feilagtige Stillinger, bør man strax sørge for igjen at bringe det i sit rette Leie; thi forinden kan Koen ikke føde Kalven. Til den Ende bringer man først Koen op at staae: Hjælperen, hvis Negle maa være beskaarne, udfylder Haand og Arm i varmt Vand, og indgnider disse Dele med Olie. (Samme Forberedelser bør ligeledes iagttages ved Undersøgelsen af Kalvens Leie, og udføres med yderste Lemfældighed). Man fører dernæst Haanden ind gennem Børspærken, i Skeden, saa langt frem at man naaer Kalvens Hoved, og idet man aabner dens Mund med Fingrene, omfatter man Baghæven med Haanden og drager derved Hovedet frem i sit naturlige Leie. Er dette udført, kan Kalvingen gaae for sig. Dog er det stundom nødvendigt, naar Koen igjen fører paa, eller gjør Anstrængelse til at føde, at yde hende nogen Hjælp ved at drage til sig i Kalvens Been. Ligesom Hovedet, saaledes kan ogsaa enten det ene eller begge Forbeen være bøiet tilbage. Det er da ligeledes nødvendigt at saa-

dan Feilagtighed rettes. Maaden, hvorpaa dette skeer, udføres paa lignende Viis som meldt ved Hovedet.

Vender Kalven aldeles forkeert for Fødsel, da er Fødselen meget vanskelig, men kommer begge Bagfødderne tilsynne, kan Koen gjerne føde Kalven naar man hjælper hende, idet hun fører paa, at drage Kalven frem ved Bagbenene. Ere Bagbenene derimod tillige bøiede fremad, saa at Kalven aldeles ligger med Bagdelen for Fødsel (den saakaldte Kumpfødsel), er Leiet meget hinderlig, ja naar samme ikke paa bedste Maade ændres, er det fast umueligt for Koen at blive flist ved Kalven. Til at udføre dette udføres en kyndig og øvet Mands Hjælp; men da saadan Hjælp ei altid hastig nok kan havees, vil jeg anføre Omgangsmaaden derved: Først gjøres de omtalte Forberedelser med Haands og Arms Udfylden i varmt Vand og Indgnidning med Olie. Man fører dernæst Haanden ind i Skeden, har deri et Stykke tyndt men stærkt Reeb, opsøger Kalvens Bagbeen, bringer Rebet om Hænbøiningen paa samme, og søger saaledes at drage et af Benene frem i Skeden, og dernæst det andet; og endelig derved igjen hjælper at drage Kalven frem ved Bagbenene.

Ved saadanne besværlige Fødseler opstaaer altid en noget betændt Tilstand i Fødselsveien. Denne Tilstand bestrides ved flittig at bade de uvendige Fødselsdele med lunkne krydrede Bademidler, s. Er. en Infusion af Mynteurt, Kameelblomster og Wolverleiblomster. Er Betændelsen heftig, maa man tillige anvende Aareladning paa Halsblodaaren og udtømme 1 til 2 Potter Blod, samt indgive en kjølede Drif af Salpeter og Cremor tartari, af hvert 1 Lod i 1 Pøgl koldt Vand 3de Gange daglig.

Om Skede og Børkrængning.

I den sidste Tid af Drægtigheden hos Koen indtræffer det undertiden, at Skeden trænger ud gennem Børspærkens Nabning, og fornemmelig naar hun ligger; hvilket Tilfælde almindeligviis udtrykkes dermed: „at Koen viser Livet“. Dette Tilfælde kan tildeels forebygges ved at foranstalte, at Koen kommer til at staae eller ligge noget høiere bag end fortil. Er det betydeligt Koen saaledes har skudt ud, maa det først renses med lunket Vand fra vedhængende Ureenlighed, om saadant befindes at vedklæbe og dernæst med Forsigtighed føres ind igjen med Haanden. Nogle tilraade at bade det Udtraadte med lunket Rødvijn eller med Brændevijn, hvorved skulde bevirkes en Sammentrækning i Delenes Fibrer og Tilfældet derved fremdeles ophøre. Udfordrer Rødvindigheden det, er det sikkrere at anvende den saakaldte Børtvinge. Forfarvrigelsen deraf, samt Maaden, hvorledes samme paalægges Dyret, erfares i næste Stykke under Behandlingen af Børkrængning. At denne naar Kalvnings-tiden er forhaanden, igjen maa aftages, behøver vel neppe at bemærkes.

Farligere end hiint Tilfælde er den egentlige Børkrængning, som bestaaer deri: at Koen efter Kalvningen, formedelst de saakaldte Efterveer, fører saa stærk paa, at Børen, eller som den ogsaa benævnes Kalbehufet skyder ud. Bemærkes derfor, at Koen, efter at have født Kalven, endnu fører stærk, bør hun strax jages op at staae; og for at forebygge at hun ikke skal skyde Livet ud, paalægges hende en Børtvinge, hvilken man lettelig kan indrette paa følgende Maade: Man tager et Stykke smalt Reeb, som ikke er alt for haardt eller stivt, og som er omtrent 2 Favne

langt: man tager omtrent Midten af samme og gjør der en Løkke eller et Die, 2 Tommer derfra gjøres et lignende og dernæst samles begge Reebenderne med en Knude i 5 Tommers Afstand fra de gjorte Dine, saaledes at der bliver en trekantet Nabning, som er bestemt til at optage eller omfatte Børspærken; og for at Rebet ikke skal gnave Huden om Bærendet, bevikles dette med tørre Blaar, hvornæst den er færdig til at paalægges. Om Koens Liv spændes nu en Dækkengjord, og Børtvingen omlægges saaledes, at et af Dinene deraf kommer paa hver sin Side af Halsen, og fastgjøres til Dækkengjorden ved deri anbragte Strikker. Den trekantede Nabning skal som meldt omfatte Børspærken, og de tvende vedhængende lange Reebender bringes een til hver Side mellem Laaret og Iveret, og fastgjøres paa Sidedelen af Bugen til Dækkengjorden. Har man saaledes indrettet og paalagt Børtvingen, kan Dyrets naturlige Udømmelse ligesuldt uhindret afgaae, og Koen er aldeles sikkr for at udskyde Børen; thi jo stærkere hun fører paa, jo strammere bliver Rebene og des fastere tilslutter Tvingen Børspærkens Nabning. Man bør inidertid have Tilsyn med at Rebene ikke lade sig strække eller vorde for slappe, eller at Tvingen bringes af sit Leie, naar Koen reiser eller lægger sig.

Er det derimod indtruffet, at Koen allerede har skudt Børen ud, maa man hastigst muligt sørge for at samme bliver ført tilbage. Hvo som ikke tilforn har foretaget sig dette Arbejde, og heller ikke seet det udføre, vil det vistnok falde meget besværligt at føre den udfødte Bør tilbage; derfor, hvis nogen erfaren Persons Hjælp i Hast kan have, gjør man bedst i at hente dertil; i modsat Fald bør man ei orgive Haabet, men stride til Arbejdet saaledes som følger: Man opsamle det Udfødte paa et fladt Trug fyldt

med maadelig varmt Vand, der ikke maa være synderligt varmere end nysmalket Melk, og dermed paa det nøieste rense Børen fra al vedhængende Ureenlighed. Har den udfødte eller frængede Bør været saalænge ude, at den har tabt sin naturlige Varme, maa den atter overgydes med lunket Vand, og hvis Efterbyrden ikke allerede er gaaet bort, bør denne med yderste Forsigtighed og Lemfældighed fraskilles Børen. Dernæst tager man omtrent Midten af den frængede Bør paa Haanden og fører den ind igjennem Børprækken saa langt frem i sit naturlige Leie, at hele det Udfødte bliver ført tilbage. Det letter dette Arbeides Udførelse betydeligt, at Koen stilles noget højere bagtil end fortil, hvorfor denne Lettelse ikke bør forbigaaes at foranstaltes. Saasnart Børen igjen er bragt tilbage i sit rette Leie, maa man strax anlægge Børtvingen efter den foran angivne Beskrivelse, da Koen meget let udfylder Børen paany, og bør den ikke aftages saalænge Dyret gjør mindste Anstrængelse til at føde.

Om tilbagebleven Efterbyrde.

Dette Tilfælde indtræffer temmelig ofte blandt Køerne, saavel efter lette naturlige Fødseler som efter besværlige; dog hyppigst blandt Køer som have kastet Kalvene (aborteret). Efterbyrden pleier sædvanligen at afgaae inden 12 Timer efter Kalvningen. Forbliver den længere, er det at befrygte, naar passende Midlers Anvendelse forsømmes, at den ikke afgaaer paa sædvanlig Maade, men overgaaer i Forraadnelse, og udtømmes da efterhaanden som et stinkende Flod af Skeden. Indtræffer dette, medfører det mange slemme Følger; thi Koen affræstes og udmagres, taber Melken, bliver vanskelig at faae til at blive øren og at

vorde aftryret. Det medfører ogsaa den Ubehagelighed, at Stalden, hvor saadan en Koe staaer, opfyldes med en utaalelig Stank, som igjen kan have stadelig Indflydelse paa de andre drægtige Køer paa Stalden; ja beskyldes endogsaa for at kunne frembringe Kastning hos disse. Med Hensyn dertil, bør saadanne Køer henføres paa et Sted for sig selv, og Glib anvendes for deres mueligt hastige Renselse. Efterbyrden kan borttages med Haanden, naar dette udføres betids, inden Børmunden har lukket sig; men da dette Foretagende udfordrer Kjendskab og Øvelse, og ikkun kan foretages saalænge Børmunden endnu staaer aaben, kan dette ikke vorde saa almindeligt tilraadeligt. Det bliver derimod drivende Midler, hvilke jeg under disse Omstændigheder vil raade at gjøre Anvendelse af, og anføre nogle blandt de mange anpriste Compositioner, hvoraf jeg har fundet fortrinligt Nytte:

- 1) 2 Haandsfulde Sevenbomurt henkoges med 2 Botter Ol indtil $\frac{1}{4}$ Deel deraf er bortedunstet, det affies dernæst og tilsættes 3 Lod stødt raae Potaske. Af dette Affog i lunket Tilstand gives $\frac{1}{2}$ Pot 3de Gange med en Mellemtid af 12 Timer saaledes: Koen faaer den første Portion om Morgenen, den anden samme Dags Aften og den tredje næste Dags Morgen.
- 2) I $\frac{1}{2}$ Pot lunket Ol udrøres 2 Lod pulveriseret Sevenbomurt og tilsættes $\frac{1}{2}$ Lod Bævergeil-extract. En saadan Portion indgives lunket af en Flaske Morgen og Aften.
- 3) Udrystet i $\frac{1}{2}$ Pot lunket Ol: Pulv. Harpir 1 Lod, Cnebar 2 Lod, Calmusrod 2 Lod. Giv Koen en saadan Portion Morgen og Aften under forisat Brug, indtil Efterbyrden løsner sig og afgaaer.

Man kan hver Morgen trække ganske lemsældig i den Deel af Efterhuden, som hænger uden for Børspærken, for at forsøge om den faste Forbindelse, hvori den staaer med Børen, ikke er adskilt; derimod maa man ingenlunde anvende nogen Magt for at løsrive den, thi dette kunde have meget farlige Følger.

Tredie Afdeling.

Om de almindeligste Sygdomme hos Faaret, deres Særkjender og Behandling.

Ringesyge eller Dreiesyge

er en langvarig feberløs Sygdom, som hidrører fra Udvikling af Blæreorm i Hjernehuulheden. Ormen bestaaer af en hindebannet Blære, som indeslutter en klar Vædske, og paa Blærens udbvendige Flade findes mange smaae grynartede Legemer, som ere ligesaa mange Orme eller disses udbvendige Sugemundinger, hvorigjennem de drage Næring til sig, den er derfor ogsaa tillagt Navn af den mangehovedede Blæreorm (*Coenurus cerebralis*). De opnaae ofte en ganske betydelig Størrelse, og forarsage et vedholdende Tryk paa Hjernen, hvor den ligger an mod dennes Overflade, hvorved denne vigtige Deel forstyrres i sin frie Virksomhed og har Forstyrrelse i Dyrrets Befindelse og dets vilkaarlige Bevægelse til Følge. Denne Sygdom har i Almindelighed naaet sin Høide hos det unge Dyr inden det har naaet det første Aars Alder, men ofte indtræde Tilfælde hos det yngre Lam i 4de, 6te Maaned, som tyde paa at Feilen er tilstede, og i Begreb med at udvikle sig; men disse Tilfælde ere som oftest i saa umærkelig en

Grad tilstede, at de almindeligviis ganske oversees, og først naar Sygdommens mere isinesfaldende Symptomer indtræde, bliver man Dyrets Tilstand vaer. Det viser sig nu tungt og mat, har uregelmæssig Vædlyst, og røber kjendelig Mangel paa den naturlige Selbveidstthed. Hos nogle holdes Hovedet skjævt til en af Siderne, Dret bliver ligeledes hængende til den syge Side og Dyret dreier sig under Bevægelsen i større eller mindre Kredse til samme Side; Andre sætte Næsen høit iveiret og høie Nækken tilbage, og løbe saaledes frem i denne Stilling, til de snublende over Terrainets Ujevnhed tumle omkulb; atter Andre holde Hovedet meget lavt, med Næsen rettet mod Forbenene, og styrte ofte under Bevægelsen over paa Hovedet. Disse Afvigelser i Maaden, hvorpaa Dyret bevæger sig og fører Hovedet paa, beroer paa Ormens Leie paa Hjernen. Ligger Ormen til en af Siderne op mod høire eller venstre Hjernesasse, holder Dyret Hovedet skjævt til samme Side og gaer rundt til samme Side; har den derimod sit Leie mere bagtil i Langhjernen og den forlængede Rygmarv, sættes Næsen iveiret og Nækken tilbage; og naar den ligger mere neden til paa Hjernen eller dybere inde i Hjernen, sænker Dyret Hovedet mod Jorden. Man kan saaledes af Dyrets forkeerte Bevægelser allerede have nogen Veiledning hvor man skulde søge Ormen, dersom man bestemmer sig for at operere Dyret eller udtage Ormen; hvilket endvidere naar Ormen ligger paa den forreste Deel af Hjernen op mod Hjernesfællen, endnu ofte giver sig tilkjende ved et blødt Sted paa Hjernesfællen, som viser sig estergivende for Tryk med Fingeren. Paa dette Sted indstødes da et passende Lappespyd gjennem Hjernesfællen ind i Hjernehuulheden, hvornæst Spydet drages ud; udrinder nu gjennem Skeden en klar Vædske, da kan

man være forvisset om at have truffet Ormen. Saa snart Vædsken er udrunden, uddrages Skeden tillige, og som oftest træder nu noget af den tynde Hinde frem i Nabningen som indesluttede Vædsken, som man da maa søge paa det Forsigtigste at faae heel ud. Lykkes dette, er Dødet hævet og Helbredelsen kan paafølge; derimod skaffer Vædskens Udtømmelse ikkun Lindring uden Varighed; thi Vædsken ansamles paany, hvornæst de samme Tilfælde atter indtræde, som iagttoges før Operationen blev foretaget. Ligeledes har man forsøgt at udtage Ormen ved Trepanation; men denne Operation giver endnu sjeldnere et heldigt Udfald, thi derefter opstaaer ofte en dødelig Hjernebetændelse. Det er saaledes klart at denne Sygdom er vanskelig at helbrede og ofte formeelst Ormens dybere Leie heel umulig, jeg vil derfor hellere tilraade at slagte Dyret strax efter at man mærker Sygdommen, medens det endnu er nogenlunde ved Huld.

Det er af større Vigtighed at vogte Dyrene for at udsættes for saadanne Aarsager, som kunde give Anledning til Sygdommen, blandt hvilke man især mærke sig: Ikke at anvende de unge Dyr for tidligt til Avl, hvorved Afkommet i det hele taget bliver svagt. Man holdt Moderfaarene om Sommeren paa sunde Høibundsgræsgange og give dem om Vinteren en tilstrækkelig sund og nærende Winterrogt, saa at Faarene stedse holdes ved et jevn godt Huld. Ikke lade Faarene gaae forlænge ude i Efteraaret eller jage dem for tidligt ud i Foraaret, udsatte for disse Aarstiders raa og fugtige Kulde, hvorved Hudorganet svækkes, og Dyret nødsages til at søge sin Føde paa fugtige Steder af det sig der befindende halvraadne, frosne og med Niumfrost belagte Græs. Ikke sammentrænge mange Faar i et snævert, mørkt og inde-

sluttet Rum, hvorved Staldluften fordærves og Op-
holdsstedet bliver for varmt og usfordrageligt for
Faarene.

Leverflynder, Bug- og Brystvattersot.

Leverflynder, eller som de ogsaa benævnes, **Lever-
igler** og **Leverikter**, er et Slags flade, brede Orme,
hvoraf Leveren lider, og ledsages af Vand i Baglivet
eller Bugvattersot.

Sygdommens foranledigende Aarsager ere fornem-
melig sibe og sumpige Græsgange, Fodring om Vin-
teren med slet hjerget, muggent og fordærvet Foder,
samt Indvirkning af vedholdende Regnveir og kold
og fugtig Luft, og den er som Følge deraf meest gjængs
i vaade Aaringer.

Er Sygdommen i nogen høi Grad tilstede, er det
tvivlsomt at skaffe Hjelp. Imidlertid kan følgende
Middel anvendes som et af de sikreste:

Pulv. Signeknopbægerfrø 4 Lod. Pulv. Cnebar
8 Lod.

— Tymian 4 Lod.

— Salt $\frac{1}{2}$ Pund.

Dette udrøres med god Vitneddike til en tynd Lat-
værg, hvoraf det syge Faar gives en liden Skeefuld
Morgen, Middag og Aften.

Til Forebyggelse af Sygdommen hos de Sunde,
bør man omhyggelig vogte dem for at græsse paa
sibe, sure og mosede Græsgange, og give dem en sund
og rigelig Vinterrogt. Man vogte Faarene saameget
som muligt for Paavirkningen af vedholdende
Regnveir, samt naar de ere indbundne, vænne dem
til Saltfliske, som i Slutningen af dette Capitel er
omtalt.

Mod Bryst- og Bugvattersot tilraade Nogle at
udtømme Vandet ved Tapning; men da den sygelige

Tilstand ikke derved hæves, vil Vandet ansamles paany.
Denne Operation er derfor ikke af synderlig Nytte
i disse Tilfælde.

Trommesyge.

Denne Sygdom paakommer Faarene ligesom an-
dre drøvtyggende Dyr, fornemmelig efter overflodig
og hastig Nydelse af ung Klover, feed Græsning og
andre saftige Værter. Trommesygens Kjendetegn hos
Faaret ere de samme, som findes anførte under Be-
skrivelsen af denne Sygdom hos Oren, og Behand-
lingen deraf grunder sig ogsaa paa samme Princip,
hvorfor jeg henviser til hvad derom paa dette Sted
findes anført. Kun maa jeg endnu her tilføie, at i
Sygdommens Begyndelse, inden Baglivet endnu er
stærk udpilet af Luft, stoffer følgende Middel, som
indgives paa eengang, ofte hastig Hjelp, naar Dyret
derhos jages noget omkring, at det kan bevæge sig:
 $\frac{1}{2}$ Lod Steenolie og 10 Draaber ætherisk Kommen-
olie, udryftet med 1 Snapsglas fuldt af Brændeviin.

Bugløb eller Durkløb.

Denne Sygdom forekommer meget almindelig
blandt Faarene, og foranlediges af meget forskellige
Aarsager, af hvilke dens større eller mindre Farlighed
er afhængig.

Indtræffer Sygdommen om Vinteren, er den gjerne
en Følge af Fodring med muggent Foder, slet hjerget
Høe, eller saadant som er voret paa suur og moset
Bund. Nydelsen af saadant Foder i længere Tid svæk-
ker Fordøielsen og fremavler en overflodig Syre i
Maven. For dette Tilfælde maa man først forandre
Fodringsmaaden og sørge for at Faarene erholde sund

og godt Foder. Som Lægemiddel anvendes bitre og syreflugende Midler: Pulver af Malurt 4 Lod, Gal-musrod 4 Lod, Tormentillerod 1 Lod, Kridt 3 Lod, blandet nøagtig mellem hinanden og udrørt med fornødent Vand til en tynd Latværg; heraf gives det syge Dyr en Skeefuld Morgen og Aften.

Hyppigere faae Faarene et Slags Bugløb om Foraaret, som hidrører fra Overgangen fra det tørre Foder til det spæde, saftige Græs. I dette Tilfælde pleier Bugløbet at ophøre af sig selv, uden at man har nødig at anvende Lægemidler derimod, alene ved at give Faarene noget tørt Rugfoder Morgen og Aften.

Faarene lide ogsaa om Efteraaret og henad Vinteren efter forudgaaende regnsfulde fugtige Sommere, og ellers ogsaa naar de ere græsede paa jure, sibe og mosede Græsgange, af et langvarigt vedholdende Bugløb, og have da almindeligviis tillige vatterfot-tige Hævelser under Kjøven og Bugen. Sygdommen af denne Beskaffenhed er ofte meget vanskelig at hæve og helbrede; dog har efterstaaende Middel ofte viist sig virksomt, naar Faarene tillige hensættes paa høie, ikke for frodige Græsgange, eller forsynes med fundt, tørt Foder paa Stalden:

Pulv. Signeknopbægertfrø 6 Lod. Pulv. Mynteurt 4 Lod.

— Guebær 6 Lod.

Disse Pulvere blandes og heraf gives 1 — 2 Lod daglig, udrystet i $\frac{1}{2}$ Pægl Tjærevand 2 Gange daglig. Tjærevandet kan tilberedes ved at udryste $\frac{1}{2}$ Pægl Tjære med 2 Potter Vand, det hensættes dernæst til Tjæren har bundstyrtet sig, hvorefter den overstaaende Vædske heldes fra og opbevares til Brug. En Haarsime, trukken foran paa Bryttet, som besugtes med nogle Draaber Terpentinosolie, og som flyttes

og renses 2 Gange daglig, kan ydermere anvendes med Nytte.

Forstoppelse.

Faarene ere ligesom andre af vore Huusdyr underkastede at faae Bindsel eller Gjødetrang, dog fornemmelig om Vinteren naar de fødes med tørt Foder paa Stalden.

Denne Sygdom giver sig tilkjende ved en egen trippende og skrævende Gang bagtil, og derved at Dyret ofte, men forgjæves gjør Anstrængelse for at gjøbe. Baglivet er derfor tykt og udspændt, og har Forstoppelsen været tilstede i nogen Tid, bliver Dyret som oftest lam i Bagdelen og formaaer ikke at reise sig.

Denne Sygdom hos Faaret lader sig almindelig hæve alene ved gjentagen Anvendelse af irriterende Klysterer, som kan sammensættes af $1\frac{1}{2}$ Pægl lunket Vand, 2 Theesteefulde Kjøffensalt og 1 Spisekeefuld Bom- eller Linolie. Klysteret kan bibringes ved Hjælp af en lille Klysteersproite med et glat Rør, paa Lykkelse som en almindelig Bibespids. Faaer Dyret ikke Nabning efter Klysteret, kan man Morgen og Aften give 1 Spisekeefuld stødt Glaubersalt, opløst i lidt lunket Vand.

Blodflod.

Denne Sygdom forekommer meget sjældent her til Lands, og de Faar som angribes deraf ere som oftest Dødens Bytte. Det er fornemmelig fede og blodrige Faar, som angribes af denne Sygdom, og den indfinder sig i Særdeleshed i varme Sommere. Dyret som anfaldes af denne Sygdom bliver døsig og hovedsvimmel, har en mat og ravende Gang, og

falder omsider til Jorden og giver en egen, hvæsende lyd fra sig, samt kaster en blodblandet Sliim af Munden, med Gjæden og Urinen. Da denne Sygdom er meget hastig dræbende, udrettes intet mod samme med Lægemidler. Hensigtsmæssigere er det, ved passende Forebyggelsesmidler at afværge Sygdommens Indpas hos de Sunde. Jagttages følgende Regler, angribes Faarene ei lettelig af denne Sygdom: De maa ikke græsses paa alt for frodige og fede Græsgange; de bør drives i Skygge for Solens brændende Hede paa den varmeste Tid af Dagen; føres til klart, helst rindende Vand i det mindste een Gang daglig for at det kan tilfredsstille sin Tørst; samt indgives bittre noget fyrlige Midler. Et Afkog af Malurt, Mynteurt og Bors, som gøres fyrligt ved Tilsætning af lidet Svovlsyre, saa at det blot antager en lidet fyrlig Smag, besidder disse Egenskaber, og kan anvendes i Indgivter af $\frac{1}{2}$ til 1 Pægl 2 Gange daglig; er meget at anbefale. Endvidere er Aareladning nyttig; i Særdeleshed for fede Faar og saadanne som græsses paa fede frodige Græsgange.

Skovsyge.

Denne Sygdom forekommer ikkun i Skovegnene, blandt Faar som græsses paa suur og fugtig Skovbund, og meest blandt unge Faar, samt saadanne som ere komne til disse Steder fra skovfri Egne, uvant med disse Græsgange.

Sygdommen giver sig tilkjende ved Dorskhed og Matthed, i Forbindelse med tabt Udelyst. Den Syge kan ikke følge med Flokken, faaer et forknytt og sørgeligt Udseende, hængende Drer, matte og rindende Dine, slimige, urene Næseborer, og Bugen vorder smal og opkneben. I Sygdommens høieste Periode

er Hovedet tykt og opsvulmet, Floddet af Næsen blodblandet, og undertiden gaaer Blod af Endetarmen og af Skeden, og da er Dyret tabt uden Redning. I Sygdommens Begyndelse, og til Forebyggelse deraf hos de Sunde, gives følgende styrkende Mittel, og kan man fornemmelig da gjøre sig sikkert Haab om Sygdommens Forebyggelse, naar Græsgange af ommeldte Bestaendighed kunde undgaaes:

Pulv. Malurt	} af hvert 6 Lod.
— Salvie	
— Castaniebart	
— Enebær	
— Kjøffensalt	4 Lod.

Disse Pulvere udrøres med den fornødne Mængde Vand til en tynd Latværg, hvoraf hvert Faar flere Gange daglig stryges lidt paa Tungen.

Blodpis.

Aarsagerne til denne Sygdom er hos Faarene de samme som findes anførte under Beskrivelsen af denne Sygdom hos Dren, nemlig Forkjølelse, Rydelse af skarpe Planter, samt og Overfodring med stærk nærende Føde, hvorved Faarene blive for blodrige.

I Sygdommens Begyndelse kaste Faarene hyppig en stummende stærkfarvet Urin, der efterhaanden bliver ganske blodblandet. Gaaer Udelysten derhos tabt og Drøvtygningen ophører, samt Dyret generes af Bindsel eller Gjødetrang, og disse Tilfælde udvikle sig under heftig og tiltagende Feber, da er Sygdommen farlig og tager let en dødelig Udgang.

Er Sygdommen i en mild Grad tilstede uden synderlig kjendelig Feber, da lader den sig almindeligviis hæve alene ved Anvendelsen af Allun i daglige Indgivter fra 1 til 3 Dvintin opløst i Mælk. I Syg-

dommens Begyndelse, naar den ytrer sig i en heftig Grad, og hos kraftfulde blodrige Dyr, bør man foretage en passende Aareladning, og indgive syrlige og slimige Midler. Man kan saaledes indgive en Blanding af lige Dele Eddike og Linolie, saa at Dyret deraf erholder 1 Pægl daglig. Istedet for Olien kan man ogsaa betjene sig af et Afkog af Hørfro, Altheerod eller en anden slimig Plante. Har man brugt dette et Par Dage uden at Sygdommen tager af eller ophører, kan man fremdeles anvende Afkog af sammensnerpende Rødder eller Barkarter, saasom Roden af Lævreben Skedeknæ, Vandstræpperod, Egebark, Ellebark eller Pilebark, alt efter hvilke af disse man lettest kan tilveiebringe. Da Dyret som oftest lider af Bindsel eller Forstoppelse i denne Sygdom, hvorved Tilfældene i det hele forværres, er det af Vigtighed at der drages Omfjorg for at vedligeholde jevn Aabning ved Anvendelse af Klysterer; eller hvis dette ikke skulde vise sig tilstrækkelig, da ved Indgivter af afførende Salte i Forbindelse med seed Olie, indtil samme bevirktes.

Faarekopper.

Denne smittende Faarefyge forekommer meget sjelden her tillands; den er egen for Faareslægten og udbreder sig blandt disse ved Anstikning; men ikke fra disse til andre Dyr eller til Mennesket. Faarene ere i Regelen kun udsatte for at angribes deraf een Gang. Sygdommen gennemløber regelmæssige Perioder, som ere tillagte Navn af: Anstikningsperioden, Udbrydningsperioden, Forbuldningsperioden og Udtørningsperioden.

Følgende Sygdomstegn ere Koppesygens Forløbere, og disses større eller ringere Hæftighed bebude Sygdommens meer eller mindre Farlighed: En feber-

agtig Puls og Kroppens afverlende Temperaturs Forffjellighed, vidner om Feberens Indtræden, hvorhos Udelysten formindstes eller tabes. Dyrets Udseende forandres kjendelig: Ørerne vorde hængende; Dielaagene opsvulmede og en seig, Dierandene sammenfløbende Materie rinder deraf. Næsen er ureen og slimig og Nandedraget vorder besværligt. Nogle Dage efter at Tilfældene have begyndt at ytre sig, paafølger Koppernes Udbrud. Disse fremkomme først paa saadanne Steder af Legemet, som ere meest blottede for Uld, og vise sig som smaae røde Pletter i Huden. De udvikle sig dernæst til virkelige Kopper, vorde noget ophøiede, affætte en klar Vædske under Overhudshinden og omgives af en ophøiet rød Cirkel. Efter at Kopperne saaledes har gennemgaaet sin Udvikling og Buldning, hentørres de, affætte Skorpe og falde bort. Det er fornemmelig i Udtørnings-Tidspunktet at de lettest meddele sig ved Anstikning.

At Koppernes Udseende bestemmes deres gode eller ondartede Natur. Blegladne, ophøiede, som staae enkelte, i Begyndelsen opfyldt af en klar Vædske, der efterhaanden bliver uklar og materieartet, ere godartede. Have de derimod et mørkladent Udseende, ere flade og indslutte en tynd Vædske, samt løbe sammen, vidner dette om Koppernes ondartede Character og Sygdommens større Farlighed. Det samme gjelder ogsaa om Koppernes ufuldstændige Udvikling eller pludselige Forsvinden.

Hvor denne farlige Koppesygdom udbryder, bør man strax affjordre de sunde eller tilsyneladende sunde Faar og hense dem for sig selv paa et luftigt og kjoligt Sted, for ikke at smittes enten af Faarene selv eller den inficerede Stald. Saavel de syge som de sunde Faar maa gives sin egen Røgter.

Er Sygdommen mellem Naboers Faar, bør man

paa det nøieste afværge al Samqvem mellem Hjordene.

Det er godtgjort ved Erfaring, at Faarekopperne formilbes ved Indpodning, derfor benyttes dette Middel hyppig i det sydlige Tydskland og Ungarn, hvor Sygdommen forhen, inden Indpodningen blev indført, anrettede megen Udelæggelse blandt Faarene. Indpodningen kan foretages i Hensigt at værne mod tilfældig Smitte, og kaldes Værneindpodning; for at forebygge tilfældig Smitte naar Sygdommen er udbrudt i Egnen og kaldes Forebyggingsindpodning; og Rødindpodning naar den først anvendes efterat Sygdommen allerede har begyndt at yttre sig i Hjorden. For det Tilfælde at Sygdommen skulde forekomme og yttre sig foruroligende her i Landet, var det vel rigtigst at holde sig til Rødindpodningen, thi det forekommer mig overilet at ville foretage Indpodningen, fordi Sygdommen var udbrudt i en Egn, da Smitten dog alene ved streng Afsondring mellem Hjordene lod sig forebygge. Indpodningen kan foretages med en Podenaal, liig den Menneffelagerne giøre Brug af ved Vaccinationen; men den maa omtrent være dobbelt saa bred, eller ved Hjelp af en grov Synaal og Traad, som er smittet ved den klare Koppelymphe. De Steder hvor Indpodningen bedst foretages ere paa den indvendige Flade af Drespidsen, paa Halsens underste Flade, eller paa den indvendige Flade af Laarene. Det er i alt Fald ubetinget det retteste at lade Indpodningen foretage af Dyrlægen; deels for at den bedste Indpodningslymphe kan werde valgt; deels for at Arbeidet da paa behørig Maade bliver udført og gaaer raskere fra Haanden. Jeg forbigaaer derfor vidtløftigere at omtale Fremgangsmaaden ved Indpodningen, og strider til at afgive Forskrifter for Behandlingen af de Syge med naturlige, og de med indpodede Kopper.

Den sygelige Tilstand, som alletider i svagere eller heftigere Grad ledsager Koppesyggen, behandles saaledes: Man rense Næse og Mund paa de syge Faar flere Gange daglig med en Blanding af 1 Deel Viineddike og 6 Dele Vand; Materien afvaskes daglig af Dinene med nymalket Mælk eller sunket Vand, ved Hjelp af en blød Vassekvamp. Til indvortes Brug bibringes hvert Faar 3de Gange daglig hvergang $\frac{1}{2}$ Deel af følgende Middel: 2 Lod Svovlsblomme, 1 Lod Salpeter og 1 Lod Bukkehornfropulver, udrørt til en tynd Latværg med Honning og Vand.

Yttre de Syge Tegn til Lunge- eller Halsbetændelse, som kjendes paa, at Dyret har en tør og smertefuld Hoste og et besværligt Aanddrag, eller paa Hævelse i Gulten, samt Vanskelighed ved at synke; maa man søge at lede Sygdommen til Overfladen af Kroppen, ved at sætte Haarfime i Bringen eller anvende Spanksfluer i Armbulerne. Ogsaa fremkomme hos nogle i det Tidspunkt Kopperne hentørres, Hævelser paa forskellige Steder af Kroppen, hvilke man efter deres Natur maa besordre til Forbuldning. Ere de hebe og smertende, indgives de med Olie eller Fidt; ere de kolde og usmertende, med en irriterende Salve af 1 Deel Terpentiniolie med 4 Dele Fidt, eller simbelt hen med grøn Sæbe, og det fremkomne Saar behandles med en svag Blaasteens-Opløsning i Vand.

Evæld eller Skab.

Skjøndt denne smittende Hudsygdom vistnok er de fleste bekendt, anseer jeg det ligesuldt nyttigt at anføre Kjendemerkerne paa denne Sygdom, for at enhver kunde werde istand til at kjende det egentlige Faareskab, der ikke sjelden, deels af Mangel paa

nsiere Kjendskab, deels ogsaa forfærlig, undskyldes under det mildere Navn Svælb, hvilket baade ved Handel, som ogsaa ved Faars Udsættelse i Foder hos Andre, ikke bidrager lidet til Forplantelse og Udbredelse af denne Sygdom.

Først iagttages en stærk Kløe i Huden, fornemmelig paa Halsen, Bovenen, Krydset og paa Brystet, saa at Faarene krads sig med Benene, hvorved Ulden bringes i Uorden og tilsmudsjes; de kløe og skubbe sig paa alle frembydende Gjenstande i og udenfor Faarestien, hvorved Ulden løsner sig og tabes meer og meer. Man opdager dernæst i Huden paa disse Steder en egen Rødhed, samt smaae vædskende Blegner, som overdrages med en tyk Skorpe. Ligesom Skabet forældes, udbredes det jo længere jo mere over hele Legemet, Huden destrueres og bliver tyk og ruffet, ofte besat med dybe Revner og store Skabbylder.

Denne Sygdom fremkommer og udbreder sig meest almindelig ved Smitte af andet dermed besægt Dyr; men den kan ogsaa være oprindelig hos Faar, som ere udsatte for Sult, ringe Græsning om Sommeren og for knap Vinterrogt, og som indesluttet i urene, varme og dunstfulde Stalde.

Der gives mange Midler til Helbredelse af denne Sygdom, baade i Form af Salve og som Tvættelsesmiddel; men det bliver altid en Hovedbetingelse for et heldigt Udfald af Curen, at saadanne Misligheder, som have Sted ved Dyrets Røgt og Pleie, først maa borttrykkes. Blandt de mod Faarsskab anpriste Salver er den af Præsident Joseph Banks af det kongelige Videnskabselskab i London bekjendtgjorte Dvægsølvsalve og Terpentinsalven af fortrinligst Nytte.

Dvægsølvsalven tilberedes idet man dæmper 1 Pund Dvægsølv under idelig Omarbejdning med $\frac{1}{2}$ Pund venetiansk Terpentint; dernæst tilsættes 2 Pund

Svinesfedt og 1 Vægl Terpentinolie, der bearbejdes med Massen indtil den vorder ligeligt fordeelt og ingen Dvægsølvskugler mere ere synlige. Denne Salve er tilstrækkelig til 100 Faar. Efter disses Antal kan et formindstet Quantum Salve efter samme Forhold sammensættes.

Terpentinsalven tilberedes ved at sammenblende 1 Deel Terpentinolie og 2 Dele Talg eller anden Fidtart nøiagtig med hinanden. Denne Salve maa opbevares i en tæt tilsluttet Krukke, indtil man vil gjøre Brug af samme, da Terpentinolien ellers bortdunster af Salven.

Ved Anvendelsen af Dvægsølvsalven, hvis Faaret ikke er klippet, maa Ulden, lige fra Nakken til Haleroden, lægges til begge Sider, og paa den blottede Hud langs med denne Stribe, ligesom ogsaa hvor Huden ved Udtab er blottet, indgives Salven med Fingrene. Paa samme Maade lægges Ulden tilside langs ned ad Laarene, samt paa et Par andre Steder af Siderne, som ligeledes indgives med Salven.

Terpentinsalven indgives overalt paa de skabbede Steder i Huden, efterat Skorpen og Skabblegnerne ere tilbørlig opkradsede. Om Sommeren foretages Indgudningen under Paavirkningen af Solvarmen; om Vinteren ved Varmen af et Stykke gloende Jern, som bevæges i passende Afstand fra Legemet, for at befordre Salvens Indtrængen i Huden. Endvidere maa følgende Regler iagttages efter Indsmøringen: Faarene maa omhyggelig vogtes for Kulde og Regn, i Særdeleshed i de første Dage.

Faarestien, hvori de smittede Faar have været, maa reengjøres paa det nøiagtigste. Væggene kalkes (helst med Ghlorkalk). Hækker, Krybber, Dørre, og i det Hele taget alt Træværket, hvormed Faarene kunne komme i Berørelse, afvaskes med kogende Vand;

al Gjøden udføres, Stalden udluftes og strøes med tørt Halm inden Faarene igjen deri indlades. Paa den 10de eller 11te Dag efter Indgødningen, eftersees Faarene paany, om de ogsaa fuldkommen ere befriede fra Skabet; i modsat Fald maa Indsmøringen foretages paany.

Blandt Lættelsesmidlerne fortjener fortrinnsviis den valziste Skabsuppe at omtales. Den er fornemmelig anvendelig paa den mildere Narstid og efter Udsklipningen. Den har følgende Bestanddele, og det anførte Quantum er tilstrækkelig til 100 Faars Lævning:

Brændt Kalk 1 Pund.

Potasse

Stinkende Hjortetakolie } af hvert 1½ Pd.

Ljære

25 Potter Koeurin.

80 Potter Vand.

Kalken lædskes med saa meget Vand, at det bliver til en tynd Grødmasse; dernæst tilsættes Potassen, og denne Blanding fortyndes med saameget Koeurin, at det antager en tyk, noget flydende, Consistence. Nu tilsættes Hjortetakolien og Ljæren, og hele Massen fortyndes med det øvrige Quantum Koeurin og Vand. En Deel af Vandet varmes forinden det gydes til, for at Massen derved kan lunkes og det Hele gydes i et rummeligt Kar; heri dypes et Faar ad Gangen over hele Kroppen; kun Dinene, Ørerne, Næse og Mund forskaanes for Vædskens Paavirkning. Efter Omstændighederne foretages denne Lævning 3 til 4 Gange med Mellemtid af 6 til 8 Dage.

Sjerde Afdeling.

Om de hyppigst forekommende Sygdomme blandt Svinene; deres Særkjender og Behandling.

Om Borter og Larer.

Undertiden plages Svinene af Koliktilfælde eller saakaldet Bugbrid, hvilken Tilstand som oftest opstaaer af, at dette graadige Dyr foræder eller forsluger sig.

Sygdommen ytrer sig med en kjendelig Uro hos Dyret; det krymper sig sammen og skyder Ryg, samt gjør forgjæves Anstrængelse til at gjøde. Det er ikke let at indgive dette Dyr Medicin; det gjør nemlig Modstand og skriger, hvorved let noget af Midlet, man vil indgive, kan komme i Lustrøret. Man gjør derfor bedst i, først at forsøge at skaffe Dyret Aabning ved gjentagne Klysterer og ved at jage det om, at det kan bevæge sig. Er Sygdommen derimod heftig og Dyret overmaade urolig, foretages en Blødtømmelse (ved at affjære et Stykke af Halen og Ørerne) og man indgive den Syge hveranden Time hvergang omtrent ½ Deel af følgende Middel, som laves med Vinolie til Latværg:

Pulv. Salpeter 1 Lod. Pulv. Glaubersalt 4 Lod.
— Buffehornfrø 1 Lod.

Er Dyrets Bug stærk udsædnt af Luft, da sættes til dette Middel lidt stødt Kommen.

Forsangenhed.

Denne Sygdom forekommer fornemmelig hos sletfødte Sviin, naar hos disse en hastig Overgang finder Sted til stærk nærende Føde i rundelig Mængde. Dyrets Ophold i kolde Stier, som ogsaa i det Hele taget Forkjølelse, ere Aarsager, som foranledige denne Sygdom.

Svinet betages i denne Sygdom af en overmaade Stivhed, saa det har Vanskelighed ved at flytte Benene. Det bliver derfor ogsaa helst liggende paa eet Sted. Dyrerne ere kolde og Aandedraget pustende.

I Begyndelsen af Sygdommen foretages en Blodudtømmelse, og man indgiver Dyret et Brækmiddel af 10 Gran hvid Nysferdypulver, udrørt med Vand. Fremdeles indgives det syge Dyr 2 Gange daglig, hver Gang $\frac{1}{4}$ Deel af følgende mavestyrkende og Uddunstningen befordrende Middel, lavet med Honning til Latværg.

Pulv. Gentianrod 3 Lod. Pulv. raa Spydglands 1 Lod.
— Svovsblomme 1 Lod. — Campher 1 Dvint.

Den Syge gives et varmt Opholdssted, og tilhylles paa Kroppen med tør Halm; hvorved Transpirationen eller Hududdunstningen befordres.

Et andet Tilfælde hos Dyret, som Almuen kalder Forsangenhed, opstaaer hos Sviin paa lange Drister, naar de drives ad knudrede, froesne og stenede Veie; men som egentlig er Betændelse i Fødderne. Det kjendes paa en ømmelig Gang, som kan tiltage i den Grad, at Dyret slet ikke taalder at staae paa Benene. Besøles Klovene, tagttages en forhøiet Varme dertil, og Dyret føler megen Smerte, naar man anvender

endog kun ringe Tryk paa Saalen. Mod dette Tilfælde foretages ligeledes Blodudtømmelse; Klovene indslaaes med Roemøg og Tjære, hvilket kommer i smaae Poser og bindes til Fødderne, og Benene afskjøles flittig med koldt Vand. Til indvortes Brug udrøres $\frac{1}{2}$ Lod Salpeter i $\frac{1}{2}$ Pot Melf, som gives Dyret at drikke 2 til 3 Gange daglig.

Om Hoste.

Sviin kan enten ved en pludselig Forkjølelse eller ved at drives lang Veie i stærk Hede, og naar de indaaende betydeligt af den opjagede Støv, og især naar de dertil lide Tørst, paadrages Hoste.

Lages dette Tilfælde itide, er det ikke vanskeligt at hæve. Følgende Middel gjør da god Virkning:

Pulv. Alantrod 4 Lod. Pulv. Bukkehornsfrø 2 Lod.
— Svovsblomme 1 Lod.

Dette udrøres med fornøden Honning til Latværg, og deraf stryges Dyret flere Gange daglig lidet paa Lungen; og det maa derhos ofte gives Suurmælk eller Vasse at drikke.

Brynne eller brandig Halskyge.

Denne Sygdom er smittende og hastig dræbende, og udbreder sig derfor lettelig i Hjorden, hvis man forsømmer itide at affondre den Syge fra de Sunde og at anvende virksomme Forebyggelsesmidler hos disse. Sygdommen kan forekomme til forskjellige Tider paa Aaret; dog yttres den sig oftest i varme og tørre Sommer; saa man kan ansee stærk Hede for Sygdommen hyppigst foranledigende Aarsager, og fornemmelig naar Dyret udsættes for Tørst, samt mangler Skygge for den brændende Solhede, og Vand-

steder, hvori det kunde affjole sig. Ogfaa kan man tælle pludselig Veitromverling fra varm til kold Luft, som ogsaa Nyblessen af hidsende Planter, med blandt denne Sygdoms foranledigende Aarsager.

Sygdommen giver sig tilkjende med heftige Febertilfælde og en pludselig fremkommen rød, heed og betændt Hævelse i Gulten eller Egnen omkring Luftrørets Hoved. Udbelyssten tabes, Mandedraget er pustende, og ledsaget af en egen rullende Lyd i Luftrøret eller Struben; Stemmen er hæs, og den Syge har hyppig Anstrængelse til Brækning og kaster en feig og stummende Vædste af Munden. Under Sygdommens Fremstribt udbreder Hævelsen sig langs Halsen, hen under Bugen, og der fremkommer derpaa smaa hoirøde Pletter. Antage disse Pletter et mørkladent, blaaligt Udseende, da er Sygdommen brandig og Dyrets Frelse usikker.

I denne Sygdom maa man dele sin Omhu mellem de Syges Behandling og Forebyggelse af Sygdommen hos de Sunde. Man foretage derfor Afsondring strax fra Sygdommens Begyndelse og hense tte de Syge paa et reenligt og luftigt Sted; samt foretage en Blodudtømmelse, som lettest skeer ved at skjære et Sykke af Halsen eller Drene. Man indgive dernæst hver af de syge Sviin et Brækmiddel af 7 til 10 Gran Brækviinsteen opløst i en Skeefuld Vand. Hævelsen omkring Gulten indgnides med flygtig Liniment. Indvortes gives 2 Lod Salpeter og 4 Lod Viinsteen udrørt i Honning, hvoraf den Syge flere Gange om Dagen stryges en Skeefuld paa Tungen. Vil Dyret æde, er det lettere at blande Midlet med Mælk og lade det selv drikke det ind.

Til Forebyggelse af Sygdommen hos de Sunde maa sørges for Staldens Reenholdelse og den frie Lufts Udgang. Velnærede Sviin aareledes og de

gives syrlig Føde, helst Suurmælk, hvori ogsaa kan udrøres bittere og oplivende Midler.

Svimmel eller Drshye.

Denne Sygdom har noget tilfældes med Ringhygen hos Faarene; men hidrører ikke som denne fra nogen directe indvirkende Skadelighed paa Hjernen; men fra en Svækkelse i Fordøielsesredskaberne og en sygelig Tilstand i Leveren og Milten. Hos Sviin, som ere døde af denne Sygdom, har man funden Leveren og Milten opsvulmet og skjor i sin Masse, hvilken Tilstand fornemmelig hidrører fra en forudgaaet Betændelse i disse Organer eller en Standsning i sammes Kar.

Denne Sygdom giver sig tilkjende med svækket Udbelyst og en besværlig Ufgang af en haard, tør Gjøde. Dyret kniber paa Flankerne og udføder nu og da en dump Hoste, mangler den naturlige Selvbevidsthed og henstaaer enten paa et Sted dorst og bedøvet, eller løber bestandig omkring i en Kreds.

Ved Behandlingen af denne Sygdom maa man paasee, at Dyrets Opholdssted holdes luftigt og kjøligt, og i Sygdommens Begyndelse er en Blodudtømmelse nyttig. Til indvortes Brug gives den Syge hver 3die Time 1 Skeefuld af følgende Middel, som er gjort til Latværg med Honning:

Pulv. Aloe 1 Lod. Pulv. Glaubersalt 6 Lod.

— Gentianrod 4 Lod.

Saa snart Dyret faaer lind og god Aabning, opføres med Brugen af dette Middel; og da indgives fremdeles 3 Gange daglig 1 Skeefuld af følgende pirrende og mavestyrkende Middel: Pulver af Calmusrod og Gentianrod 4 Lod, heel Sennop 2 Lod, som gjøres til Latværg med Honning eller Vand.

Tintesyge.

Denne Sygdom bestaaer i et Slags Blæreorm af graalig Udseende og indtil en Vris Størrelse, som efter Sygdommens Grad findes meer eller mindre udviklet over hele Legemet. Disse Tinter ere ikke lettelig til at opdage hos det levende Dyr, uden paa Lungens Klader eller dens Siderande. Blandt Kjendtegnene, som havees paa denne Sygdom, er det især Dyrets høse Stemme, som først kan tilbrage sig vor Opmærksomhed, og man overtlyder sig om denne Sygdoms Tilstedeværelse ved at opdage ommeldte Blærer paa eller under Tungen. Nogle anføre endnu flere andre Kjendemærker paa denne Sygdom, nemlig: at Dyrets Kjæver skulde være tykke; Forparten seer, men Bagdelen mager. Disse Kjendtegn ere imidlertid langtfra ikke altid tilstede i denne Sygdom.

Forskjellige Midler ere tilraadte mod denne Sygdom, saasom: at iblande Føden hver 3die Dag Pulver af $\frac{1}{2}$ Lod raa Svydlands, Kalmusrod og Sennep; eller Afke af Egetræ og stødt Svydlands. Nogle tilraade at fastnagle et Stykke Kobberplade i Svinetønden, som da efterhaanden sættes i en ringe Grad af Forkalkning og meddeler Føden en halvlyret Kobberalk, som i det ringe Forhold det staaer i med Føden, ingen skadelig Indflydelse udøver paa Dyrets Sundhed, men virker tilintetgjørende paa de udviklede Blæreorme. En lignende Virkning kan man vente sig af at affjole gloende Jern i Svinetønden.

Diarrhoe eller Bugløb.

Alle Marsager, som virke svækkende paa Fordøjelsen og Dyrets Larmecanal, kan henføres blandt denne

Sygdoms foranledigende Marsager, saasom: slappende og vandig Føde; uordentlig Røgt, saa at Dyret til en Tid henstaaer forlænge uden Føde og til en anden Tid forsynes for rundelig; at Føden stundom gives for varm og igjen til andre Tider for kold. Bludselig Forkjølelse, Feil i Leveren, Orm i Indboldene og Vatterfot i Bugen, ligger ogsaa ofte til Grund for Sygdommen.

Bugløb kjendes paa en hyppig Afgang af en tynd, stinkende og affarvet Gjødning. Dyrets Udseende vorder slau, Gangen mat og dinglende. Vedvarer Sygdommen i længere Tid, udmagres og hentæres Dyret, slaaer sig endnu til denne Sygdom Blodgang, da er Sygdommen farlig og tager ofte en dødelig Udgang.

Man bør, saasnart denne Sygdom iagttages, for al Ting sørge for, at den Syge gives sund og let fordøjelig Føde: Mæskning af Byggrotning, og Klid med udværede kogte Kartofler. Opholdsstedet bør være luunt og forsynes med tørt Strøelse. Viser dette sig ikke tilstrækkelig til at have Tilfældet, kan man iblande Føden 1 Lod Tormentillerodpulver og 2 Lod Kalmusrodpulver. Et andet Midde, som ligeledes viser sig meget virksomt, afgiver Pulver af branket Algern eller Olden og raspet Egemark, som ligeledes iblandes Føden.

Borsteraadnen.

Sygdommen, som man har tillagt dette Navn, er af fjorbugartet Natur, eller en Fordærvelse i Dyrets Vædsker, og oppaaer fornemmelig hos Sviin, som indsluttes paa indknebnede, mørke, stidne og kolde Stier, uden at komme i fri Luft og savne al Bevægelse; samt gives Sultføde og i det hele behandles

ringe. Dyret sættes derved Tid efter anden i en svækket Tilstand, som kjendes paa tabt Udelyst, Dorst-
hed og Mathed hos Dyret. Landkjødet er løst og
svampigt og bløder let ved Berørelse; Huden er løs
og Kroppens Overflade ualmindelig slap at føle paa,
eller giver let efter for Fingrene; Børsterne fide
løse i Huden og naar man rykker nogle ud, befindes
deres Rod at have en mørk blaalig Farve, i Stedet
for at den i sund Tilstand er gulrød.

Ligesom denne Sygdom udvikler sig langsomt ved
at udsættes for de nævnte Aarsager, saaledes ud-
fordres ogsaa længere Tid til dens Helbredelse, inden
den betydelige Svækkelse, som Dyret er paaført, ved
Lægemidler og forandret bedre Behandling kan af-
hjælpes; det er derfor en Hovedbetingelse for denne
Sygdoms Helbredelse, at Aarsagerne, som have for-
anlediget samme, bortskrives. Herhen hører for-
nemmelig: at den Syge erholder et rummeligt, lyst,
tørt og luunt Opholdssted, samt gives sund og næ-
rende Føde; man sørge for Hudorganets Renselse og
Uddunstningens Befordring ved flere Gange at vadske
Dyret over hele Kroppen med lunket Sæbevand ved
Hjælp af en stiv Børste. Som Lægemiddel mod
denne Sygdom er det fornemmelig syrlige sammen-
snærende Midler, man kan vente sig nogen Nytte af.
Indtræffer Sygdommen om Sommeren, da haves i
den sure Melk eller Valle et godt Middel. Til 2
Potter deraf sættes 1 Lod stødt Allun, og en saadan
Portion gives 2 til 3 Gange daglig udrørt med an-
den nærende Føde. Opstaaer Sygdommen paa saa-
danne Tider af Aaret, at Suurmilk ikke haves, da
gjøres Føden syrlig ved at udrøre Suurdeig deri, eller
ved at tilsætte den lidt Svovlsyre. Lider Fordøiel-
sen, og Dyret har Bindsel eller Besværighed ved at gjøde,
da iblandes tillige hvergang man giver Dyret Ude

$\frac{1}{2}$ Pot af følgende bitter Afkog: Malurt, Bukkeblade
og Pors, af hvert 2 Haandsfulde, som affoges med
6 Potter Vand, hvilket dernæst affies og opbevares
til Brug. Dyret sættes tillige Klysteer 2 Gange
daglig af 1 Pægl lunket Vand, 1 Lod Rjokkensaft
og 1 Steefuld Linolie eller Fidt.

Bagbrænde eller Lamhed i Bagdelen.

Saa vel ældre Sviin som unge Grise kunne blive
betagne af denne Sygdom. Aarsagerne, som foran-
ledige den, ere fornemmelig de samme som findes
angivne under foregaaende §; dog har jeg ogsaa
iagttaget Bagbrænde hos Sviin, som ikke i mindste
Maade vare udsatte for saadan mislig Behandling,
og hvor ingen anden Aarsag var forhaanden end en
hastig Veirømsverling fra varm til kold Luft. En
pludselig Forkjølelse eller Standsning af Hududdunst-
ningen, kan folgelig ligeledes henføres blandt de
Aarsager, som kunne foranledige den.

I Begyndelsen af Sygdommen ytrer den sig ved
en kraftsløs svingende Bevægelse i Dyrets Bag-
deel, hvilken snart tiltager i den Grad, at den Syge
vorder ganske paralytisk eller betagen af en complet
Lamhed i Bagparten, saa at den aldeles ikke for-
maaer at reise sig bagtil eller holde sig paa Bag-
benene; men slæber Bagdelen efter sig hen ad Jorden.
Udelysten formindskes og Fordøiel-
sen er i Uorden, hvilket kjendes paa Afgangen af en haard, tør og
slet fordøjet Gjødning.

Hvor denne Sygdom forekommer hos svækkede
Dyr, og som en Folge af slet Behandling, der maa
man fornemmelig sørge for Dyrets bedre Røgt og
Bleie, give det et sundt reent Opholdssted og til-
strækkelig, nærende Føde. Som Lægemiddel gives:

Pulv. raa Epydglands $2\frac{1}{2}$ Lod. Pulv. Campher $\frac{1}{2}$ Lod.
— Calmusrod 2 Lod. — Cnebar 1 Lod.

Disse Pulvere blandes nøiagtig mellem hinanden og afdeles i 12 lige Dele. En saadan afspasjet Portion gives 3de Gange daglig, enten udrørt i $\frac{1}{2}$ Pot Mælk, eller hvis Dyret aldeles ingen Føde vil tage til sig, da udrørt med fornøden Honning til Latværg, som stryges det paa Tungen. Disse Portioner ere afspasjede til vorne Sviin. Til Grise gives noget mindre, og kun 2 Gange daglig. Det er nødvendigt under Brugen af dette Middel, at sørge for at Dyret ligger reent og tørt, samt forsynes med tilstrækkelig Strøelse. Hvor Sygdommen har været tilstede i længere Tid og hos stærke angrebne Dyr, er det tillige gavnligt at indgvide følgende irriterende Salve over Lænden og langs med Rygraden: Spanstfluepulver $\frac{1}{2}$ Lod, Terpentinsolie 1 Lod, nøiagtig udrørt med 4 Lod Fidt.

Hjernebetændelse.

Det er i Almindelighed i varme og tørre Sommer, at denne Sygdom, forekommer. Man kan derfor antage stærk Varme, samt Mangel paa tilstrækkelig Drikke, for sammes hyppigst foranledigende Aarsager; og at fede blodrige Sviin, udsatte for disse Aarsager, lettest angribes deraf.

Ofte undgaae de foreløbige Sygdomstegn, som desuden ikke ere synderlig iøinesaldende, vor Opmærksomhed, og først naar den rasende Tilstand indtræder, som viser sig med den højeste Grad af Bevidstløshed, overtydes man om at Dyret er sygt. Den Syge tumler sig nu frygtelig, farer op mod Væggen eller løber Panden med Voldsomhed derimod, krabler sig hyppig med Bagfødderne i Nækken, stamper med

Forbenene, og roder med vild Begjerlighed i Jorden. Dyrets Udseende er affrækkende som dets Adfærd; Dinene funkler vildt og Nærerne i samme ere meget udsvendte med Blod; Munden er heed og under Anfaldene staaer en fraadende Bædse af samme.

Saa snart man bemærker saadanne Sygdomstilfælde hos Dyret, maa det henses paa et luftigt og kjøligt Sted. Man foretage dernæst en Blodudtømmelse, hvilken som bekjendt skeer hos dette Dyr ved at foretage Indsnit i Dreerne og Halen. Hvis Blodtabet skulde blive for ringe, formedelst Forblødningsens for hastige Standsning, da kan man vedligeholde den nogen Tid ved lempelig at pidste de saarede Dele med en liden Dvift. Paa Hovedet anvendes flittig Badning med koldt Vand; eller man omvikler Nækken og den øverste Deel af Hovedet med vaadgjorte Klude, som steds maa holdes fugtige ved jævnlig at overgydes med Vand. Til indvortes Brug gives den Syge 3 Gange daglig $\frac{1}{2}$ Lod Salpeter og 2 Lod Glaubersalt udrørt i Suurmælk. Vil Dyret selv drikke deene Blanding, er det bedst; i modsat Tilfælde maa den heldes i det; men dette maa skee med yderste Forsigtighed; hvorved man og maa vogte sig vel for ikke at blive bidt af det rasende Dyr, hvilket er yderst farligt. Er Udelysten ikke aldeles tabt, da gives den Syge saamegen Suurmælk som den vil drikke.

Om Bugvattersot.

Indvirkningen af vedholdende fugtigt Veir, slappende vandig Føde, og Forkjølelse ere de hyppigst foranledigende Aarsager til denne Sygdom.

Kjendetegnene paa Bugvattersot ere: stor Mæthed, som kjendes paa en kraftsløs dinglende Bevægelse, og

at den Syge vorder stedse magrere, hvorhos Bugen bliver tåk og udspændt. Kaster man den Syge paa Ryggen og ryster dens Bug, høres en egen skvalpende Lyd.

Denne Sygdom helbreedes ved fortsat Brug i længere Tid af urindrivende Midler. Følgende Latværgelader sig anvende med Nytte:

6 Lod guul Harpir, 4 Lod Enebær, 8 Lod Galmusrod, alt pulveriseret, udrøres med saamegen Bom eller Linolie, at det antager en tynd grøddartet Masses Consistence. Af denne Blanding stryges den Syge Morgens og Aften en Skeefuld paa Tungen, og Brugen deraf fortsættes, indtil Dyret gjenvinder dets tabte Kræfter og Hulb. Det er en Selvfølge, at Kuren tillige maa understøttes af en god Røgt og Pleie.

Om Brækning.

Dette Tilfælde hidrører ofte hos dette slugborne Dyr fra Mavens Overlæsselse med Føde; stundom fra at det har slugt skadelige Ting, der ægger Mavens til Brækning. Ogsaa kan en egen Svækkelse i Fordøjelsesredskaberne, eller en sygelig Følsomhed i Mavens, ligge til Grund for samme.

Hidrører dette Tilfælde fra at Dyret har forslugt sig, da ophører det som oftest af sig selv, naar Naturen har skilt sig ved det overflødig Nydte. Har Dyret derimod nydt skadelig Føde, da er det nødvendigt at sørge for Mavens hastige Udtømmelse ved Anvendelse af et Brækmiddel, hvorhos man forhindrer det fra at nedspjælge det Opkastede. Som Brækmiddel kan gives 12 til 20 Gran pulveriseret hvid Nyserod, der bibringes enten som en Pille med Meel og Vand, eller indgives udrørt i Vand af en Ske. Hidrører Tilfældet fra en Svækkelse i Mavens, da anvendes bitter Midler, saasom: Malurt, Bukkeblade eller

Galmusrod, hvilket kan iblandes Føden, enten som Aftog eller i Pulverform. Ophører Brækningen ikke snart efter Brugen deraf, da kan man anvende et Brækmiddel som oven tiltraadt.

Lus.

Svini, der ere udsatte for slet Behandling, som lide Sult og have fugtige, urenlige Opholdssteder, vorde lusede. Dette Onde generer Dyret, som lider deraf i den Grad, at det bestandig meer og meer udmagres, selv ved forandret bedre Behandling; det er derfor af Bigtighed at befrie det fra denne Plage. Mangfoldige Midler havees, som kunne afhjælpe den; alene ved flittig Badstning med stærk Sæbevand og ved at kæmme Dyret, er man ofte istand til at fordrive Lusene. Viser dette sig utilstrækkeligt, kan man indgnide Mercurialsalve langs med Ryggen, omkring Dyrerne, under Brystet og mellem Laarene. Nogle Dage efter Indsmøringen kan man eftersee om Dyrene ere befriede fra Lusene, i modsat Tilfælde foretages Indgnidningen paany. For fremdeles at befrie Svinet fra denne Indquartering, maa der sørges for Staldens omhyggeligere Reenholdelse og Dyrets bedre Røgt.

Skab.

Svini ere ligesom andre Dyr udsatte for at blive skabede, naar de nyde en ringe Røgt og Pleie, naar de have Mangel paa tilstrækkelig Føde, og indeslutes i stidne og fugtige Opholdssteder, eller udsættes for at smittes af hinanden indbyrdes.

Skab giver sig tilkjende hos Svinene ligesom hos andre dermed befængte Dyr, nemlig ved heftig Kløe

i Kroppen og ved Udbrud af smaa Blegner i Huden, som buldne, bryde op og affætte Skorpe; Huden destrueres kjendelig og vorder haard, tyk og ruslet.

Er Sygdommen fremkommen oprindelig hos Dyret formedelst Sult og anden slet Behandling, hvorved er frembragt en Fordærvelse i dets Vædsker, da er det gavnligt, foruden den udvortes Behandling af Skabet at udbringe de i Blodet værende Skarpheder ved Anvendelsen af indvortes Midler. Hertil er tjenlig, under fortsat Brug i 6 til 8 Dage hver Morgen at give: $\frac{1}{2}$ Lod pulveriseret raa Spydglands og 1 Lod Svovlsblomme, som blandes med det første Foder. Blandt andre anpriste Midler til Skabets udvortes Behandling, har jeg funden fortrinlig Nytte af følgende Salve:

Spanstfluepulver 1 Qvint.

Linolie 1 Pægl.

Finreben Mineralmoor 2 Lod.

Pulverne omrøres med Olien, at de kunne meleres ligelig dermed; dernæst smøres denne flydende Salve overalt paa de skabede Steder og indgives dygtig i Huden med en ulden Klud. Under Indsmøringen maa af og til omrøres i Salven, da Pulverne ved Hvile ville bundfalde. 3 til 4 Dage efter at Dyret er indgnedet med denne Salve, maa den Ureenlighed, samme efterlader i Huden, afskafes med lunket Sæbevand ved Hjælp af en stiv Børste. Befindes endnu efter første Indgning Blegner i Huden, da maa disse Steder paany indsmøres; dog maa Dyret først være fuldkommen tørt efter Badstningen, førend Salven indgives paany.

Er Sygdommen opstaaet formedelst Anstikning af andet dermed befængt Dyr, da er Anvendelsen af indvortes Midler ikke nødvendig; man kan da blot

anvende Salven. Istedetfor Salven kan man ogsaa betjene sig af et Affog af Tobak, helst naar Sygdommen ikke er altfor gammel og indgroet.

Kopper.

Har Svinet Kopper, da iagttages Kopperblegnerne i Huden paa forskjellige Steder af Kroppen. Kopperudslættet gennemløber visse regelmæssige Perioder, ligesom der er meldt ved Beskrivelsen af Faarekopper. Hos Svinet fremkomme Kopperne ofte i stor Mængde omkring Dinene; Dielaagene opsvulme deraf, og holdes tillukte og sammenklæbde af den affatte skarpe Koppematerie.

Det første man bør foretage, naar denne Sygdom observeres, er, hvis man har flere Sviin, at afsøndre de Sunde fra de Syge, og hensejtte dem paa et passende sundt Sted, da Koppesygen er meget smittende. De syge Sviin behandles saaledes: Man afskafte Materien flere Gange daglig af Dinene med lunket Melk, for at Diebollen ikke skal vorder angreben af den skarpe Koppematerie, som vilde have Blindhed til Følge. Til indvortes Brug gives 2 Gange daglig 2 Lod af følgende Middel, som udrøres i suur Melk og gives Dyret at drikke:

Pulv. Spydglands 3 Lod. Pulv. Calmusrod 8 Lod.

— Lovsilkrød 5 Lod.

Om Dreorm.

Dette Tilfælde forekommer undertiden hos Svinene formedelst Bid paa denne Deel af andre Sviin eller af Hunde. Det derved frembragte Saar antager undertiden en ondartet Bestaaffenhed og eder stærk om sig. Tilfældet kan ogsaa hidrøre fra en egen sygelig Til-

stand i Huden, som beklæder Drebruffets indvendige Flade, hvorved affondres en skarp Vædste, der gennem-æder Huden, angriber Bruffet og frembringer deri et svampet ædende Saar.

Kjendteguene paa dette Tilfælde ere følgende: Dyret ryster bestandigt med Hovedet, eller holder dermed til den syge Side, samt krabser sig med Bagbenene omkring Dyrerne. Observeres Tilfældet itide, inden Drebruffet er angrebet, da viser Vådning med fortyndet Blyeddike god Nytte. Befindes Huden, og Dre- eller Tubbruffet, derimod allerede angreben og der foresindes et ureent, svampet Saar i disse Dele, da maa Saarkorpren først opløses med lunket Vand og bortskaffes, og Saaret renses fra den Materie, som befindes derunder; dernæst bestrøes det med lidt fint pulveriseret Blaasteen eller brændt Allun. Denne Behandling foretages en Gang daglig indtil Saaret antager en bedre Beskaffenhed og faaer et friskere Udseende; hvorefter det fremdeles blot udvaskes med en Oplosning af blaa eller hvid Vitriol i Vand, indtil Saaret ganske er lægt.

Undertiden fremkommer paa tværs løbende Revner i Huden udvendig fra Dyrerne, hvilket Tilfælde især forekommer hos meget lang- og hængørede Sviin. Disse Saar læges meget hastig ved een Gang daglig at bestryges med Kalkliniment (lige Dele Kalkvand og Linolie).

Bylder.

Bylder hos Svinet ere mindre smertelige end hos andre Dyr, de udvikle sig som oftest meget hastig, og vise sig som pludselig fremkomne opstående, begrænsede Hævelser paa et eller andet Sted af Kroppen, ofte paa Siderne af Hovedet eller Halsen, og inde-

holde som oftest Materie lige fra Begyndelsen. Saa snart man derfor har iagttaget saadan Hævelse og overtødet sig om Byldens Modenhed, maa den strax aabnes med en skarp Kniv og Materien trykkes reent ud af Saaret. Den muligst hastige Aabning af saadanne Bylder hos Svinet er nødvendig, fordi Materien hos dette Dyr udvikles baade hastig og stærk, og kan saaledes hurtig udbrede sig vidt under Huden og forstørre Skaden. Efter at Bylden er aabnet og Materien trykket ud deraf, behandles Saaret fremdeles med svagt Blaasteensvand, indtil Lægningen paafølger.

Om Saar.

Sviin ere tilbøielige til at ville bides, hvorved de ofte saare hinanden indbyrdes, hvilket dog oftest skeer formedelst Ornens Bidstthed; undertiden ogsaa formedelst Bid af Hjordhunden. Saar hos dette Dyr gaaer meget snart over i Suppuration og Fluerne ville gjerne lægge deres Ag deri, hvorved fremavles Mabbiker i Saaret. Man bør derfor, saasnart Saarelse iagttages, strax rense samme fra den udviklede Materie og behandle det ved Udspøtning med en sammenrystet Blanding af 8 Dele Blaasteensvand og 1 Deel Terpentiniolie, hvilket baade læger og afholder Fluerne fra at søge Saaret.

Om Forrækkelser i Ledene.

Sviin kunne ligesom andre Dyr faae Forrækkelse i et eller andet Led. Dette Tilfælde giver sig tilkjende ved Halthed, og omkring Ledet, hvor Forrækkelse har fundet Sted, iagttages Hævelse og forøget Sæde.

Mod dette Tilfælde maa man først søge at nedstemme Heden og Betændelsen i Delen ved flittig Bading med koldt Vand. Naar Heden er forsvunden, bruges fremdeles Indgudning med Sæbespiritus eller med Terpentinspiritus, hvorved den Svækkelse, som ved Forrækkelsen er fremkommen i Generne og Forledningsbaandene igjen hæves.

Nogle Regler naar Soen skal fare.

Ved den Tid Soen skal fare eller føde sine Grise, bør hun henføres i et passende Afstykke for sig selv, og forsynes med tilstrækkelig Strøelse, hvoraf hun da selv i uforstyrret Ro tilbereder sit Leie. Fødselen hos dette Dyr er noget langvarig, formedelst det større Antal Unger eller Grise hun kaster; derimod føder hun sikkerlig let, da Grisene i Forhold til Fødselsveien ere smaae. Jeg anseer det med Hensyn dertil for uødvendigt at have stadig Tilsyn med Soen medens hun føder, og troer endog saa at hun føder hastigere, naar hun henligger ganske uforstyrret. Det, som har foranlediget Flere til at tilraade Opsyn hos Soen medens hun farer, har efter min Formening til Grund, at afværge det naturlige Sindelags Svækkelse, som visse Søer have, til at fortære sin Ungel. Naar Fødselen er fuldbjrdet, er det derimod nødvendigt strax at bortskaffe Skarnet, som ogsaa om der skulde befindes døde Grise, da Soen ellers vil fortære samme, og den Behag hun finder deri, kunde anspore hende til ogsaa at tilfredsstille denne Lust paa sit levende Afkom. Denne Mening synes ogsaa bekræftet derved, at Soen, som saaledes engang har tilfredsstillet denne unaturlige Lust, ikke siden kan afholdes fra denne Uvane, og vorder saaledes udfikket til Tillæggsdyr.

Frugtbarheden blandt Svinene er meget stor, det er derfor nødvendigt at Soen, medens Grisene ere hos hende, forsynes med tilstrækkelig Melk til Drikke. Røgte Kartofler eller andre Rodfrugter gjøre ligeledes Soen melktrig.

Bortrængning.

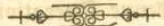
Ogsaa hos Soen kan det Tilfælde indtræffe, at Børen krænges eller som det ogsaa benævnes, at hun skyder Grisehuset ud. Er dette Tilfælde indtruffet, maa man snarest muligt sørge for at samme føres tilbage igjen paa lignende Maade, og med samme forudgaaende Forberedelse, som er anført ved Beskrivelsen af Bortrængning hos Koen, dog med den Forskjel: at da den krængede Bør ikke kan lade sig føre tilbage med Haanden formedelst Fødselsveiens Snæverhed, maa det her skee ved Hjælp af en glat Stok, som er omvunden med fine linnede Klude, eller med blødt Skind, som indsmøres i Bomolie. (Denne Anmærkning er ligeledes gjeldende for dette Tilfælde hos Faaret) Naar det Udskudte saaledes igjen er ført tilbage, maa man paalægge Dyret en Bortvinge, eller man kan sammenføie Børspærken med et eller to Næst. Naalen stikkes gennem begge Børspærkens Læber, omtrent $\frac{1}{4}$ Tomme fra sammes Rand, og Traaden sammendrages med en Knude.

Om Sviins Udbødning og Castration.

Soen udbødes som bekjendt, naar man ikke længere vil benytte hende som Tillæggsdyr, for at hun desto lettere kan vorde feed, og i samme Hensigt foretages ogsaa denne Operation paa Soegrisene, naar de ere 6 til 8 Uger gamle. Skjøndt Landmanden ikke selv foretager denne Operation, troer jeg det dog

ikke ganske unyttigt at fremsætte følgende almindelige Regler, som bør iagttages inden og efter Operationen er udført: Forinden Sørne og Soegrifene overgives til Udbødning, bør de have sultet i 24 Timer; ligeledes bør de i de første Dage derefter gives sparsom Føde. For at forebygge at Larmene ikke skulde være fast til Saaret, er det gavnligt at løfte Dyret op ved Bagbenene, eller som det kaldes sætte Dyret, hvorved Larmene glide fra Saaret; ligeledes er det gavnligt at jage Dyret omkring, at det kan faae lidt Bevægelse.

Castrationen eller Gildningen hos den ældre Orne foretages i Almindelighed heller ikke af Cieren, derimod er det mere almindeligt at Landmændene selv snitte Ornegrifene. Den meest passende Tid til dette Foretagende er, naar Grifene ere 6 til 8 Uger gamle. Operationen udføres paa følgende Maade: man aabner Pungen ved et Snit med en beqvem skarp Kniv, paa langs i Huden, for den ene Steen, og dernæst for den anden. Snittet maa gaae saa dybt, at den Hinde, som beklæder Stenen (Stedehinden) tillige gennemskjæres, og gennem den gjorte Abning trykkes Stenen frem og bortskjæres. De Grise, som have Pungebrok eller Nedløb, de saakaldte Posegrise, maa holdes iveiret ved Bagbenene, at de i Pungen udtraadte Larme kan synke frem i Baglivet. De snittes dernæst paa samme Maade som meldt, men efter at Testiklerne ere affaarne, maa Saarene tilnæstes ved den saakaldte Knudeform med stærk Traad. Efter Snitningen hos ældre Orner, maa der menages med Føden, og Dyret jages noget om, at det kan tage Bevægelse. Skulde der indfinde sig Hævelse i Delene efter Operationen, maa man 2 Gange daglig bade samme med koldt Vand.

Sjette Afdeling.

Rogle Anmærkninger om Pulsens Jagttagelse hos de større Huusdyr; om Aareladning; om at stille Forblødning af friske Saar; om Maaden at bibringe Dyrene Medicin; at drage Haarsimer, og om Dmgangsmaaden ved at anvende (sætte) Klysteer.

Om Jagttagelse af Pulsen hos de større Huusdyr.

Den afvigende Bestaendighed af Pulsen i Betændelsesfeberagtige Sygdomme fra den normale Gang hos det sunde Dyr, giver os Veiledning til Bedømmelse af Sygdommens Character, og sætter os istand til at bedømme, hvorvidt Aareladning er nødvendig til Sygdommens Helbredelse; og om gjentagen Bloduttømmelse kunde være nyttig; fremdeles have Kjendtegn paa Feberens Afgangen, og Sygdommens heldige Udgang i Pulsens atter Nærmelse til den naturlige Gang.

For at kunne betjene sig af denne Naturens Veiledning med Nytte, er det nødvendigt at kjende Stedet, hvor Pulsen lettest kan iagttages, som ogsaa Pulsens Gang hos det sunde Dyr, for i Sygdoms-

tilfælde at kunne bedømme den større eller ringere sygelig forøgede Hastighed og Hæftighed. Pulsflagene kan iagttages paa forskjellige Steder af Legemet, saasom: paa den indvendige Flade af Underarmen opad mod dens øverste Ende; paa Baghævens Rand under Roden af 4de Kjøvetand; og flere andre Steder. Men at beskrive disse Steder saa nøie, at den Ukyndige derefter kunde finde Stedet, hvor Pulsen kan føles, lader sig vanskelig gjøre. Da Hjertets Slag, eller den Bevægelse, som Hjertets Udvidning og Sammentrækning forarsager, er under visse Betingelser meget lettere at iagttage, og skeer samtidig med Pulsflagene, haves følgende ved Iagttagelse af Hjerteslagene samme Nytte, som af Pulsflagene. Jeg vil derfor give Anvisning om hvorledes samme lader sig iagttage. Dette skeer, naar man stiller sig paa Dyrets venstre Side og lægger Haanden paa Ribbenene, bag ved Boudsabet, hvor da den Bevægelse Hjertet gjør, for at modtage og udstøde Blodet, let lader sig iagttage. Pulsens Gang hos de forskjellige Dyrearter er meget forskjellig; ja selv hos Dyr af een Art kan Forandring deri finde Sted, saaledes at den hos enkelte Individuer slaaer flere, hos andre færre Slag i Minutet. Denne Afvigelse af Pulsen hos sunde Dyr har sin Grund i Alders, Temperaments og Constitutions Forskjellighed. Endvidere maa jeg bemærke: at stærk Bevægelse, pludselig Skæk og Vængselighed, kan ogsaa hos Dyret sætte Blodet i forøget Bevægelse. Det er derfor en Hovedbetingelse, for nøiagtig at kunne bestemme Pulsens Betskaffenhed, at Dyret maa befinde sig i fuldkommen Møilighedsstilstand.

Hestens Puls i sund Tilstand og hos det voksne Dyr befindes at slaae imellem 35 til 40 Slag i Minutet. Hos Hornkvæget under samme Betingelser

imellem 45 til 55 Slag, og hos Faaret fra 60 til 70 Slag i Minutet. I Betændelsesfygdomme kan Pulsen, efter Feberens Hæftighed, saaledes tiltage i Hurtighed, at den giver 70—80 til 100 Slag i Minutet.

Foruden Pulsens Hurtighed i Betændelsesfygdomme, kommer endnu dens Fylde eller Haardhed i Betragtning; thi med Betændelsens Tiltagen vorder ogsaa Pulsen fuldere eller mere spændt; derimod ved dens Afstagen aftager ogsaa Pulsflagene i Hurtighed og Haardhed og nærmer sig til den naturlige Gang hos det sunde Dyr. En farlig Betskaffenhed af Pulsen er den saakaldte uregelmæssige Puls, som bestaaer deri, at nogle Slag følge hastig paa hinanden, andre igjen langsommere; eller at et eller flere Slag ganske udeblive. Dette tyder nemlig paa Betændelsens Overgang i Brand, eller en organisk Feil i Hjertet eller Aaresystemet. Ligeledes er en pludselig indtrædende Forandring af Pulsen, efter at den kort iforveien har været meget hastig, fuld og spændt, nu vorder saa liden og langsom, at den neppe lader sig føle, saa Blodet ligesom sniger sig umærkelig igjennem Aarerne, et Vidne om Brand i den betændte organiske Deel, og er da Dødens sikke Forbud.

Om Aareladning.

Passende Aareladning har betydelig Indflydelse paa Helbredelsen af alle Betændelsesfygdomme, der ledsages af Betændelsesfeber. Den anvendes saaledes med Nytte i: Brystbetændelse, Lungesyge, Nyrebetændelse, Forfangenhed, Koller og flere andre. Bestemmelse af Mængden af Blod, som bør aftappes, retter sig efter Feberilfældenes Hæftighed, Dyrets Constitution og Alder. I voldsomme Betændelsesfygdomme

hos kraftfulde blodrige Heste kan man ansee en Udtømmelse af 3 til 4 Potter Blod for tilstrækkelig; og naar Omstændighederne udfordrer det, kan Blodudtømmelsen gjentages 2 til 3 Gange, men hvergang i formindsket Mængde og med Mellemtid af 12 til 24 Timer. Hos gamle, mindre kraftfulde, og hos ikke suldvorne Dyr maa naturligviis Blodtabet indskrænkes omtrent til det Halve.

Det er Pulsens Gang, hvorefter man bestemmer, hvorvidt gjentagen Areladning er nyttig og nødvendig; thi giver Pulsen ikke efter for første Areladning, det vil sige: taber i Hurtighed og Haardhed, men vel endog tiltager deri, da gjentages Areladningen. Foruden af Pulsens, har man af selve det udtømte Blods Udseende, naar det henses til det er bleven koldt, et kjendeligt Tegns paa Areladningens gjentagne Nytte. Bestandes Blodet at have en tyk, seig, guul Hinde (Spækhinde) og lidet Blodvand, da bør Areladningen efter den foreskrevne Mellemtid gjentages. For at overtøye sig om det udtømte Blods Bestaendighed, maa man ikke lade samme rinde paa Jorden, men opfatte det i et Leerfad eller andet beqvemt Kar, hvilket iforveien maa være afmaalt, og betegnet med Mærke for Maalet af den attraaede Mængde Blod, som man har bestemt sig for at ville udtømme.

Da Areladning i saa mangfoldige Sygdomstilfælde har en upaatvivlelig gavnlig Indflydelse, var det ønskeligt om Landalmuen, som ikke altid kan have Dyrlægen ved Haanden, vilde beslitte sig paa, selv at kunne udøve denne Operation, som forøvrigt just ikke udkræver nogen synderlig Kunstfærdighed, og kan foretages med simple, lidet bekostelige Instrumenter, samt lader sig lære, naar Subjectet ellers besidder nogenlunde nemt Haandelag, ved at see den

eller blot ved en udførlig og fattelig Anviisning, hvilken jeg vil bestræbe mig for her at meddele.

Instrumentet, hvormed Areladningen foretages, kan enten være Flitte, Sneppert eller Lancet. Det Førstnævnte af disse er det, som almindeligst afbenyttes. Aaren, som almindeligst slaæes, er den udbvendige Halsblodaare, da man af denne, i det korteste Tidrum kan udtømme det største Quantum Blod, og som er lettest at bringe tilsynne og aabne. Halsblodaaren findes i den Fordybning (Aareren den), som findes langs løbende med og bag Luftrøret; en til hver Side af Halsen. Nogle Smede og andre Tuskere paa Landet bruge at bringe Aaren tilsynne ved at slynge en Strikke fast om Dyrets Hals, og tilbinde ofte denne saa haardt, at Dyret har Vanskelighed ved at drage Manden. Denne Fremgangsmaade er baade unødvendig og skadelig for Hesten, da Blodet formedelst Aarenes Stemning paa begge Halsens Sider, drives for stærkt til Hovedet, hvilket kan frembringe Congestioner til Hjernen, foraarsage Svimmel, og give Anledning til Koller. Man forkaste derfor denne Fremgangsmaade ved Areladning, i Særdeleshed hos Hesten, og tage efterstaaende Regler til Følge:

Den som vil foretage Areladning, stiller sig paa Dyrets venstre Side, holdende Flitten eller Areladernettet mellem venstre Haands Tommel- og Pegefinger, og stemmer Aaren ved Tryk derpaa med samme Haands øvrige Fingre; i den høire Haand holdes Kollen. En Medhjælper holder Hestens Hoved noget iveiret og lidt til høire Side, ved hvilken Stilling Aaren bedst strammes og kommer tilsynne. Medhjælperen holder Haanden for Hestens venstre Dø, at den ikke skal see den Bevægelse, Areladeren foretager med Kollen, for at

give Slaget paa Jernet, da Hesten ellers tager Hovedet til sig, hverved Slaget forfeiler Aaren. Aare-ladejernet maa være fult langs med og paa Midten af den udstrammede Aare, omtrent 6 Tommer fra Hovedet, og gives et passende Slag med Kollen, at Jernet trænger igjennem Huden og Aarens Væg; og dernæst udtømmes gjennem den frembragte Abning den forud bestemte Mængde Blod. Naar dette er skeet, ophæves Trykket paa Aaren, og for at forhindre, at den ikke længere skal give Blod, tilsluttes Abningen paa følgende Maade: man fatter begge Saarrandene af Huden mellem Fingrene og tilstikker samme med en Knappenaal; derpaa tager man en liden Lok Haar af Hestens Mann, slaaer en Knude derpaa, ved at slynge Haarene 2 Gange om hinanden; den derved fremkomne Løkke lægges om begge Naalens Ender og drages til derom, hvorved Aareladehullet tilsluttes. Efter et Par Dages Forløb kan Naalen igjen aftages.

Omgangsmaaden ved Aareladning hos Hornqvæget er den samme som hos Hesten; men da Huden er tykkere, er det for den Uvante nødvendig at bruge Strikken, hvilken anlægges om Halsen nedtil ved Bringen og bindes saa fast til, at Aaren udfylles og bliver kjendelig tilsyne. Saasnart det bestemte Quantum Blod er udladt, maa Strikken strax aftages. En Blodudtømmelse af 2 til 3 Potter kan i de fleste Tilfælde hos dette Dyr ansees for passende.

Saaret aarelades ligeledes bedst paa Halsen. Jernet som benyttes hos dette Dyr, maa være forholdsmæssig mindre end det, som bruges til Hesten og Oxen, og ligeledes maa Blodudtømmelsen her være meget mindre. 1 til 1½ Pøgl kan ansees for at være tilstrækkelig. Paa Stedet, hvor man vil aarelade, maa Ulden først afklippes, og man holder et Kortblad under

den gjorte Abning, at det ubløbende Blod ikke skal smubse Ulden.

Svinene aarelades almindeligviis idet man enten skjærer et Stykke af Halen, eller gjør Indsnit paa den underste Flade af den, 2 Tommer fra Kroppen, eller ved at snitte et Stykke af Dret. Skulde man finde, at Blodløbet standser for tidlig, kan man vedligeholde en længere Forblødning ved lempelig at pidse den saarede Deel med en liden Dvift.

At standse Forblødning af friske Saar.

I alle friske eller nylig frembragte Saarelser finder Forblødning Sted. Sammes større eller mindre Færlighed beroer paa Størrelsen og Egen-skaben af de bestadigede Kar eller Aarer. Er saaledes betydelige Blodaarer bestadigede eller ganske over-skaarne, da er Forblødningen selvfølgelig stærkere end af mindre betydelige Aaregrene, og Forblødning formedelst Pulsaaerebestadigelse er igjen ulige voldsommere end af Blodaarer. For nu at kunne bestemme, om Forblødningen er af en Puls- eller Blodaare, lægges Mærke til Følgende: udflyder Blodet jævnt af Saaret, og samme har en mørkerød Farve, da er det en Blodaare som bløder; springer Blodet derimod støbeviis og i en Bue ud af Saaret, og det er af en høirod Farve, da er det af en Pulsaare. Til Stand-sning af saadan voldsom Forblødning af større Kar, hvad enten det maatte være af Puls- eller Blodaare, er det altid raadeligt snarligst at indhente Dyrlægens Hjælp, da han ved egne Kunstgreb og Instrumenter kan standse Forblødningen, eller fremdrage det bløbende Kar og underbinde samme, hvilket ikke lettelig af den Jkkeøvede lader sig iværksætte. Til Stand-sning af mindre heftig Forblødning af Saar, kan man be-

tjene sig af Bovist eller som den almindelig benævnes Ulvefis, som kan erholdes paa ethvert Apothek; men man kan ogsaa selv indsamle samme, da det er et Slags Svamp, som voxer paa velgjødede Marker, og er i moden Tilstand udfyldt med et brunligt, støvet og snoftet Væsen. Det er dette brunlige Fнок, hvoraf man i denne Hensigt gjør Brug, enten ved at paatrykke Nabningen af det blødende Kar lidet deraf, eller ved at udfylde Saaret aldeles dermed. Gaves ingen Bovist ved Haanden, kan man istedet derfor, og med samme Nytte betjene sig af tørre Blaar, hvormed Saaret løselig udfyldes. Er Saaret paa saadanne Steder, hvor man kan anlægge Bandedage, da kan man holde Midlet fast i Saaret ved at omvikle Delen med et Bind. Hvor dette derimod ikke lader sig gjøre, der maa man ved Tryk med Haanden holde samme fast i Saaret, indtil Forblødningen er standset, hvornæst det anvendte Tryk hæves; men Midlet, hvormed Saaret er udfyldt, maa forblive deri, indtil det ved den indtrædende Forbuldning løsnes og falder ud; da man ved at borttage det inden den Tid, kunde oprive Saaret paany, hvorved Forblødning atter kunde opstaae.

Om Maaden at indgive Dyrene Medicin.

Man har fundet det hensigtsmæssigt at give Medicinen til Hesten i Form af Latværg, deels fordi Midlerne saaledes lade sig lettest bibringe, deels fordi dette Dyr vil gjøre Modstand naar det indgives Lægemidler; hvorved, naar disse gaves i flydende Form, let noget af Midlet kunde komme i Luftrøret eller Brangstruben, hvilket kunde foraarsage Lungebetændelse, ja saagar pludselig Døvelning. Omgangsa maaden med at tilberede de forskjellige tørre Pulvere

til Latværg, skeer idet man giver disse en passende Tilfætning af flydende Lægemer, f. Ex. Honning eller Vand, indtil det antager Consistence af en tynd grødbartet Masse. For nu at faae denne Blanding i Dyret, udfordres først en glat tilsnittet Træspatel, som maa have $\frac{1}{2}$ Alens Længde, og være $1\frac{1}{2}$ Tomme bred i den nederste Ende, eller den Deel hvorpaa Lægemidlet skal stilles. En Medhjælper stiller sig ved Hestens venstre Side, løfter dens Hoved høit iveiret og aabner dens Mund, idet han med den høire Haand tager Tungen ud til Siden af Munden og med den venstre Haand fjerner Bagkæben fra Forkæben. Den som vil indgive Medicinen, stiller sig ved Hestens høire Side, fører Indgiverstæen med Midlet høit op i Munden og stryger det paa Tungens Rod. Dernæst drages Stæen tilbage, og Medhjælperen giver Slip paa Tungen, men vedbliver at holde Hovedet høit indtil Dyret har nedslugt. Saaledes gjentages indtil den Syge har faaet den bestemte Portion.

Hos Oren gives Medicinen bedst i flydende Form. Midlet kommes i en langhalvet Flaske, en Medhjælper holder Dyrets Hoved iveiret, og Midlet heldes lidt efter lidt ad Gangen i Dyrets Mund. Man har under Indgivningen at paasee: at Flaskens Hals ikke kommer mellem Kindtænderne, forat Dyret ikke skal komme til at knuse samme, samt at der ikke holdes mere i Munden inden det første er sunket. For at befordre Nedsvælgningen, er det til Nytte at stryge lempelig med Haanden paa Luftrøret eller Struben, idt da Dyret derved ægges til at synke. Lunket
Lægemidler bibringes Saaret ligesom Oren, ogsaa i flydende Form og af et saakaldet Lammehvare hvorledes dette er bestaffent, er vistnok Enhværlig, at is irriterende

fjendt, og ansees det for overflødig nærmere at beskrive samme.

Svinet er et meget vanskeligt Dyr at indgive Lægemidler, formedelst at det gjør Modstand og skriger stærkt, hvorved let noget af Medicinen, man vil anvende, kunde komme i Lustrøret og forårsage Dvælning og andre stemme Tilfælde. Det er, med Hensyn dertil, altid raadeligt, saalænge Dyret ikke ganske har holdt op at æde, at iblande Medicinen med Dyrets Føde, og lade det saaledes selv tage til sig deraf. Hvor man derimod, formedelst Dyrets aldeles tabte Udelyst, maa tvinge det til at indtage Lægemidlet, der gjør man bedst i, enten at give det i Latwærgesform, eller, naar det gives i flydende Form, da med den yderste Forsigtighed, og lidt efter lidt, saa det faaer Tid til at synke, inden mere helbes det i Munden.

Om at anbringe Haarsimer og Fonteneller.

Virningen af Haarsimer er den samme som af Fonteneller. Det kan derfor beroe paa Enhvers eget Godtbesindende, hvilken af Delene de ville gjøre Anvendelse af, og vil jeg derfor fremsætte Omgangsmaaden med dem begge. De anvendes i meget forskjellige Sygdomstilfælde, og sælgelig ogsaa i forskjellige Hensigt. Saaledes bruges de i Betændelsesygdomme, hvor vigtige Organer lide, for at tilveiebringe en udvortes Irritation og derved lokke Blodet til at strømme forøget Mængde til Dredelene, og virker saaledes ledende for det betændte Organ. I egentlige Tilfælde, hvorved en eller anden Deel kunde være betændt, anvendes de for at opvække Smerte og betændelse i den samme Deels Muskler. De Steder, hvor de anvendes, bør des fornemmelig have anbragt Haarsimer

og Fonteneller paa, ere: i Bringen mod Brystbetændelse og Lungesyge; i Panden og paa Halsen mod Koller, paa Boven mod Bovlamhed, og paa Laarene mod Lamhed i Bagdelen.

Vil man gjøre Anvendelse af Haarsimer, gaaer man saaledes tilværks: Man fletter sig en flad Snor af Hestehaar, som i det mindste maa være $\frac{1}{2}$ Alen lang, og omtrent $\frac{3}{4}$ Tomme bred; denne befugtes med nogle Draaber Terpentiniolie, og i dens nederste Ende fastbindes en liden tilrundet Pind med stærk Traad. Dens anden Ende bringes i en til dette Brug indrettet Naal af Jern, eller i Nodsfald, af stærkt og seigt Træ, som er fuldkommen glat og fri for Splinter, 8 til 10 Tommer lang, og ikke fuldt saa tyk som en Lillefinger. Dens ene Ende maa være forsynet med et langt Die; den anden skal være lidet tilspidset, dog duppet paa Enden. Paa Stedet, hvor Simen skal drages, foldes Huden mellem Fingrene, og gjøres et Snit paa langs deri af omtrent 1 Tommes Længde. Nebenfor, i en Afstand af 4 til 6 Tommer derfra, gjøres en lignende Nabning i Huden. Naalen stikkes nu igjennem den ene Nabning, og føres umiddelbar under Huden ud gjennem den anden Nabning. Naalen tages nu af, og Snoren forsynes ogsaa i denne Ende med en liden Pind, at den ikke skal falde ud. Naar Simen saaledes har sat i 24 Timer, trækkes den saameget, at den anden Halvdeel af samme kommer under Huden. Saaledes flyttes den fremdeles daglig, og for hver Gang befugtes den Deel, som skal under Huden, med lidt Terpentiniolie, og den anden Deel renses med lunket Vand fra den vedklæbende Materie; ligesom ogsaa Delene deromkring, hvorover Materien kunde være nedflydt, holdes vel rene. Skulde man bemærke, at Simen ikke trækker tilstrækkeligt, kan dens irriterende

Virkning forsøges ved tillige at paastrøes lidt Spanst-fluepulver. Tiden hvorlænge Simen bør forblive, bestemmes i Almindelighed til omtrent 10 til 14 Dage. Bedst lader sig følgende Kjendtegn bruge til Rettesnor: saalænge Simen giver tilstrækkelig hvidgul Materie, kan den forblive med Nytte; formindskes derimod Materiens Mængde, eller den vorder tynd-laden og blandet, da virker den ikke længere gavnligt, og bør da borttages. Stedet, hvor Simen er sat, læges af sig selv, blot man udtrykker den Materie, som befindes under Huden, og holder Saarene rene, ved at afvadse dem dagligt med koldt Vand, indtil de ere lægte.

Vil man betjene sig af Fonteneller, da anbringes disse paa følgende Maade: Man tager et Stykke tykt Læder, skjærer det rundt og paa Størrelse som en Speciedaler. Dernæst skjærer man det inderste ud, saaledes at det bliver en flad $\frac{1}{2}$ Tomme tyk Ring. Denne bevikles med fine Blaar saaledes, at Nabningen deri ikke vorder større af Omfang end en Ort, og dernæst befugtes den med Terpentiniolie. Haves Hattesildt, da er dette særdeles tjenligt til Fonteneller, istedetfor Læder. Nabningen deri gjøres ikke større end den nysbeskrevne, da den af Hattesildt ikke behøver at bevikles, men benyttes som den er, blot den befugtes med Terpentiniolie. Paa Stedet, hvor Fontenellen skal anbringes, foldes Huden paa tværs og gjøres deri et langslebende Indsnit af halvanden Tommers Længde, samt løsnes Huden i viid Omfang, at Fontenellen derunder kan optages; det tilskaarne Læder eller Hattesildt lægges dobbelt sammen, og bringes ind gennem det gjorte Hudsnit og udbreedes dernæst saaledes, at det ligger jævnt og glat under Huden. Efterat Fontenellen har sat i 2 til 3 Dage, maa den udviklede Materie trykkes ud af

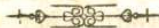
Saaret og afvadses med lunket Vand; hvilken Rensning maa fremdeles foretages en Gang daglig, for at Saaret ikke skal tillukkes og indeslutte Materien. Naar Fontenellen har sat i 10 til 14 Dage, borttages den. Saaret læges af sig selv, blot man 2 Gange daglig renser det fra den affatte Materie, og afvadser Delene omkring Saaret med koldt Vand.

Om Klysterer.

Naturlig god Nabning, der selv for det sunde Dyr er absolut Betingelse for fuldkommen Velbefindende, er ligeledes af største Vigtighed at vedligeholde og befordre hos syge Dyr. Midlet, hvoraf man fornemmelig betjener sig i denne Hensigt, er Klysterer; hvilke foruden at besidde den Virkning at lette og befordre Gjødningens Udtømmelse, tillige besidder nedstemmende Indflydelse paa den sygelig forøgede indvortes Hede i alle Betændelsesygdomme, og modificerer Skarphederne i Dyrrets Larmecanal. Klysterer anvendes sælgelig med Nytte i alle Betændelsesygdomme, og saadanne som ledsages af Forstoppelse.

Klystermassen, hvoraf man almindeligst betjener sig til de irriterende eller aabnende Klysterer, sammensættes af lunket Vand, Salt og Olie, eller Fidt. Til de større Huusdyr (Hesten og Oxen), er følgende Mængde og Forhold passende: 2 Potter lunket Vand, 8 Lod Kjøffensalt og $\frac{1}{2}$ Pægl af hvilken som helst fedt Olie eller Fedtart. For de mindre Huusdyr indskrænkes Mængden til en fjerde Part af hiint. Mod smertelige Kolikttilfælde har man, som Klyster, funden god Nytte af følgende Plantepaagjødning: 1 Haandfuld Camilleblomster, overgydt med 2 Potter kogende Vand. Naar det har henstaaet tilbækset en kort Tid, affies det og den affiede Vædske gives en

Tilfætning af 1 Haandsfuld Salt og lidet Olie. Ved Klysteermassen har man at paasee, at den ikke bibringes Dyret inden den har en passende Varmegrad, hvilket kan bestemmes ved at holde Haanden deri, som, naar den ikke er varmere end at man godt kan taale Varmens Indvirkning paa den, er tilpas. Klysteren kan enten bibringes Dyret ved Hjælp af en Sprøite, gjort af Blik, som kan rumme 1 Pot, eller af en Blære, som kan indtage en lignende Mængde, og som er forsynet med et 8 til 10 Tommer langt affkrælllet og udhulet Hyldeør. Ved at sætte Hesten Klysteer, bør følgende Forsigtighedsregler iagttages. En Medhjælper holder et af Hestens Forbeen op, at den ikke skal komme til at bestadige Personen, som bibringer den Klysteren. Dyrets Hale tages noget til Siden, og Klysteerrøret føres med Lemfældighed ind i Endetarmen. Sættes Klysteren ved Hjælp af en Sprøite, da fører denne som bekjendt selv Massen ind, blot man trykker Stemplet eller Ledestokken i Sprøiten. Betjener man sig derimod af en Blære, da maa man ved at omfatte Blæren med Haanden trykke Massen igjennem Røret ind i Livet paa Dyret; dog bør dette ikke skee med alt for stærk Force, men ved et jævnt sagte Tryk paa Blæren. Dersom Dyret giver Klysteren strax fra sig; da maa man sætte nok een, indtil den forbliver noget længere hos Dyret.

Anhang.

Om Tilberedningen af adskillige i Bogen tilraadte Midler til udvortes Brug.

Blaasteensvand.

Laves af 1 Deel Blaasteen til 48 Dele Vand, eller 1 Lod til 3 Pagle Vand. Blaasteenen knuses og tilsættes det bestemte Quantum Vand. Oplosningen fremskyndes ved jevnlig at omryste Midlet.

Blyvand.

Til dette Middels Tilberedning betjener man sig rettest af destilleret Vand, da almindeligt Vand ikke formaaer at holde Blykalken opløst, hvorved denne ved Hvile bundfældes af Blandingen. Forholdet er: 1 Lod Blysukker til 3 Pagle destilleret Vand. Vil man ved Anvendelsen af Midlet forene en stærkere fordelende Virkning med den kjølede, tilsættes 1 Lod Campherviin. Hos Dyrene kan man istedet for destilleret Vand gjerne betjene sig af almindeligt rindende Vand, naar det iagttages, at Flasken omrystes under Brugten. Flasken bør betegnes ved en paa-hængt Seddel, hvad Middel den indeholder, da det er giftigt.

Kalkvand.

Hertil betjener man sig af 1 Deel ulædftet, brændt Kalk, som ikke ved Luftens Paavirkning er henvalden i Meel, og 30 til 32 Dele Vand; eller i et Forhold af: 1 Lod Kalk til omtrent 1 Pot Vand. Kalken lædftes først ved at bestænke den med Vand, indtil der udvisler sig Varme og det henvælder i Meel, dernæst udrøres den i det øvrige Quantum Vand og henvættes i en tilproppet Flaske eller andet tæt tilsluttet Kar, og henvættes derpaa rolig, at Kalken kan bundfældes af Blandingen. Det klare, med Kalkens ætsende og tørrende Egenstaber svangrede Vand hældes forsigtigt fra, og er nu tjenlig til Brug.

Chloralkvand.

1 Deel Chloralk sammenrystes jevnlig med 48 Dele Vand i en Flaske, eller 1 Lod Chloralk med 3 Bøge Vand. Efterat have henvættet i 24 Timer og jevnligt været omrørt i Flasken, afhældes den klare Vædske og stes igjennem Træpapir, og opbevares dernæst i en veltilproppet Flaske til Brug.

Smørelse mod brændt Skade.

Man tager lige Dele Kalkvand og Linolie, som udrystes med hinanden indtil det indgaaer i Forbindelse med hinanden og danner en jevn Liniment.

Tørrende Salve

eller Blyhvidtsalve, bestaaer af 1 Deel Blyhvidt til 4 Dele Svinesædt, Gaasædt eller usaltet Smør.

Blyhvidtet rives fint og tilsættes det smeltede Fædt under bestandig Omrøring, indtil Salven er størknet, at en ligelig Fordeling af Massen kan opnaaes.

En virksom tørrende Salve, der forener en stærkere sammenhæpende og tørrende Egenstaber end Blyhvidtsalven, tilberedes af: 1 Deel Blyukker til 8—10 Dele Fædt. Fremgangsmaaden ved Tilberedningen, er som meldt ved den Foranstaaende.

Skarp Plaster eller Salve,

bestaaer af pulveriseret Euphorbigummi af hvert $\frac{1}{2}$ Lod, dito Harpir 1 Lod, tyk Terpentin 2 Lod og Tjære 4 Lod. Tjæren, Terpentinen og Harpiren smeltes med hinanden over en sagte Ild, dernæst Euphorbigummien; det tages nu af Ilden og omrøres noget, indtil Massen tager sin høie Varmegrad, hvornæst Spanstfluerne tilsættes lidt efter lidt, under idelig Omrøring, indtil Salven begynder at størknes. Paa Stebet, hvor denne Salve skal anvendes, bør Haarene først aflippes, og den paastryges med et maadelig varmt Jern, at Salven kan udbredes og komme i Berørelse med Huden i saa stort Omfang, som man eragter fornødent.

Spanstfluesalve,

bestaaer af Spanstfluepulver 1 Deel til 4 Dele Fædt. Fluepulveret udælttes med det kolde Fædt, indtil det bliver jævnt fordeelt deri.

Terpentinisalve.

Terpentinolie 1 Deel, Fædt eller Talg 4 Dele. Om Spummen gjør man bedst i at betjene sig af

Talg til Salven, da den ellers bliver meget flydende. Fedtet eller Talgten smeltes og tages derpaa af Ilden, hvornæst Terpentinsien tilsættes, under bestandig Omrøring, til Salven størknes. Den bør opbevares i en med Blære tilbunden Krukke, da Olien ellers forflygter af Salven.

Campherfalte.

1 Deel tør Campher til 8 Dele Fedt. Campheren rives til Pulver og udrøres i Fedtet, at det kan deri ligelig fordeles.

Fordelende Spiritus,

laves af 2 Lod Salmiak, 2 Lod Potasse, 1 Ovinthin Campher og $\frac{1}{2}$ Pot stærk Brændeviin. Campheren opløses først i Brændevinen, dernæst stødes Salmiakken og Potasten, hver for sig, og sættes til Brændevinen. Midlet henstaaer i 24 Timer, at Oplosningen kan gaae for sig, og omrystes jevnligt. Vil man have Midlet noget mere pirrende, kan man tilsætte 1 Lod Terpentinsolie.

Terpentinspiritus,

laves af 4 Lod Terpentinsolie, som udrystes med $\frac{1}{2}$ Pot stærk Brændeviin. Ved Brugen maa Blandingen jevnlig omrystes, da den ætheriske Olie adskiller sig derfra ved Hvile og kaster sig paa Overfladen.

Sæbebrændeviin.

Til $\frac{1}{2}$ Pot stærk Brændeviin tages 2 Lod Skæg-sæbe. Sæben skrælles i tynde Spaaner og sættes

til Brændevinet. Oplosningen fremstundes ved jevnlig at omrystes og ved at udsættes for Solvarmen eller paa en maadelig varm Kaffelovn.

Trækomslag,

laves af lige Dele tyk Terpentin, Fedt og Rugmeel. Fedtet og Terpentinaen smeltes over sagte Ild, dernæst tages det af Ilden, og Melet tilsættes under Omrøring indtil Midlet begynder at svales.

Tillæg.

fra denne Bogs første Udgave.

Noget om de saakaldte bomatiske Fluer.

Paa Enge og Marker i Nærheden af moradsig Jordbund, samt hvor forhen var Morads, fremkommer under visse Betingelser disse for Dvæget farlige Insecter, der ere næsten dobbelt saa store som almindelige Fluer, og ere blaalige af Udseende. De udykkes ei uden i Mar, da Juni, Juli og August have stadig Varme; og en pludselig stærk Regn pleier ganske at tilintetgjøre dem. Deres Stik forarsager vel Dvæget ulidelig Plage, men kan ikke udvædig fra dræbe samme. Ved at værges sig for Stik af disse Insecter, der omsværme og anfælde Dvæget i utrolig Mængde, kan det Uheld hændes, at Dyret kommer til at stikke nogle i sig, og med dem Døden; thi man vil have Wisshed for, at Følgen af disses Nedslugning fremkalder hurtig en stærk Betændelse i Bommen, der i saa Timer gaar over til Brønne og drager saaledes Døden efter sig. Man er bleven overbevist om Rigtigheden deraf ved at obducere eller aabne sligt forulykket Dvæg. Den preussiske Dyrlæge Kuhlweß tilraader Følgen, som det eneste man har fundet at kunne holde dette Insect

fra Dvæget: Man koge 2 Lob Coloqvint og 4 Lob Allun i 2 Potter Vand og dermed indvasker Dyrets Legeme overalt. Ved en Mængde Dvæg er sligt rigtignok noget besværligt; men lønner sig jo godt, naar man seer det beskyttet mod saa stor en Fare. Samme ærede Forfatter siger endvidere: Den Hest, eller det Hoved, der har faaet slige Fluer i sig, er nedslaaet og æder ikke. Dyrerne ere snart kolde, snart varme, Hovedet hængende og Pulsen stedse hurtigere og haardere; hvorhos den Lidende ytrer Koliktilfælde og seer sig ofte om til Siderne; Haarlaget er borte og Huden har Trækninger. Gradviis tiltager Manddraget i Hurtighed og Hestighed, ligesom ogsaa Hjertets Banker; og den Syge dør. Saa hastig de første Kjendetegn bemærkes, gives Dyret 2 Gange i Timen, hvergang en Pot nymalket Melk, hvori slaes 2 friske Eggeblommer. Derved kan den Gift, Fluen har afstedkommet, blive uskadelig, og den Syge reddes. Det anbefalede udvortes Beskyttelsesmiddel paa Dyrets Hud, værner til det bortstyldes af Regn. Efter en stille Regn maa Badstningen med Midlet gjentages, hvilket derimod ikke er nødvendigt efter meget stærk Regn, da Fluerne derved lægges øde.

I den „Berlingske Tidende“ fandtes for nogen Tid siden anført Følgen, som for practiske Landmænd vist er ligesaa meget værd at lægge Mærke til:

Som bekjendt døde forrige Sommer (see undertegnede Dato) strax efter at Dvæget var kommen paa Græs, pludselig en stor Mængde Hornqvæg i Skovegnene i Jylland. Som foranledigende Marsag dertil, blev almindelig antaget en lille Vandmyg (see Landoeconomisk Veterinair-Tidende Nr. 53 og 54 fra 1834) med lange staaagraae Vingler, og som havde Lighed med smaae smalle Fluer. Ved Solstin om-

sværmede disse Vandmyg i en utrolig Mængde baade Mennesker og Dyr, men anfaldt især Hornqvæget med idelige og smertefulde Stik paa Huden, der frembragte mange smaae Knuder, hvorigjennem Blodet udsvedte; da de tillige krøbe ind gjennem alle naturlige Åbninger, og da Dvæget, som vilde befrie sig fra de smertefulde Stik, selv indsliffede Myggene, saa opstod der Betændelse i Indvoldene, og Halsen ophovnede i den Grad, at Døden snart paafulgte. — I den Forudsætning, at saadanne Myg i de tilkommende Sommer atter kunne fremkomme og forarsage lignende Tab af Hornqvæg, gjøres Landmanden bekendt med, hvorledes Ungarerne forebygge saadanne Tilfælde, der hos dem foranlediges af Columbatser-Myggen (Weißfliege, *Culex Reptans*). Saa snart Myggene begynde at anfælde Dvæget, antændes strax et stort Baal paa Marken og Dvæget drives hen i Røgen. Myggene, som ikke kunne taale denne Røg, tage Flugten, og Dvæget er frelst. Paa samme simple Maade kan lignende farlige Følger, som de, Myggene frembragte hos os i forrige Aar, forebygges. Ogsaa kan Baalet, hvor Dvæget paaer tværet, anbringes saaledes, at Vinden fører Røgen hen over Løirslagene. — Men uagtet vi nu i Røgen have et sikkert forebyggende Middel, kunde det Tilfælde dog indtræffe, at det ikke blev anvendt i rette Tid, da Mygsværme meget hurtigt kan frembringe farlige Sygdomstilfælde; derfor angives her nogle Midler, som under slige Omstændigheder kunne anvendes for at frelse de angrebne Dyr. Efterat Myggene ved Hjælp af Røgen ere bortfjernede fra de Syge, undersøges de naturlige Åbninger, og findes her endnu Myg, da udsprøites og renses Munden og Næseborene med Eddike, Dinene og Drerne med lunket Vælk og

Endetarmen med Klysteer af Tobak, Vand og Rocoлие. 4 Lod Tobak overgydes med 1 Pot kogende Vand; naar dette er blevet lunket, sies det igjennem en linned Klud, blandet med 1 Pægl Rocoлие, og bibringes Dyret som Klysteer paa den sædvanlige Maade. Skeden udsprøites med Hørfrøaffog, der er gjort syrlig med Svovlsyre (Bitriololie) at det faaer en syrlig Smag; naar det er lunket, indsprøites Skeden dermed. Men da der medgaaer Tid, forinden Tobaksklysteren og Hørfrøaffoget kan blive tillavet, saa maa den Syge, saasnart Munden, Næseborene, Dinene og Drerne ere befriede fra Myggene, strax indgives $\frac{1}{2}$ Pot klar Rocoлие, henbringes paa et kjøligt og luftigt Sted, samt aarelades, og efter dens Constitution berøves fra 2 indtil 4 Potter Blod; udkræve Tilfældene det, og den Syge er ung og kraftfuld, kan en mindre Aareladning gjentages og den Syge endnu indgives 1 Pægl Olie. Ophovner Halsen, eller den Syge har Besværighed ved at synke, da udsprøites Munden ofte med Eddike og Honning, og Halsen bades udvendig med Eddike. Tilfændegive Sygdomssymptomerne, at der vil indtræde Betændelse i Indvoldene, da indgives den Syge hver Time 1 Flaskefuld lunket Hørfrøaffog, med tilsat Svovlsyre. — Om endstjøndt det ikke ligestrem kan antages, at Myggene ved deres Stik paa Huden bibringe Dyrene en skarp Gift, som igjennem de indsugende Kar frembringer Betændelse i Indvoldene, saa er det dog vist, at den saarede Tilstand af Hudorganet forvolder Dyret Smerte, og paa denne Maade begunstiger Betændelsens Udvikling i de ædlere Organer. Den Syge bør derfor paa Huden oversmøres med ovenansorte Hørfrøaffog og Svovlsyre, men i kold Tilstand.

F. Nielsen,

Dyrslage ved det kgl. Frederiksbergste Stutteri.

Register.

Første Afdeling.

Om de hyppigst forekommende indvortes Sygdomme
hos Hesten; deres Særkjender og Behandling.

Om Feber i Almindelighed	Pag. 7.
Betændelsesfeber	10.
Om Hjernebetændelse og Koller	12.
Brystbetændelse eller Lungebetændelse	20.
Lungesyge	23.
Trang- eller Angbrystighed	25.
Nyrebetændelse	27.
Lutterstald eller Koldpis	30.
Urintrang	31.
Blodpis	33.
Kolik	33.
Om Orm hos Hesten	40.
Bugløb (Diarrhoe)	41.
Strengel eller Halsbetændelse	44.
Krop eller Dværte	47.
Hofte	50.
Forsangenhed	51.
Klemme eller Kjøvebaand	54.
Mundsyge eller Tungsyge	57.

Snive	Pag. 59.
Hestetopper eller Springorm	61.
Stab	62.
Diebetændelse	66.
Naffestistel og Mantestistel	69.
Albuesvamp eller Stollsvamp	72.
Piphas eller Pærehas	74.
Seneslag eller Senefnuder	75.
Galle	76.
Om Saar i Almindelighed	77.
Fornagling	79.
Indtraadt Søm i Foden	81.
Traad i Kronen	82.
Steengalle	84.
Hule Bægge	85.
Mut	88.
Næse	89.
Øindhøse	89.
Brandbyld i Hoden eller Mulkbrandbyld	90.
Battersottige Hævelser i Bagbenene	91.
Betændelseshævelse i Bagbenene	93.
Bylde	93.
Dringebyld	95.
Sadelbrud og Seletryk	96.
Bovlamhed	98.
Overtodning eller Forræffelse i Hoden	99.
Skjæver eller Dverbeen	100.
Beenspat	101.

Anden Afdeling.

Om de hyppigst forekommende Sygdomme hos Oren;
deres Særkjender og Behandling.

Hjernebetændelse	Pag. 103.
Lungebetændelse.	105.
Den ondartede Lungesyge	107.
Leverfyge og Gualfot	112.
Kalvningsfeber	115.
Trommesyge	118.
Forstoppelse	123.
Forslugelse	124.
Diarrhoe eller Bugløb	125.
Blodpis, Blodaiten, Blodmien og Rødsygen	126.
Lændeblob	129.
Solskudsygen	131.
Mundsyge og Klovesyge	132.
Om svækket Edelyst	136.
Om Diensygdomme hos Hornqvæget	137.
Om Horn-Afsløb eller Brud af Hornet	138.
Om Drebylder eller Dreorm	138.
Om Hævelser	139.
Swampe eller Sæthævelser	140.
Om Vorter eller Tarer	141.
Om Bylder	142.
Om Saar i Almindelighed	143.
Om Barrebylder eller Hveneknuder	143.
Skab	143.
Om Luns	144.
Muf	145.
Om Klovesygen og andre Tilfælde i Fodderne	146.
Udset paa Venene efter Fodring med Kartoffelspol	148.

Forrættelser	Pag. 150.
Om Betændelse i Iveret	151.
Om Saar og Sprækker paa Patterne	152.
Om Forstoppelse i Patten	153.
Noget om vanskelige Fødseler	154.
Om Stede- og Borkrængning	158.
Om tilbagebleven Efterbyrd	160.

Tredie Afdeling.

Om de almindeligste Sygdomme hos Saaret; deres
Særkjender og Behandling.

Ringesyge eller Dreiesyge	163.
Leverflynder, Bug- og Brystvatfersot	166.
Trommesyge	167.
Bugløb eller Durkløb	167.
Forstoppelse	169.
Blodflod	169.
Skotsyge	170.
Blodpis	171.
Saarekopper	172.
Swæld eller Skab	175.

Fjerde Afdeling.

Om de hyppigste forekommende Sygdomme blandt
Svinene; deres Særkjender og Behandling.

Om Vorter og Tarer	179.
Forfangenbed	180.
Om Hoste	181.
Brynne eller brandig Halsfyge	181.
Swimmel eller Orsygen	183.
Tintesyge.	184.

Diarrhoe eller Bugløb	Pag. 184.
Bersteraadnen	185.
Bagbrænde eller Lambed i Bagdelen	187.
Hjernebetændelse	188.
Om Bugbatterfot	189.
Om Brækning	190.
Luus	191.
Skab	191.
Kopper	193.
Om Dreorm	193.
Bylde	194.
Om Saar	195.
Om Forræffelser i Ledene	195.
Nogle Regler naar Soen skal fare	196.
Forfrængning	197.
Om Sviins Udbødning og Castration	197.

Femte Afdeling.

Nogle Anmærkninger om Pulsens Jagttagelse hos de større Huusdyr; om Areladning; om at stille Forblødning af friske Saar; om Maaden at bibringe Dyrene Medicin; at drage Haarsimer, og Omgangsmaaden ved at anvende (sætte) Klysteer.

Om Jagttagelse af Pulsen hos de større Huusdyr	199.
Om Areladning	201.
At standse Forblødning af friske Saar	205.
Om Maaden at indgive Dyrene Medicin	206.
Om at anbringe Haarsimer og Fonteneller	208.
Om Klysterer	211.

A n h a n g.

Om Tilberedningen af adskillige i Bogen tilraadte Midler til udvortes Brug.

Blaasteensvand	Pag. 213.
Blyvand	213.
Kalkvand	214.
Clorkalkvand	214.
Smørelse med brændt Skade	214.
Torrende Salve	214.
Skarp Plaster eller Salve	215.
Spanstfluesalve	215.
Terpentinsalve	215.
Campfersalve	216.
Fordelede Spiritus	216.
Terpentinspiritus	216.
Sæbebrændevin	216.
Trækomsfløg	217.

T i l l æ g

fra denne Bogs første Udgave.

Noget om de saakaldte bomatiske Fluer	218.

I alle Boglader faaes:

Haandbog for Landmanden

eller

Anviisning til en hensigtsvarende Agerdyrkning
for den driftige Bonde.

Af N. Hansen Landmand.

Tredie omarbejdede og betydeligt forøgede Udgave.
Pris indbunden i et stærkt Bind med Læderryg 8 Rbmk.

Gives der et Agerdyrkningsfrist, hvis Anviisninger, benyttede af den flittige og driftige Bonde vil bringe ham Besiguelse af hans Gjering ved fulde Lader, da er overstaende et saadant. — Denne Bog er affattet i et jevnt, folkeligt Sprog, saa Endver med Letbed vil kunde drage Nytte af de ved 30 Aars Erfaring prøvede Raad og Anviisninger. De mange Exemplare af en mindre Størrelse, der ere affatte, ere talende Vidnesbyrd om dens Godhed, saaledes er af 2den Udgave, der udkom i September Maaned 1852, 3500 Expl., solgte.

Da Forfatteren mulig er et større Publikum mindre bekendt, bemærkes, at han af det kongl. Landhuusholdningselskab er blevet belønnet 7 Gange for Agerdyrkning og en Gang for Hævedesenet.

Tredie Udgave af denne nyttige Bog indeholder blandt flere Forøggelser en kortfattet Hævedeg; en Afhandling om Draining med et Lithographeret Kort; samt en Række fortrinlige Hunsraad af alle Arter, der for Landmanden vil være til uberegnelig Nytte og bringe ham Fordele, hvorefter han ei lidligere har tænkt.

Lovbog for Landmanden,

eller

den danske Bondes

Pligter og Rettigheder

fra Buggen til Graven,

af M. Rasmussen.

En fuldstændig Samling af de vigtigste ældre og nyere saavel som de allernyeste Lovbud, som vedkomme Landet, indeholdende Alt hvad der for den talrige Bondestand finder Anvendelse i Livet.

Tredie omarbejdede og betydeligt forøgede Udgave. Pris indbunden i Papbind 10 Mk. med Læderryg og Forgyldning 12 Mk.

Der behøves næppe noget Bevis for den Paastand, at en vis Grad af Kundskab til Fædrelandets Love er nødvendig for Landmanden, for at kunne benytte det Gode, der ligger i en folkelig og velordnet Lovgivning.